

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜR YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜNDE YENİ BİR
YAKLAŞIM: YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ**

ADİL SERHAN ŞAHİN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Asu Aksoy

İstanbul, Mayıs 2013

Kültürel Miras Alanlarının Dönüşümünde Yeni Bir Yaklaşım:

Yeldeğirmeni Örneği

A New Approach on Renewal of Cultural Heritage Sites:

Yeldeğirmeni Example

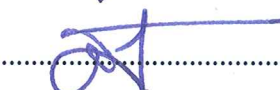
Adil Serhan Şahin

110677021

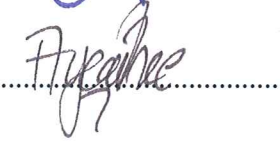
Doç. Dr. Asu Aksoy:

.....

Yrd. Doç. Dr. Deniz Ünsal:

.....

Dr. Ayça İnce:

.....

Tezin Onaylandığı Tarih: 12/04/2013

Toplam Sayfa Sayısı: 122

Anahtar Kelimeler:

- 1) Kültürel Miras
- 2) Kentsel Yenileme
- 3) Yeldeğirmeni

Keywords:

- 1) Cultural Heritage
- 2) Urban Renewal
- 3) Yeldeğirmeni

ÖZET

Asırlara dayanan bir kültürel geçmişe sahip olan İstanbul, kentin tarihi merkezleri içinde ve çevresinde geçmişin mirasını halen koruyan, fakat geçmişin hatalı ekonomik ve politik uygulamaları sonucunda günümüzde kent içi çöküntü alanları haline gelmiş çeşitli mahallelere sahiptir. Ancak İstanbul'un küresel bir cazibe merkezi haline gelmesiyle birlikte miras alanları son yıllarda “kentsel yenileme ve dönüşüm” projeleri ile ele alınmaya başlamışlardır. Son yıllarda tarihi miras alanlarında yürütülen kentsel yenileme projelerinde, uzun ve zorlu yerinde koruma uygulamalarından ziyade bu alanları hızla dönüştürerek kullanıma açacak yaklaşımlara öncelik verildiğini görmekteyiz. Özel sektör tarafından yürütülen bu “yenileme” projelerinde, genellikle mahallenin sosyal dokusunun dönüşüme uğradığı, mahallede yaşayan ve ekonomik geliri kısıtlı nüfusun değer artışı yaşayan eski mahallerinde barınamayarak başka alanlara taşındıklarını görmekteyiz. Bu tezde ele alınmış olan Rasimpaşa – Yeldeğirmeni ve Hasanpaşa Mahalle Yenileme Projesi ise söz konusu alanda, yavaş ve yerinde koruma/yenileme yapmayı hedefleyen ve katılımcı bir model içinde kurgulanmış olumlu bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada, birinci ve ikinci bölümlerde çalışma amacı ve kapsamı verildikten sonra, takip eden bölümlerde sırasıyla kültürel miras alanlarının korunmasında değişen uluslararası algı, ülkemizdeki yasal mevzuat ve kentsel yenileme hakkında kavramsal bilgiler verilecektir. Beşinci bölümde İstanbul genelinde tarihi mahallelerde uygulanan yenileme uygulamaları ele alınacaktır. Sonraki bölümlerde, Yeldeğirmeni bölgesi ve yenileme projesi detaylı olarak incelenecek ve proje içindeki çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. Sonuç ve değerlendirme ile son bulan çalışma; Yeldeğirmeni Projesi'nin kültürel miras alanlarının korunması konusunda iyi bir uygulama örneği olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kültürel miras, kentsel yenileme, Yeldeğirmeni

ABSTRACT

Istanbul, a city with thousands of years of history has many neighbourhoods in her historical cores which reflects the glory of the past, but emerged as urban decay areas as a direct result of decade long failed economic and politic implementations. However as Istanbul has become a global centre of attraction, these cultural heritage sites throughout Istanbul have been witnessing “urban renewal and regeneration” projects in the recent years. Lately we witness a change of approach in the urban renewal projects take place in heritage sites. Implementations lead to fast change in those neighbourhood, thus bring them into use are being prioritised over long and difficult preservation applications. These “renewal” projects run by private sector, it is common to observe a change in the social structure of the neighbourhood and local people with low income end up leaving their neighbourhoods as a result of change of value. Subject of dissertation, Rasimpaşa – Yeldeğirmeni and Hasanpaşa Neighbourhood Renewal Project aims at creating a slow but steady change in the neighbourhood through participatory development and it has emerged as a positive example built upon a participatory model.

First and second chapters of the dissertation covers aim and scope of the research and followed by chapters give background information about the changing attitude towards the preservation of the cultural heritage and legal framework in Turkey respectively. The fifth chapter focuses on other major urban renewal projects took place in cultural heritage areas in Istanbul. Following chapter gives detailed historical information about Yeldeğirmeni neighbourhood, analyses the project and covers information about the sub projects within Yeldeğirmeni Project. Dissertation ends with assessment and summary chapters and it defends Yeldeğirmeni Project as a positive example for preserving cultural heritage sites in general.

Key words: Cultural heritage, urban renewal, Yeldeğirmeni

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	viii
1. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	1
2. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇIKIŞ NOKTASI.....	7
3. KÜLTÜREL MİRAS VE DEĞİŞEN KORUMA ANLAYIŞI.....	13
3.1. ÇAĞDAŞ KÜLTÜREL MİRAS ALGISININ OLUŞUMU.....	14
3.2. FARO SÖZLEŞMESİ VE ÖNEMİ.....	23
3.3. ÇAĞDAŞ YENİLEME ANLAYIŞI ÖRNEKLERİ.....	27
4. TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS, KORUMA VE YASAL ÇERÇEVE.....	31
4.1. 5366 SAYILI “YENİLEME YASASI”.....	38
5. İSTANBUL GENELİNDE DİĞER KENTSEL DÖNÜŞÜM/YENİLEME UYGULAMALARI.....	40
5.1. FENER VE BALAT SEMTLERİ REHABİLİTASYON PROGRAMI.....	41
5.2. SULUKULE.....	44
5.3. FENER BALAT AYVANSARAY YENİLEME PROGRAMI.....	48
5.4. TARLABAŞI.....	52
6. YELDEĞİRMENİ SEMTİ VE TARİHİ.....	60

7. YELDEĞİRMENİ MAHALLE YENİLEME PROJESİ.....	73
8. YELDEĞİRMENİ MAHALLE CANLANDIRMA ÇALIŞMALARI.....	85
8.1 RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	86
8.2. ALTYAPI DÜZENLEMELERİ.....	87
8.3. CEPHE DÜZENLEMELERİ.....	89
8.4. KENTSEL DÜZENLEMELER.....	90
8.5. KÜLTÜREL PROGRAMLAR.....	98
8.6. PARK PROJELERİ.....	101
9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	104
10. KAYNAKÇA.....	114

KISALTMALAR LİSTESİ

AB – Avrupa Birliği

ÇEKÜL – Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

FEBAYDER - Fener Balat Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

GEEAYK - Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

FEBAYDER - Fener Balat Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

ICCROM - International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property/Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi

ICOM - International Council of Museums/Uluslararası Müzeler Konseyi

ICOMOS - International Council on Monuments and Sites/Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi

KTVKK - Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

KUDEB - Koruma Uygulama ve Denetim Büroları

TKB – Tarihi Kentler Birliği

TOKİ – Toplu Konut İdaresi

UNESCO – United Nations Education, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de kültürel miras alanında geçerli olan kanun ve uluslararası sözleşmeler.....	36 - 37
Tablo 2: Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı bütçesinin resmi dağılımı.....	42

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Fener ve Balat Rehabilitasyon Projesi’nin uygulandığı alan.....	43
Şekil 2: Fener Balat Ayvansaray Projesi’nin genel düzeni.....	51
Şekil 3: Yeldeğirmeni’nin çevresi ile olan kentsel ilişkileri.....	65
Şekil 4: Yeldeğirmeni semtinin mekânsal analizi.....	66
Şekil 5: Yeldeğirmeni semti çevresindeki mevcut ve planlanan kentsel ulaşım altyapısı.....	68
Şekil 6: Yeldeğirmeni bölgesi içinde kalan tüm yeşil alanlar(iç bahçeler, geniş çekme alanları, atıl alanlar ve Ayrılık Çeşme Mezarlığı).....	91

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Tarlabası Projesi'nin uygulama alanı.....	55
Fotoğraf 2: Tarlabası Projesi başlama evresi.....	57
Fotoğraf 3: Tarlabası'nda proje uygulama alanı 1.....	58
Fotoğraf 4: Tarlabası'nda proje uygulama alanı 2.....	59
Fotoğraf 5: Yeldeğirmeni semtinin klasik apartman yapısından bir kesit.....	63

1. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, küreselleşme ekseninde her geçen gün daha da önem kazanan kentlerde yer alan kültür mirası alanlarının dönüşümünde bir alternatif model olarak Yeldeğirmeni Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi'nin (Yeldeğirmeni Projesi olarak anılacaktır) incelenmesidir. Günümüzdeki sosyo - ekonomik düzende, küreselleşmenin de etkisiyle tüm dünya genelinde yoğun bir kentleşme ve kente yönelme akımı yaşanmaktadır. UNESCO verilerine göre tarihimiz boyunca “kentsel nüfus, ilk kez kırsal nüfusu geçmiş” (UNESCO, 2008, s. 5) ve kentler önemlerini pekiştirmişlerdir.

Kentlere karşı artan bu ilgi, kentlerin kendi sosyo – ekonomik temellerini güçlendirmek adına daha da rekabetçi oldukları bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Bu dönem içinde, kentler küresel düzen içindeki rekabet ortamında güçlerini korumak için çeşitli alanlarda (bilgi, kültür, turizm, finans, inşaat, vb.) yatırım çekmek için yoğun bir çabaya sahne olmaktadırlar. Bu değişimden kentlerde yer alan kültürel miras alanları da doğrudan etkilenmektedirler. İlerleyen bölümlerde değinileceği üzere, kültürel miras alanları konusundaki uluslararası algı 1931 yılında kabul edilen Atina Tüzüğü (Charter of Athens¹) ve kendisini takip eden ve 1954 yılında kabul edilen Lahey Sözleşmesi (The Hague Convention²) gibi önemli belgelerin kabulü ile başlayan ve 1972 tarihli Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) “Dünya Kültürel ve Doğal

¹ Atina Tüzüğü'nün tam metni için:

<http://www.icomos.org/en/component/content/article/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

² Lahey Sözleşmesi'nin tam metni için: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

Mirasının Korunmasını Hakkında Sözleşme (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)”³ ile 2005 – Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi)⁴ ile devam eden süreçte; kültürel mirasın korunması alanındaki yaklaşım, anıtsal yapıların korunmasından, toplum için ve toplum ile birlikte mirasın korunmasına evrimleşmiştir. Bu evrimleşme, kültürel miras ve mirasın dönüşümü uygulamaları kapsamındaki algının, uluslararası alanda mirasın sadece çevresinden soyutlanmış bir anıt olarak korunmasını değil, mirasın yaşayan, içinde yer aldığı toplum ile gelişen, dinamik bir olgu olarak canlandırılıp yeniden yaşatılması ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmanın başlangıç noktasını, kültürel miras alanlarında yürütülecek olan yenileme ve dönüşüm çalışmalarında Faro Sözleşmesi’nin temel dayanak noktası olarak kabul edilmesinin yaratacağı fark oluşturmaktadır. Faro Sözleşmesi temel alınarak yürütülecek olan bir dönüşüm ya da yenileme çalışması, temel alacağı değerler ile projenin yürütüleceği bölgede oturanlarla beraber, katılımcı bir yapıyla, mevcut sosyal ve ekonomik bağları koruyacak (hatta uzun vadede güçlendirerek) bir yol izleyecektir. İzlenecek bu yol da uzun vadede kültürel miras alanlarında sadece fiziksel dönüşüme dayanan projelerin değil, bölgelerin yaşatılarak korunmasına yol açan bir yapılanmaya zemin hazırlayacaktır.

Çalışmanın temel inceleme konusu olan oluşturan Yeldeğirmeni Projesi, örneklerle destekleneceği üzere İstanbul içinde tanık olunan ve diğer kültürel

³ Sözleşmenin tam metni için: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.

⁴ Tam metin için: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>, Erişim tarihi: 2 Eylül 2012.

miras alanlarında gözlemlenen yenileme projeleri içinde yapısında katılımcı bir modele sahip sayılı örneklerden birisi olması sebebiyle öne çıkmaktadır.⁵

Çalışma Yeldeğirmeni Projesi'nin İstanbul genelinde gözlemlenmiş olan ve kültürel miras alanlarında uygulanmış veya uygulanmakta olan dönüşüm / yenileme projeleri içinde bir olumlu ve katılımcı bir uygulamaya sahip bir örnek olarak ele alınıp değerlendirilmesinin yapılması amacını taşımaktadır. İstanbul genelindeki bu projelerde günümüze kadar gözlemlenmiş durum, özel şirketlerin eliyle dayatmacı bir tutumla uzlaşma sağlanamadan ya da uygulama alanı içinde oturan bireylerin yer değiştirmek durumunda kaldıkları ve sonuçta proje alanlarının sosyo – kültürel ve ekonomik yapılarının tamamen değişmesidir. Kültürel miras alanlarında yürütülecek olan dönüşüm ve yenileme çalışmalarının başarılı olarak kabul edilmesi için UNESCO'nun dikkate alınmasının gerekliliğini vurguladığı yedi anahtar faktör bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- 1- Değişimin ana araç olması için güçlü bir politik destek (kent genelinde),*
- 2- Bölge/kent/semte sakinlerinin değişim sürecinin merkezine yerleştirilmesi,*
- 3- Miras bölgelerinin kentsel ve bölgesel gelişme ile ilişkilendirilmesi,*
- 4- Kültürel ve doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde korurken; kamusal alanın vurgulanması,*
- 5- Bölge genelinde çevresel fonksiyonların güçlendirilmesi ve semte sakinlerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi,*
- 6- Yaratıcılık ve kültürel çeşitlilik üzerinden kentlilik kimliğinin vurgulanması,*

⁵ Katılımcı bir temelde ilerleyen UNESCO – AB ve Fatih Belediyesi ortaklığıyla yürütülmüş olan Fener – Balat Projesi ile ilgili ilerleyen bölümlerde bilgi verilecektir.

7- *Farklı aktivite alanları ile kentsel kültür turizminin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi* (UNESCO, 2007, s.3)

Kültürel miras alanlarında uygulanması düşünülen dönüşüm programlarının başarılı olması için genel hatları çizen UNESCO aynı zamanda bu programların uygulanması sırasında sakınılması gereken konuları da sıralamaktadır. Bunlar;

- *Bölgede ikamet eden bireylerin yerlerinden edilmesi,*
- *Geleneksel meslek kollarının yok edilmesi,*
- *Kentsel sosyal bağların kopartılmasına katkı sağlanması,*
- *Mevcut ticaretin yok edilmesi,*
- *Konut stoğunun ticari işletmeye dönüştürülmesi,*
- *Kültürel miras alanının kentin geri kalanından kopartılması,*
- *Binaların, yapılarda ikamet edenlerin katılımı olmadan ve kentin geri kalanına etkisi düşünülmeden korunması,*
- *Turizmin tek aktivite olarak geliştirilmesi.* (UNESCO, 2007, s.9)

Kültürel miras alanlarında uygulamaya konması düşünülen dönüşüm çalışmaları için UNESCO süreç genelinde bazı anahtar noktalara da işaret etmektedir. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi, “planlama ve uygulama süreçlerinde bölgenin kendisine has bir kimliğinin olduğu gerçeğinin kabulüdür.” (UNESCO, 2007, s.20) Yerel gelişme ve yapının tüm miras bölgeleri için ayrı olduğunu kabul ederek planlamaya başlamak, projenin geleceği için önemli bir yer tutmaktadır. Planlama sırasında bölgenin genel ve detaylı bir analizinin yapılması (ekonomik, sosyal, kültürel) projenin geleceği ve başarısı için gereklidir. Çoğulcu ve tüm aktörlerin katılımına açık bir yapının kurulması kültürel miras alanları gibi hassas sosyal, politik ve kültürel dengeler üzerinde yükselen yapıların korunması ve

dönüşümü için önem taşımaktadır. UNESCO'ya göre, “katılımcı bir sürece yol veren bu çoğulcu modelleme ile bölge içinde tüm grupları kapsayan ve onlara söz hakkı veren bir yapının kurulması ve bu grupların programın planlamasına dâhil olmaları programların devamlılığı için önemli bir şans yaratmaktadır.” (UNESCO, 2007, s.20) Ülkemizdeki programlarda pek fazla tanık olmadığımız etmenlerden olan çok disiplinlilik ile mevcut sosyal – kültürel – ekonomik ilişkilerin kullanımı ve süreç içinde geliştirilmesi dönüşüm projelerinin gerçekleştirilmesinde oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Son olarak projelerin uygulanması, denetlenmesi ve geliştirilmesi için yeni yapıların oluşturulması, proje sürecinde gerekli finansal ve uygulama denetimlerini yapmak ve projenin başarısını sağlamak için önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, son yıllarda İstanbul'da kültürel miras alanlarında uygulanan dönüşüm / yenileme projelerinde izlenmiş olan yaklaşımdan farklı bir yerde duran Yeldeğirmeni Projesi ele alınacaktır. Çalışma kapsamında ulusal ve uluslararası anlamda kültürel miras ve koruma ile ilgili yaklaşımlar incelenmiş, ülkemizdeki yasal çerçevenin analizi yapılarak, kültürel miras alanlarında yürütülen yenileme ve dönüşüm çalışmalarında temel dayanak olan 5366 nolu Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (Yenileme Kanunu) ve etkileri ele alınmıştır. Bu incelemeden sonra 5366 nolu Yenileme Kanunu kapsamında yürütülmüş ya da devam etmekte olan yenileme projelerinin analizi yapılmıştır. Yeldeğirmeni Projesi ve projenin ana ortağı olan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) 5366 sayılı Yenileme Yasası kapsamında yürütülmeyen ve katılımcı bir yaklaşımla kentsel yapılması amacına dayanan Yel değirmeni

Projesi hakkında bilgi verildikten sonra, proje hakkında bilgi verilerek değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın amacı, uluslararası alanda değişen algı sonucunda uygulanan dönüşüm projelerindeki kavramsal ve pratik çerçevenin ülkemizde uygulanmaması sonucu yaşanan kayıpların altını çizerek, Yeldeğirmeni Projesi’ni bu yeni yaklaşımları benimseyerek katılımcı bir yaklaşımda kentsel yenileme yapılması amacıyla ilerleyen önemli bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın kavramsal çatısının kurgulanması masa başı araştırması ile literatür taraması ve değerlendirme ile başlamıştır. Bu araştırmaları takiben, Yeldeğirmeni semtine yapılmış olan ziyaretler, semt sakinleri ve proje yetkilileri ile yüz yüze görüşmeler, Yeldeğirme’inde gerçekleşen Mural–İst Yeldeğirmeni Sokak Sanatı Festivali’ne katılım ve son olarak telefon ve mail üzerinden bilgi alışverişı çalışmanın temel yöntemini oluşturmaktadır.

2. Çalışmanın Kavramsal Çıkış Noktası

İnsanlar arasında var olan, değer, davranış, inanç, uyum ve varsayımların bütününi oluşturan (Huntington ve Harrison, 200, s. 14) kültür ve ilgili alanları (kültürel miras, etkinlikler, üretim, vs) günümüz dünyasında gelişen ekonomik ve sosyal yapı içinde çok fazla önem kazanmıştır. Huntington ve Harrison'a göre Kültür alanında gözlemlenen bu gelişme günümüzde, bir toplumun başarısının belirlenmesinde politik değil kültürel gücün önem taşıdığının belirtilmesine (Huntington ve Harrison, 200, s. 14) kadar gelmiş bulunmaktadır. Bu denli önem taşıyan kültür ve kültür sektörünün yarattığı ekonomik değer de öneminin artmaya başlaması kaçınılmaz olacaktır.

Kültürel mirasın dönüşümde toplumun rolü ve yeri konusuna geçmeden önce miras ve toplum ilişkisini incelemek daha faydalı olacaktır. Geçtiğimiz yıllarda kültürel miras ve tanımı hakkındaki tartışmalar birbirine bağlı olmayan ve bir tarafta, fiziksel olarak neyin kültürel mirası oluşturduğıyla ilgilenerek, korunmanın teknik yanına önem veren, diğer alanda ise sosyal bilimler üzerinde analizler yaparak mirasın bir kültürel süreç olarak ele alınması gerektiğini savunan iki kampa ayrılmış bulunmaktadır. (Laurajane, 2006, s. 3) Bu iki kamp içinde kültürel mirasın toplum ile olan ilişkisini ve etkileşimini anlamaya çalışmak da sorunlu olmaktadır. (Watson ve Waterton, 2011, s. 15) Bu kamplaşma neticesinde kültürel mirasın dönüşümü ve yenilenmesi ile yaşatılması alanlarında büyük bir ikileme girilmekte ve mirasın geçmişle bağı ve gelecekte alacağı enerji arasında ilişki yok olmaktadır. Kültürel miras alanında araştırmalar yürüten Kevin Wals bu ikilem düzleminde bazen, kültürel mirasın geçmiş yüzyılın algısına göre, mühürlenmiş ve dondurulan bir yapıya sokularak, geçmişin

olaylarının günümüz ile olan bağları yok sayılabildiğini belirtmektedir.(Walsh, 1992, s. 4) Bu denli çarpık bir yapı içinde ortaya çıkan miras tanımı; mirasın kendisini besleyen ve aynı zamanda kendisinden etkilenen en önemli yapı olan toplumdaki kopuk, tarih içinde donmuş, anıtsal yapılardan oluşan bir miras algısının oluşmasına yol açmaktadır. Bu algı ise çeşitli araştırmacılar tarafından mirasın, toplumdaki kopuk ve ondan beslenmeyen, etkileşime girmeyen ve sadece uzmanlık ve estetik anlam taşıyan ve çeşitli bina, obje ve değerli nesnelerin bir bütünü olarak evrimleşmesinin önünü açması sebebiyle eleştirilmiştir. (Urry, 1996, s. 45 - 46), (Laura Jane ve Waterton, 2009, s. 15)

Son yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda kültürel miras alanında obje odaklı yaklaşımdan çıkılarak, kültürel mirasın tanımlanmasında daha çoğulcu ve katılımcı bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu değişim süreci içinde oldukça önemli köşe taşları olan 1972 – UNESCO Dünya Kültürel ve Mirasın Korunması Sözleşmesi⁶ (Türkiye taraf) ve 2005 – Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi)⁷ (Türkiye henüz taraf değil) kültürel miras algısının, sadece anıtsal yapı(lar)dan oluşan bütünlük olmadığını ve aynı zamanda korumanın sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda sosyal anlamda da olması gerektiği gerçekliğini öne çıkartmaktadır. Buna ek olarak Faro Sözleşmesi, kültürel mirasın korunması sırasında, miras ile doğrudan etkileşim içinde bulunan bireylerin de bu süreçte yer almalarını belirterek, kültürel miras alanlarının korunması ve dönüştürülmesinde katılımcı modelleme ile yeni bir sayfa açmıştır.

⁶ Tam metin için: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim tarihi 2 Eylül 2012.

⁷ Tam metin için: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>, Erişim tarihi: 2 Eylül 2012.

Kültürel miras ve koruma döngüsü içine eklemlenmiş olan bireylerin varlığı, koruma ve dönüşüme dayanan projelerin bireyler tarafından gerçekleştirilmesinin imkânsızlığından ötürü topluluk (community) bileşenini bu yapıya dâhil etmektedir. En genel anlamda “aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet”⁸ olarak verilen toplum, konumuz gereği topluluk olarak ele alındığında, aynı sosyal, ekonomik ve kültürel değerler etrafında hareket eden bireyler bütünü olarak darlaştırılabilir. Emma Waterton ve Laurajane Smith’in toplum tanımı miras alanında göz önüne alınması ideal olan toplum yapısına işaret etmektedir. Waterton ve Smith’e göre toplum, “farklı ilgi alanları içinde hareket eden, devam etmekte olan ve tümü karşılıklı mutabakata dayanmayan deneyim, yükümlülük ve ilişkiler aracılığıyla (yeniden) yapılanan bir bütündür.” (Waterton, Smith ve Campbell, 2006, s. 339) Toplum ile ilgili bu söylem içinde kültürel miras ve kültür değerlerinin bireylerin bir mekân, bina ve bölgeye olan bağlılıklarının yaratılmasındaki öneme de değinmek gereklidir. Kültürel miras; bireylerin ve dolayısıyla toplumun bir bölge, şehir ya da ülkeye aidiyetlik hissetmeleri için kullanılan ortak değerlerden birisi olarak insanlık tarihi boyunca yerini korumuştur.

Kültürel mirasın korunmasında toplumu önemli bir değer kabul yaklaşım içinde, bu toplumsal düzende oldukça önemli bir yere sahip olan kentler ve kentleşmeden de bahsetmek gereklidir. Binlerce yıldır insan kültürünün bir parçası olan şehirler, geçtiğimiz yüzyıl içinde tarih sahnesinde eşi benzeri görülmemiş bir hızda

⁸http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.508d2da54882e9.81231798, Erişim tarihi: 4 Eylül 2012.

yaşanan teknoloji, politik ve sosyal gelişmeler sonucunda önemlerini daha da arttırmışlardır. Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle, şehirleşme ve şehir yaşamı tüm dünyada önem kazanmaya devam etmekte, kentler insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar önem taşıyarak, çekim merkezleri olmaktadır. Artan nüfus ve kentlerin her geçen gün biraz daha fazla cazibe kazanmaları sonucunda, dünya genelinde kentsel nüfus artmaktadır. UNESCO verilerine göre, “2007 yılında insanlık tarihinde ilk kez kentsel nüfus, kırsal nüfustan fazla olmuştur.” (UNESCO, 2008, s. 4) UNESCO aynı zamanda bu oranın 2050 yılında genel nüfusun %65’inin kentlerde yaşayacağı şekilde gelişeceğini öngörmektedir. İnsanlık tarihinde önemli rolleri olan şehirlerin kültürel miras açısından da eşsiz kaynaklara sahip olmaları da bu önemin bir yansımasıdır. Kentlerde son yıllarda meydana gelen köklü değişikliklerin, bu kentlerin ev sahipliği yapmış oldukları kültürel miras alanlarına da dolaylı ya da doğrudan etkiler yapıyor olmaları kaçınılmazdır. Bu etki yüzünden yaşanan zorunlu değişim süreci, kültürel miras alanlarının korunmasında daha önce sorulmayan ve planlama sürecine dâhil edilmeyen konuların da gündeme alınmasını gerekli kılmıştır. UNESCO’nun kentler için gerçekleştirdiği çalışmalarda, kentlerdeki kültürel miras bölgeleri için aşağıdaki zorluklar öne çıkmaktadırlar:

- *Kentsel mirasın kamusal bir değer olarak önemi vurgulanırken, gelişim ve rekabet nasıl bölgede oturanların ihtiyaç ve hakları ile aynı düzlemde tutulacak?*
- *Eski yapıların korunması ve bu yapılarda oturanların gelenekleri, herkes için bir kent kimliği oluşturulurken kentin yeni fonksiyonları ile nasıl yapılandırılacak?*

- *Kent dokusu nasıl hem kültürel gelişimi durdurmayacak hem de doğal kaynakları tüketmeyecek şekilde onarılacak?*
- *Sosyal bütünlük nasıl mülk sahipleri üzerinde baskı ve farklı nesillerin karışık sosyo – kültürel ihtiyaçları ile oluşturulacak?*
- *Sürdürülebilir yenileme çalışmaları nasıl uygun uzmanlık ve araçlar ile yerine getirilebilecek?* (UNESCO, 2008, s. 5)

UNESCO'nun ortaya koymuş olduğu bu listenin meydana getirdiği tablo, mevcut düzen içinde bu sorunların üstesinden gelinmesi için “çok çeşitli uygulama, teknik, insan gücü, kültürel birikim, çevresel ve ekonomik farklı faktörlerin işbirliği içinde bir arada uyum içinde çalışmasını gerektirmektedir.” (UNESCO, 2008, s. 5) Gerekli planlama ve değerler göz önüne alınmadan uygulamaya sokulan projeler sonucunda karşılaşılabilecek olan sorunlar uzun ve korkutucu bir liste olarak öne çıkmaktadır. UNESCO'nun araştırmaları ve raporlarına göre, “ilgili kent ya da bölge genelinde mevcut değerler gözetilmeksizin uygulanan ya da uygulanmış, tepeden inme bir proje, vatandaşların yaşam kalitesinde düşüş, bu düşüşe paralel sosyal ve kültürel haklarda gerileme, sosyal dokunun bozulması, ilgili bölgelerin fonksiyonlarında değişiklik, altyapı ve kentsel hizmetlerde yaşanan yokluk, gelir kaybı ve güvenlik riskleri, çevresel gerileme, yatırım çekme yeteneğinin kaybı ve yerel ekonominin gerilemesi ve turizmin kontrolsüz gelişimi gibi olumsuz pek çok sonucu beraberinde getirmektedir.” (UNESCO, 2008, s. 6)

Uygulanacak projeler içinde kültürel mirasın korunması adına alınacak en önemli önlemlerden birisi uygulama alanı içindeki kişiler tarafından kabul görecektir olan düzenlemelerin yapılması, bu kişiler ile birlikte hareket etmek ve dayatmacı bir yaklaşım içine girmeden işbirliğine yönelik bir gelişim gösterilmesini sağlamaktır.

İstanbul’da kültürel miras alanlarında gerçekleşen uygulamaların çoğunun bu yaklaşımın tam tersi bir yapıda ilerlemekte olduğu görülmektedir. Mevcut yasal çerçevenin sadece fiziksel ve sosyal dönüşüm amacıyla kullanılması İstanbul’daki uygulamaların ortak noktası olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin genel karakterini ve mevcut sosyal düzeni yok sayan ve proje yaklaşımından yürütülen çalışmaların yaratmış oldukları olumsuz etki araştırmacılar tarafından sıklıkla ele alınılmaktadır. Katılımcı toplum ve kentleşme üzerinde çalışan Tom Borrup’a göre, “salt fiziksel dönüşüme dayanan “büyük projeler” bölgenin sosyal dokusuna zarar verici yeni bir yapının gelişmesine yol açmaktadır.” (Borrupt, 2006, s. 21) Borrupt aynı zamanda, bu projelerin, dönüşüm bölgeleri içinde zamanla oturmuş ve toplumun farklı sosyal ve ekonomik katmanları arasında kurulmuş olan ilişkinin de beslenmesini durdurarak, bölgenin sadece dış kaynaklara (iş gücü, sermaye, ürün, kültürel üretim ve tüketiciler) bağlı kalmasına sebep olarak miras alanlarının dönüşümünde olumsuz sonuçlara yol açacağını da belirtmiştir. (Borrupt, 2006, s. 21) Kültürel miras alanlarında planlanan yenileme çalışmalarının sadece fiziksel dönüşüm düzleminde olamayacağı, bölge içinde yaşayan bireyler ile birlikte sosyal, ekonomik, kültürel vb. pek çok faktörün gözetilmesi ve plana dâhil edilmesini gerekli kılan yaklaşım içinde belki de üzerinde en fazla durulması gerekli alan, bölge içindeki topluluğun durumudur. Bu bireyler ile ilgili kararlar alınırken, çağdaş yaklaşım içinde ortaya çıkan yaratıcı toplum geliştirme yaklaşımıdır. (Borrupt, 2006, s. 21) Bu yaklaşım, katılıma dayalı projelerin ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamaktadır. Borrupt’a göre “yaratıcı ve disiplinler arası bir aktivite olan toplum geliştirme modeli, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek ve ele alınan toplumun yaşam kalitesini geliştirmek adına yapılan işlerin tümü olarak

tanımlanabilir.” (Borup, 2006, s. 15) Toplum geliştirme gene Borup tarafından, “toplulukların sosyal, toplumsal, fiziksel, ekonomik ve manevi yapılar arasında sonu asla gelmeyecek bir şekilde bir ilişki oluşturma ve bunu yeniden yapılandırma disiplini” olarak tanımlanmıştır (Borup, 2006, s. 15) En başarılı toplum geliştirme uygulamalarının, çok çeşitli disiplinlerin en iyi örneklerine dayandığı bilinmektedir.(Borup, 2006, s. 15)

Bu bilgiler kapsamında, ilerleyen bölümlerde çalışmanın konusu olan Yeldeğirmeni Projesi İstanbul içinde kültürel miras alanlarında yürütülen diğer dönüşüm projeleri ile kıyaslanacak ve sonuçta projenin analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

3. Kültürel Miras ve Değişen Koruma Anlayışı

Bu bölümde 20. yüzyılın başından itibaren değişen “Kültürel Miras” tanımı ve kavramına kısaca değinilecek, aynı zamanda kültürel mirasın korunması için uluslararası düzeyde yapılmış olan düzenlemeler ile bu paralelde değişen koruma anlayışı incelenecektir. Daha sonra ise çalışmanın temel dayanaklarından birisini oluşturan ve 2005 yılında kabul edilmiş olan, Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi incelenecek ve kültürel mirasın korunması alanındaki çağdaş algı hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

3.1. Çağdaş Kültürel Miras Yaklaşımının Oluşumu

Kültürel miras tanımı ve buna bağlı olarak *koruma* anlayışı zaman içinde değişen kültürel, politik, ekonomik ve sosyal çevre sonucunda evrimleşen bir süreç içinde anlam değiştirmiştir. Günümüzde hâkim olan görüşe erişmeden önce 20. yüzyıl başlarından günümüze kadar değişen ve gelişen kültürel miras ve koruma tanımlarına kısaca değinmek hâkim görüşteki değişim ve gelişmenin anlaşılması için faydalı olacaktır. Miras alanları ve koruma konusunda değinilmesi gerekli olan ve konu genelinde evrensel bir çerçeve oluşturmaya yönelik belgelerden ilki olan ve 1931 yılında kabul edilen Atina Tüzüğü (Charter of Athens⁹) ve kendisini takip eden ve 1954 yılında kabul edilen Lahey Sözleşmesi (The Hague Convention¹⁰) gibi önemli belgelere göre, kültürel miras “sadece anıtsal mimari

⁹ Atina Tüzüğü’nün tam metni için:

<http://www.icomos.org/en/component/content/article/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

¹⁰ Lahey Sözleşmesi’nin tam metni için: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

eserler, tarihi ya da sanatsal öneme sahip yapılar ve arkeolojik sit alanları gibi taşınmaz kültür varlıkları; resim, heykel gibi sanat eserleri, kitaplar, arşivler, el yazmaları, bilimsel açıdan önemli koleksiyonlar gibi sanatsal, tarihi veya arkeolojik öneme sahip taşınabilir kültür varlıkları olarak ele alınmaktadır”.(Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 3) Lahey Sözleşmesi’nin, kültürel miras/varlıklarının tanımına ayrılmış olan 1. Maddesi gereğince, kültür varlıkları şu şekilde tanımlanmaktadır;

“a) Dinî veya laik, mimari, tarihî anıtlarla sanat anıtları, arkeolojik değerlerdeki yerler, bütünü itibariyle tarihî veya artistik bir alâka arz eden yapı toplulukları, sanat eserleri, elyazmaları, kitap ve başkaca tarihî, artistik veya arkeolojik değer taşıyan eşya, keza yukarıda bildirilen servetlerden mürekkep bilim koleksiyonlarıyla, önemli kitap, arşiv röprodüksiyon koleksiyonları ve emsali gibi milletlerin kültür muamelelerinde büyük önemde yeri olan menkul ve gayrimenkul mallar,

b) Gerçek ve başlıca görevi (a) fıkrasında zikredilen menkûl kültürel varlıklarını koruma veya teşhirden ibaret olan müze, büyük kitaplık, arşiv deposu gibi binalarla (a) fıkrasında açıklanan menkul kültürel varlıkların silahlı bir çatışma hâlinde korunmasına mahsus sığınaklar,

c) (a) (b) fıkralarında tarif edilen kültürel varlıkların büyükçe sayıda içine alan ve “anıt merkezleri” [İngilizce

kullanımında ‘Centres containing monuments’] denilen merkezler.”¹¹

Yukarıdaki sözleşmeler dâhilinde ele alınan 20. yüzyılın ilk yarısındaki hâkim görüşe göre kabul edilmiş bu belgelerde; bir önceki yüzyıldan devralınmış olan “imparatorluklar” mirasının ulus devlet kurma anlayışı içinde gelişmesi sonucunda obje odaklı ve sadece anıtsal öneme sahip eserlerin korunması amacını taşımaktadır. Ulusal kültürün geçmişe uzatılması, daha görkemli zamanlarla ilişkilendirilmesi ve/veya bağlanması sonucunda toplumun aidiyetini bir ulus kurmaya adanması 20. yüzyıla damgasını vurmuş olan kültür politikasıdır. Bu dönem dâhilinde geçmişe ait önemli yapıları korumak, muhafaza etmek ve gelecek nesillerin de onlardan istifade etmesini sağlamak anlayışı evrensel kabul görmüş ve devlet tüm varlığı ve donanımıyla kendi organları aracılığıyla (bakanlıklar, daireler, konseyler, kurullar, yasalar, vb.) bu görevi yerine getirmeye başlamıştır. Asu Aksoy ve Deniz Ünsal’ın aktardıkları üzere “bu görevi yerine getirerek, devlet aynı zamanda İmparatorluk mirasından sonra gelen ve dönem içinde halen kuvvetli olan ulus kurma programları çerçevesinde, ulusa ait ve ulusu tarihi ve kültürü ile temsil edecek olan kültür mirası örneklerini seçerek, kurumları ile bu mirasın korunması sorumluluğunu da üstlenmiş olmaktadır.” (Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 3) İlerleyen yıllarla birlikte savaş sonrası sosyal, kültürel ve ekonomik yapıda meydana gelen değişiklikler sonucunda (60 ve 70’li yılların gelişen ekonomisine paralel değişen sosyal algı ve ihtiyaçlar) özellikle Batı’da kentler içinde yoğun bir imar hareketine girişilmiştir. Günümüzde halen

¹¹ <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14270/silahli-bir-catisma-halinde-kultur-mallarinin-korunmasi-.html>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

oldukça eleştirilen ve tartışmaları devam etmekte olan bu yoğun imar hareketliliği sonucunda Avrupa ve Kuzey Amerika’da tarihi kent merkezleri yeniden yapılandırılmış, bu alanlarda yer alan kültürel miras değerleri yeni yollar, artan ticari ve ekonomik isteğe cevap verebilecek yeni yapılar ve kentsel düzenlemelere yer açılması amacıyla yıkılmışlardır. Zeynep Enlil’e göre “kentsel yenileme adı altında yapılan ve “buldozer yaklaşımı” olarak anılan bu yıkım savaş sonrasındaki çok kısa bir dönem içinde önceki yıllara kıyasla çok daha fazla kayba sebep olmuştur.” (Enlil, 1992, s. 196) Kentsel alanlardaki miras değerlerinin bu denli hızlı kaybediliyor olması kısa sürede oldukça tepki çekmiştir. Kültürel mirasa ait değerlerin tehlike altında olduğu ve hızla kaybedildiği bu dönem, kavramlara karşı algıda bir değişiklik yaşanmasına yol açmıştır. Bu dönem içinde yaşanan kayıplar sonucunda sivil yapıların da anıtsal yapılar kadar önemli ve korunması gerekli kültür mirası değerleri oldukları algısı yavaş yavaş yerleşmeye başlamıştır. Devletlerin kültürel mirasın korunması konusunda yeterli görülmedikleri, savaş sonrası dönemdeki eşi benzeri görülmemiş yıkım ve kayıp ortamına tanıklık edilen bu dönemde 1964 tarihli Venedik Tüzüğü (The Venice Charter¹²) büyük önem taşımaktadır. 1957 yılında Paris’te toplanan, I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi sonucunda halen tarihi öneme sahip yapıların korunması için merkezi bir örgütlenmeye sahip olmayan devletlerin bu yapılanma içine girmeleri ve UNESCO adına kuruma üye olan ülkelerin merkezi Roma’da olması kararlaştırılan ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property/Uluslararası Kültürel Değerleri

¹² Venedik Tüzüğü’nün tam metni için: <http://www.iflalc.org/guidance/ICOMOS-VeniceCharter-1964.pdf>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi) üye olmaları ve Venedik'te ikinci bir kongre toplanması kararı alınmıştır. 1964 yılında Venedik'te toplanan ikinci kongrenin sonucunda onüç adet resmi karar alınmıştır. Bunlardan en önemlileri; UNESCO tarafından ilerletilecek olan ICOMOS'un (International Council on Monuments and Sites/Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi) kuruluşu ve Venedik Tüzüğü'nün kabul edilmesidir.¹³ Kültürel miras ve koruma konularındaki Venedik Tüzüğü'nün "1. Maddesinde 'Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alır' denilmekte, böylelikle sanat eseri niteliğinde olmayan sıradan yapılardan oluşan yerleşme dokuları da Tüzük ile ilk kez korunmaya değer görülmektedir. Venedik Tüzüğü geniş kentsel alanların da sit alanı ilan edilerek korunması altına alınması sürecinde önemli bir adım olmuştur." Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 3) Tüm bu gelişmeler ve uluslararası düzenlemeler sonucunda kültürel miras tanımı ve koruma anlayışında köklü değişimler gözlemlenmeye başlamıştır. Yüzyıl başında geçerli olan ve varlığını yarım yüzyıldan fazla devam ettirmiş olan kültürel mirasın sadece anıtsal ve tarihi öneme sahip yapılar ile bazı taşınmazlardan ibaret olan tanımı değişmeye başlamış ve artık geniş kentsel alanlar ve sivil mimarlık eserleri de miras değerleri olarak kabul görmeye başlamıştır. Değişen kültürel miras tanımı ve kapsamına ek olarak, miras alanlarının korunmasına yönelik ilk çalışmalar, kent merkezlerindeki

¹³ <http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>, Erişim tarihi: 2 Ağustos 2012.

toplu yıkımların yasaklanması ve miras olarak kabul gören mimari değerlerin korunması, yeniden işlevlendirilmesi vb. gibi konulardaki kısıtlayıcı çalışmaları kapsayacak yasal önlemler olarak gözlemlenmeye başlamıştır. Pasif koruma önlemleri olarak da adlandırılan bu önlemler sonuç olarak miras alanları üzerinde olumsuz etkiye sahip bir kontrol geliştirmek dışında işe yaramamışlardır. Her ne kadar kent merkezlerinde gözlemlenen ve kültürel miras alanlarının yıkılması ile sonuçlanan imar çalışmaları bu değişen algı sebebiyle sonlansa dahi, yerel ve/veya merkezi yönetimler tarafından sağlanmayan teşvikler ve mülk sahiplerinin düşük gelirleri sebebiyle, binalarda gerekli bakımlar yapılamadığından tarihi kent merkezleri hızla kent içi köhneme alanlarına dönüşmeye başlamıştır. (Enlil, 1992, 202) Bu durumundan anlaşıldığı üzere, sadece kâğıt üzerinde yasalar ile kültür mirasının korunması mümkün olmamaktadır. Kültür mirasının yaşatılması ve korunması için günün gerekliliklerine göre yeniden işlevlendirilmesi, gerekli toplum bilincinin yaratılması ve koruma algısının da değiştirilmesi gerekmektedir. Genel anlamıyla 60'ların değişen algısı sonucu gelişen kültürel miras tanımı ve koruma algısı geçmişe göre evrimleşmiş olsa da halen istenilen seviyeye erişememiştir.

Pasif koruma algısının zaman içinde çok daha çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkartması üzerine, kültürel miras alanlarının sosyal ve ekonomik yaşamlarını sürdüren bölgeler olarak varlıklarını sürdürmelerini amaçlayan aktif koruma anlayışı önem kazanmaya başlamıştır. Koruma ve ilgili politikalar alanında yaşanan bu değişiklik ve uygulama sonuçları ise zaman içinde başka problemlerin oluşmasına zemin sağlamışlardır. Zeynep Enlil'in aktardığı üzere; “kent merkezlerinde konumlanan, diğer semtlere göre daha cazip ve özgün

karakterde mimari bir dokuya ev sahipliği yapan bu alanlardaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve bölgelerdeki çöküntünün sona erdirilmesi, bu semtlerin üst ve orta-üst gelir grupları için çekici hale gelmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda bölgelerde taşınmazların fiyatları artmış ve buna paralel olarak kiralar da yükselmeye başlamıştır. Bazı durumlarda meydana gelen işlev değişikliği ve semt genelinde değişim öncesi hâkim yerleşik grup olan düşük gelir grubuna sahip birey ve ailelerin ise zaman içinde artan fiyat ve kiralar sonucunda bölgeden ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Aynı zamanda bölgeye yeni yerleşen varlıklı kesimin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek kentsel donanım ve işletmelerin de bölgeye akın etmesiyle, fiziksel değişim geçiren tarihsel çevre zaman içinde kendi özgün karakterini de kaybetmeye başlar.” (Enlil, 1992, 200)

Kültürel Miras ve koruma anlayışının tanımı ve kapsamındaki değişimin bir sonraki adımı, 17 Ekim - 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris’te toplanan UNESCO’nun onyedinci oturumunda imzaya açılan ve 16 Kasım 1972’de kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasını Hakkında Sözleşme (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)”¹⁴ ile atılmıştır. Kısaca Dünya Mirası Sözleşmesi olarak anılan ve imzacı devletler için bağlayıcı olan bu sözleşmenin getirdiği en önemli değişiklik kültürel miras tanımına getirmiş olduğu yeni yaklaşımdır. Sözleşmenin 1. Maddesi’ne göre kültürel miras tanımı üç alt başlık altında aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

¹⁴ Sözleşmenin tam metni için: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.

“Madde 1.- Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler "kültürel miras" sayılacaktır:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnâ evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar.”¹⁵

Sözleşmenin 1. Maddesine ek olarak, 2. Madde doğal miras alanlarının tanımı ve kapsamını verirken, 3. Madde de Sözleşmeye taraf olan devletlerin kendi toprakları üzerinde yer alan doğal ve kültürel miras alanlarını saptaması gerektiğini belirlemektedir. Kültürel miras ve koruma alanlarında eser odaklı bakışın yerini somut ve doğal mirasın içindeki sosyal doku ile koruma algısını oturtan Dünya Mirası Sözleşmesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “Avrupa Mimari Miras

¹⁵ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43216/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim tarihi: 16 Ağustos 2012.

Sözleşmesi (European Charter of Architectural Heritage)”¹⁶, değişen bu algı içinde ilk kez bütünleşik koruma prensibini dile getirerek, yeni bir sayfa açmıştır. Sözleşmeye göre, bütünleşik koruma hassas restorasyon teknikleri ve doğru fonksiyonların uygun seçimine, miras alanlarına yeni ve uygun fonksiyonlar seçilmesine, bu yeniden işlevlendirme aşamasında alanın içinde yaşayanlar ile korunmasına özen gösterilmesine, yasal, yönetsel, finansal ve teknik işbirliğinin gerekliliği gibi kavramlara dikkat çekmekte ve bütünleşik bir koruma yaklaşımının ancak tüm tarafların ortak çalışması ile yerine getirilebileceğinin altını çizmektedir. Dönemi içinde öne çıkan soylulaştırma ve beraberinde getirdiği sosyal ve ekonomik sorunlar sebebiyle, Sözleşme 7. Maddesi’nde gerek kentsel çöküntü alanları haline gelmiş kent içi kültürel miras alanları, gerekse kırsal bölgelerde yer alan kültürel miras alanlarına yapılacak olan müdahalelerin sosyal adalet ruhu içinde ele alınması gerektiğini belirterek bunun toplumsal bir gereklilik olduğunun altını çizmiştir. Kültürel miras ve koruma alanındaki bu son gelişmeler ışığında ortaya çıkan sosyal adalet ve eşitlik kavramlarının zaman içinde daha da gelişmesi sonucunda, Avrupa Konseyi tarafından 2000 yılında “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (European Landscape Convention)”¹⁷ kabul edilmiştir. Koruma alanında kendisinden önce kabul gören bütünleşik koruma prensibini ileriye taşıyan sözleşme doğal ve kültürel mirasın korunması alanlarında günümüz dünyası içinde oldukça etkili olan küresel ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisini de kabul etmekte, bu gelişmelerin çok çeşitli alanlardan

¹⁶ Tam metin için:

http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/culture/cultureMain/Instruments/European_Charter.pdf, Erişim tarihi: 16 Ağustos 2012.

¹⁷ Sözleşmenin tam metni için:

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>, Erişim tarihi: 23 Ağustos 2012

kültür mirasını değişiklik ve dönüşüm altında bıraktığını belirtmektedir. Seçilmiş olan bu sözleşmelere ek olarak, ilerleyen bölümde kültürel miras ve koruma alanlarındaki algıda yakın zamanda meydana gelen önemli bir gelişmeye olan Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi) işlenecektir.

3.2. Faro Sözleşmesi ve Önemi

2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi (Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society),”¹⁸, kültürel mirasa son yıllarda eklenmiş olan peyzaj kavramı ile birlikte, giderek artan çoksesli ve katılımcı modelleme içinde kültürel mirasa ilk kez, belirtilen miras alanı ile ilişki kuracak insanlar açısından bakmaya başlanmıştır.

27 Ekim 2005 tarihinde Portekiz’in Faro kentinde yapılmış olan Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Konvansiyonu toplantısı sonrası imzaya açılmış olan Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi olarak adlandırılacaktır), 1 Haziran 2011 tarihinden yürürlüğe girmesi ile ilgili koşulu yerine getirerek¹⁹ yürürlüğe girmiştir.²⁰ Faro Sözleşmesi’nin temelinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden yer alan

¹⁸ Sözleşmenin tam metni ve değerlendirmesi için: <http://www.europanostra-tr.org/files/file/Farokonvansiyonu.pdf>, Erişim tarihi: 24 Ağustos 2012.

¹⁹ Avrupa Konseyi Antlaşmaları (treaty) imzaya açılma tarihlerinden itibaren, aksi belirtilmediği takdirde, en az on ülkenin imzalı onayından sonra yürürlüğe girmektedir.

²⁰ Sözleşmeyi imzalayan ve kabul eden ülkeler; Bosna Hersek, Ermenistan, Gürcistan, Hırvatistan, Karadağ, Letonya, Lüksemburg, Makedonya, Moldova, Norveç, Portekiz, Sırbistan, Slovenya’dır. Bunlara ek olarak sadece imzalayan ülkeler ise; Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Macaristan, San Marino, Slovakya ve Ukranya’dır. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=199&CM=8&DF=&CL=ENG> Erişim tarihi: 9 Ekim 2012.

şekliyle²¹ bireylerin “kültürel yaşama katılma hakkının [...] kültürel mirasa ilişkin bilgi ve mirastan yararlanmanın oluşturduğu fikrine dayanmaktadır.” (Güngör, 2006, s. 67) Faro Sözleşmesi ile birlikte, kültürel mirasın korunması konusundaki, "mirasımızı nasıl ve hangi yöntemle koruyabiliriz?" sorusu yerini, "mirasımızın değerini neden ve kim için belirgin kılmalıyız?" sorusuna bırakmaktadır. (Güngör, 2006, s. 67) Mirasın kimin için ve nasıl korunması sorusuna vurgu yapan sözleşme aynı zamanda kültürel mirasın tanım ve kapsamını da yeniden yapmaktadır. Sözleşmeye göre miras, “[...]sürdürülebilir kaynak kullanım ilkelerine dayanan bir ekonomik kalkınma modelinin parçası, insan gelişimi için bir kaynak, kültürel çeşitliliğin vurgusu ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi” (Güngör, 2006, s. 68) aracı olarak tanımlanmaktadır. Graham Fairclough Faro Sözleşmesi’nin kültürel miras tanımına başka bir açıdan yaklaşır. Fairclough’a göre Faro içinde “İnsanların sürekli değişen değerlerinin, inançlarının, bilgi ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak, mülkiyetten bağımsız bir şekilde kendileriyle özdeşleştirdikleri geçmişten miras kalmış bir grup kaynak. Bu, zaman içerisinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşimin sonucu olarak oluşmuş ortamın tüm yönlerini içerir” (Fairclough, 2012, s. 36) şeklindeki miras tanımı, gene kendi deyimiyle “[...] hangi ‘şeylerin’ miras olarak kabul edilebileceği hakkındaki yeni genişlemeyi” (Fairclough, 2012, s. 38) yansıtmaktadır. Bu da bireylerin eskinin

²¹ İlgili maddeler; “Madde 22: Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası işbirliği yoluyla ve her Devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.” ve “Madde 27: 1. Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir. 2. Herkesin kendi yarattığı bilim, yazın ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır”

http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=156:insan-haklari-evrensel-beyannames&catid=37 Erişim tarihi: 9 Ekim 2012.

algısında kalmış olan anıtsal kültürel mirastan sıyrılması ve mirasın toplum içinde her an ve herkesçe kullanılan bir değer olarak öne çıkmasına yardımcı olmakta, Faro'nun katılımcı düzlemde herkes için yerine getirmek istediği amaçla örtüşmektedir. Bu amacı Fairclough, “Faro için insanların mirası, turistik bir miras yerinin bilet gişesinde ya da tarihi bir şehrin kapılarında değil, evlerinin sınırlarından sokaklarına ve kişisel peyzajlarına çıktıkları sırada günlük ve ‘sıradan’ şeylerle başlar.” (Fairclough, 2012, s. 36) demektedir.

Sözleşmenin öne çıkarttığı katılımcı modelleme içindeki algıya göre, kültürel miras alanları insanlar için korunmalıdır ve bu koruma mantığı içerisinde miras yönetimi alanında yıllar boyu koruma alanında otorite olarak alınan uzmanlara ek olarak, sıradan vatandaşların da kendileri için önemli olanı ilgili birimlere aktarabilmeleri, koruma alanında bir söz sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Faro Sözleşmesi'nin bireylerin kültürel mirasın korunması ve miras yönetimine dâhil olmalarını öne çıkartan bu algısı günümüzde geçerli olan sosyal odaklı koruma ve kültürel miras algısının temelini oluşturur.

Fairclough, geçmişe ait miras ve koruma değerleri ve Faro Sözleşmesi'nin önünü açtığı çağdaş yaklaşımı şu şekilde özetlemiştir:

“Mirasın değişim karşısında tepkisel ve savunması olarak kurgulandığı eski zamanlar karşısında, Faro yaklaşımı, mirası etkin bir değişim aracı olarak fiziksel ve diğer sosyal etmenlerle birlikte tartışmayı önerir, örneğin, yaşam tarzı ve kimlik sorunları aracılığıyla ve daha fazla sosyal eşitlik, sürdürülebilirlik, insani ve sosyal kalkınma ve daha iyi bir hayat kalitesi yaratacak şekilde.

Yeni yolun (veya birkaç ilintili yeni yolun) tabelasında 'Faro' yazar. Diğerinin tersine, mirası sosyal, çevresel ve ekonomik ana akıma doğru götürür ve kendini seçim ve eylem mevki toplumlarının ellerinde olan insanların ve sosyal ihtiyaçlarının 'işaretlediği' ve 'belirlediği' alanların etrafına ördüğü (mecazi, çoğunlukla sosyal ama bazen de oldukça fiziksel olan) duvarları yıkar. Bu yol üzerindeki kilometre taşları, kazanılacak yararlar, kimlik, toplum ve mekân hissi, peyzaj, sürdürülebilirlik, kapsamlılık ve bağlamdır.” Fairclough, 2012, s. 42)

Bu çalışmanın başlangıç noktasını, kültürel miras alanlarında yürütülecek olan yenileme ve dönüşüm çalışmalarında Faro Sözleşmesi'nin temel dayanak noktası olarak kabul edilmesinin yaratacağı fark oluşturmaktadır. Faro Sözleşmesi temel alınarak yürütülecek olan bir dönüşüm ya da yenileme çalışması, temel alacağı değerler ile projenin yürütüleceği bölgede oturanlarla beraber, katılımcı bir yapıyla, mevcut sosyal ve ekonomik bağları koruyacak (hatta uzun vadede güçlendirerek) bir yol izleyecektir. İzlenecek bu yol da uzun vadede kültürel miras alanlarında sadece fiziksel dönüşüme dayanan projelerin değil, bölgelerin yaşatılarak korunmasına yol açan bir yapılanmaya zemin hazırlayacaktır. İlerleyen bölümde katılımcı ve yenileme alanı içinde oturan bireylerin yerinden edilmesine olanak vermeden ve bölgede oluşması muhtemel değer artışı (ve soylulaştırmanın) önüne geçme amacıyla yürütülmüş, katılımcı modele dayanmış olan iki iyi proje örneği kısaca incelenecektir.

3.3. Çağdaş Yenileme Anlayışı Örnekleri

Bu bağlamda değerlendirmeye devam ederken, kültürel mirasın korunması konusunda ülkemizdeki hâkim görüş, yasal düzenleme ve miras alanlarının dönüşüme ilişkin örnekler vermeden önce kültürel miras alanlarının dönüşümü ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda günümüzde kabul gören katılımcı modele göre şekillendirilerek uygulanmış olan iki projeden bahsetmek yerinde olacaktır.

Bologna, Tarihi Kent Merkezi – İtalya’nın kuzeyinde Emilia Romagna bölgesinin merkezi olan Bologna kültürel miras alanlarının dönüşümü konusunda başarılı bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Tarihi kent merkezlerinde alışıldık bir durum olan, konut alanlarının boşalması, bölge sakinlerinin taşınarak konut alanlarının işyeri haline gelmesi ve sürekli artan bakımsızlık ile köhneme Bologna’nın tarihi kent merkezini de 1960’lı yılların sonunda etkilemiştir. 1955 yılında kabul edilen Genel Kent Planı’nın güncel bir versiyonu olan ve Bologna Belediyesi tarafından 24 Mayıs 1969 tarihinde onaylanan ve tarihi merkeze ilişkin plan bölgenin korunması ve yenilenmesinde bir dönüm noktası olmuştur. (Bravo, 2009, s. 44) Zaman içinde terk edilmiş bir kent içi çöküntü alanı olarak konumlanan tarihi merkez, yerel yönetim altında Şehir ve Planlama Müdürlüğü tarafından mimar Pier Luigi Cervellatti başkanlığında yürütülmüştür. (Bravo, 2009, s. 45) Luisa Bravo’nun aktardığına göre “bu planın çağdaşı olan diğer plan ve projelerden farkı; kent merkezinde bina bazlı bir yenileme yapmaktan ziyade, tarih kent merkezinin binalardan oluşan bir topluluk dışında, bütününün bir organizma olarak kabul edilerek bu organizmanın oluşturduğu eşsiz “anıtın” korunması ve yaşatılması mantığına dayanmasıdır.” (Bravo, 2009, s. 45) Bu yaklaşım kapsamında yenileme çalışmalarında elden geçirilecek olan binaların

seçimi sırasında sadece tarihsel öneme sahip anıt eser ve binalar değil, kentin sosyal yapısı içinde önemli rolleri olan binalar da seçilmiştir. Plan, 80.000 kişiyi kapsayan 4,5 km² alanda uygulanmıştır. Programın temel yaklaşımı tarihi kent merkezinin; tarihi, kültürel ve sosyal değerleri ile bütüncül bir yaklaşım kapsamında tek bir yapı olarak onarılması, yenilenmesi ve korunmasıdır. (Bravo, 2009, s. 45) Program kapsamında yenileme işlemlerine başlamadan önce hazırlık aşamasında uygulama alanındaki bireylere uygulanan anket ve yapılan görüşmelere göre şekillenen yapılanma içinde dikkate alınan temel husus, kent sakinlerinin tarihi kent merkezini çok fonksiyonlu bir alan olarak değerlendirdikleridir. (Bravo, 2009, s. 46) Yapılmış müdahaleler ise bölgesel onarımdan, toplu yıkıma kadar uzanan bir yelpazede yer almıştır. Bravo'ya göre plan, "kentin mevcut durumunu sabitleyerek koruma amacıyla değil, tam tersine *"antik bir kenti modern toplum için yaratmak"* amacını taşımaktaydı. (Bravo, 2009, s. 46) Programın tamamlanmasının ardından Bologna kent merkezi daha canlı bir sosyal yaşama sahip olmuş, bu canlı sosyal yaşam ise ekonomik gelişmenin önünü açmıştır. Aynı zamanda kent merkezi artık terk edilmiş bir bölge olmaktan ziyade, insanların yeniden yerleşmek istedikleri bir bölge olmuştur. Yürütüldüğü tarih dikkate alınırsa bütüncül yaklaşımlı ve katılımcı bir model üzerinde inşa edilmiş olan Bologna Tarihi Kent Merkezi Planı başarılı ve halen örnek gösterilen bir proje olarak öne çıkmaktadır.

Seattle, Pioneer Square – Seattle kentinin tarihi merkezini oluşturan Pioneer Square bölgesi, 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana insan yerleşimine ev sahipliği yapmıştır. Seattle'ın bir kent olarak gelişmesiyle birlikte, kentin merkezi olarak konumlanan Pioneer Square bölge içinde önemli anıtsal yapılar ve kentin

sivil hafızası için önemli değerleri barındıran bir bölge olmuştur. 1960'lı yılların radikal kentsel yenileme yaklaşımı sırasında kent sakinlerinin tepkileri sonucu meydan ve çevresine yapılması planlanan bağlantı yolunun inşa planları iptal edilse bile, bölge bu tarihten sonra bir gerileme içine girmiştir. Kent içi çöküntü alanı olarak konumlanan bu tarihi bölge 1990'lı yılların sonunda bazı sanatçı ve mimarların semt içindeki tarihi karaktere sahip binaları satın alarak yerleşmeleri sonucunda kısa süren bir gelişme yaşamıştır. Fakat dış etmenlere bağlı olan bu gelişme semt genelinde kalıcı bir etki bırakmamıştır. 2009 yılında altı ay süren ve Pioneer Square bölgesinin ekonomik ve kentsel ihtiyaçlarını analiz eden bir süreç sonunda sivil toplum ve yerel yönetim işbirliğiyle bir canlandırma projesi uygulamaya konulmuştur.²² Pioneer Square Canlandırma Komitesi adı altında kurulan ve yerel yönetim, yatırımcılar, sivil toplum kuruluşları, bölge sakinleri ve bölgede ekonomik ağırlığı olan kurum ya da bireylerden oluşan bir komisyon tarafından yürütülen proje, 2012 yılı süresince proje genelinde toplumsal ve kentsel olarak iki ana başlık altında çeşitli öncelikler belirlemiştir.²³

Toplumsal Eylemler

- Ekonomik gelişimin desteklenmesi için ticarete destek vermek,
- Bölgenin organizasyonel gelişimini ve etkinliğini oluşturmak,
- Bölgenin tarihi yapı stoğuna odaklanmak ve inşa edilmiş çevreye odaklanmak,
- Bölgenin etkin olarak markalaştırılması, tanıtılması ve pazarlamasını yapılması,

²²http://www.seattle.gov/economicdevelopment/pdf_files/Pioneer%20Square%20Recommendations%20Final%201-25-2012.pdf, Erişim tarihi: 7 Eylül 2012.

²³http://www.seattle.gov/economicdevelopment/pdf_files/Pioneer%20Square%20Recommendations%20Final%201-25-2012.pdf, Erişim tarihi: 7 Eylül 2012.

Kentsel Eylemler

- Bölgedeki tarihsel yapıları desteklemek ve olumlu bir gelişim yaratmak,
- Ekonomik gelişme desteği ve yatırımı sağlamak,
- Destekleyici kentsel donanım, park ve ulaşım sistemlerinin sağlanması,
- Kamu güvenliği ve medeni bir yaşam için ortam oluşturmak,
- İleriye bakmak²⁴

Bu planlama ve işbirliği güden yönetim modeli sayesinde projenin başlamasından bu yana geçen süre içinde; toplantılar, işbirlikleri ve karşılıklı çalışma esasları sonucunda bölge içinde etkin bir ekonomik gelişme sağlanmıştır. Aynı zamanda bölge dışarıdan yatırım çeker hale gelmiş, atıl durumdaki konut ve bina stoğu bölgede oturanlar ile ortaklaşa yönlendirilen bir süreç dâhilinde yenilenmeye başlanmıştır.²⁵

Yukarıda kısaca temel özellikleri ve süreçlerine değinilmiş olan iki projeden Bologna, Tarihi Kent Merkezi projesi örneği, hem Yeldeğirmeni Projesi için örnek alınan projelerden birisi olduğundan hem de kentsel düzeyde kültürel ve sosyal mirasın mevcut ilişkiler ve semt yapısı içinde nasıl korunması konusunda olumlu bir örnek oluşturması bakımından seçilmiştir. Seattle Pioneer Square örneği ise tarihsel bir miras alanının nasıl yeniden katılımcı bir süreçle kentin sosyal yaşamına dâhil edilmesi konusunda bir örnek oluşturması sebebiyle seçilmiştir.

²⁴http://www.seattle.gov/economicdevelopment/pdf_files/Pioneer%20Square%20Recommendations%20Final%201-25-2012.pdf, Erişim tarihi: 7 Eylül 2012.

²⁵http://www.seattle.gov/economicdevelopment/pdf_files/Pioneer%20Square%20Recommendations%20Final%201-25-2012.pdf, Erişim tarihi: 7 Eylül 2012.

4. Türkiye’de Kùltür Mirası, Koruma ve Yasal Çerçeve

Ülkemizde, kùltürel miras ve korunması alanlarında yasal çerçeve Osmanlı döneminde 19. yüzyılın sonlarında şekillenmeye başlamış, yukarıda önemli antlaşmalarla genel hatları verilmeye çalışılmış olan uluslararası alana göre daha yakın bir tarihsel dönemde gelişmiş ve son yıllarda önemli uluslararası antlaşmaların ve belgelerin onaylanması ya da kabul edilmesiyle de son halini almıştır.

Aksoy ve Ünsal’ın aktardığına göre, “Osmanlı döneminde kùltürel miras eserlerinin korunması yönündeki ilk düzenleme 19. yüzyılda, Batılı araştırmacıların İmparatorluk topraklarında giriştikleri arkeolojik faaliyetler sonucunda bulunan arkeolojik eserlerin yurtdışına götürülmesi üzerine doğan tepkiler sonucunda bu eserlerin bulundukları topraklarda korunması yönündeki tepki sonucunda yasalaşmıştır.” (Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 38) Bu alandaki ilk yasal düzenleme 1896 yılında çıkartılmış olan Asar-ı Atika Nizamnamesi olmuştur. Yedi maddelik bu düzenleme ile birlikte, tüm arkeolojik faaliyetler devlet iznine bağlanmış, çıkartılan eserlerin yurtdışına götürülmesi yasaklanmış, taşınmaz buluntuların zarar görmemesi yasaya bağlanarak, tüm bu işlerin yönetimi dönemin Milli Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir(Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu yetkisi Cumhuriyet döneminde de devam ederek, 1971 yılında Kùltür Bakanlığı’nın kurulmasına kadar devam etmiştir).(Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 40) 1874 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi yeniden düzenlenerek dört bölüm, otuz beş maddeden oluşan daha kapsamlı bir hale getirilmiştir. Bu düzenleme ile yasa eski eser tanımını şekillendirmiş ve günümüzde de kullanılan “taşınır” ve “taşınmaz” kùltür varlık sınıflandırmasını ortaya koymuştur. (Aksoy ve Ünsal,

2012, s. 40) Gene Aksoy ve Ünsal’a göre; “bu kapsamlı düzenleme ile uygulamaya alınan bazı önemli kavramlar ise; toprak altında kalan ve keşfedilmemiş tüm arkeolojik eserlerin devlete ait olması, devletten alınan izinle yapılan kazılarda 1/3 kuralının uygulanmaya başlaması, kazı yerleri, süreleri ve denetlenmeleri ile taşınır ya da taşınmaz, tüm eski eserlere zarar verenlerin hem para hem de hapis cezası alacağına öngörülmesi olarak sıralanabilir.” (Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 40) 1884 yılında mevcut yasa, ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenerek daha kapsamlı bir hale getirilmiştir. Bu düzenlemede dikkat çeken bir nokta, yasa eski eser odaklı olsa bile “üçüncü maddede, eski eserlerin bulunacağı yerlerin daha önce toprak altı olarak tanımlanmasına karşı bu düzenleme ile su altının da” eklenmesi ile kapsamının genişletilmiş olmasıdır. (Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 40) Son olarak 1906 yılında yapılan yasal bir düzenleme ile kültür ve arkeolojik varlıkların yönetimi İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde yer alan Müzeler Genel Müdürlüğü’ne verilmiş, İmparatorluğun geri kalanında ise bu işlerin Maarif Müdürlükleri’nin İstanbul’daki Müze Müdürlüğü ile haberleşerek yürütmelerine karar verilmiştir. (Aksoy ve Ünsal, 2012, s. 40) Osmanlı döneminden miras alanındaki bu yasal düzenleme bir anlamda Cumhuriyet dönemi için altyapı olmuş, uygulamaya konulacak yeni yasalar için temel oluşturmuştur. Osmanlı’dan alınan yasal mirasa değindikten sonra kronolojik sırada günümüze kadar uzanan dönemdeki yasal düzenlemelere bakmak yerinde olacaktır.

Cumhuriyet tarihi içinde kültürel miras ve koruma alanlarında yapılan çalışmalardan ilki 1930 – 1935 yılları arasında Osmanlı döneminden kalan mevzuatın değiştirilerek modernleştirilmesi olmuştur. (Alanyurt, 2009, s. 22)

Döneme hâkim olan modernleşme algısı içinde imar, şehircilik, sanayi gibi alanlarda yapılan yeni düzenlemeden kültürel miras alanı da etkilenmiştir. Türkiye, 20 Mayıs 1946 tarihinde UNESCO sözleşmesini imzalamış ve bundan kısa bir süre sonra da 1950'li yıllarda ICOM (International Council of Museums/Uluslararası Müzeler Konseyi) Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur. Cumhuriyet tarihinde kültür miras ve koruma alanlarında atılmış olan önemli bir adım olan ve günümüzdeki koruma kurullarının temelini atan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK), 2 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5805 sayılı “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun” sonucunda kurulmuştur. Bu döneme kadar modernleşme sonucu ortaya çıkan kurumlar GEEAYK sonrası işlevlerine devam etmemişlerdir. GEEAYK'nun kurulması sonucu koruma pratiğinde bir değişim yaşanmıştır. Koruma pratiği anıtsal yapıların tespiti ve tescili ile arkeolojik kazılar ve obje ölçeğinde eserlerin muhafazası olarak değişmiştir. (Dinçer, 2011, s. 76)

1961 Anayasası, 50. maddesine göre, “Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar²⁶” denilerek, ülkemiz içinde ilk kez devletin kültürel miras alanlarının korunması konusundaki görevi kabul edilmiş ve sonraki yıllarda yapılacak olan yasal düzenlemeler için yol açılmış olmaktadır (1982 Anayasasının ilgili 63. maddesi; “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.²⁷”).

Önceki bölümde hakkında bilgi verilmiş olan Venedik Tüzüğü, üç yıllık bir süre sonunda GEEAYK tarafından 1967 yılında kabul edilmiştir.

²⁶ <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2012.

²⁷ <http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> Erişim tarihi: 24 Eylül 2012.

Türkiye’de 1967 yılında GEEAYK tarafından Venedik Tüzüğü benimsenmiş olmasına rağmen, ilkelerini hemen ve tam olarak uygulamaya koymak mümkün olamamıştır. Uğur Alanyurt’a göre, “tarihi kentlerdeki kültür varlıkları tek tek tescil edilerek koruma altına alınırken, mevcut yasayla tarihi bir mahalleyi ya da sokağı korumak mümkün olamıyordu.” (Alanyurt, 2009, s. 25) Yasal düzenlemedeki bu önemli eksiklik nedeniyle ülkemizde kırsal ve kentsel sit niteliğindeki tarihi çevrelerin korunması çok gecikmiştir. 1973 yılında uluslararası çalışmalara katılan “Avrupa Konseyi Milli Komitesi” kurulmuştur. Çeşitli sayıda Bakanlık (9 adet) ve ilgili kuruluşların (5 adet) temsilcilerinden oluşan bu komitenin kültürel miras ve korunması alanlarında günümüzle paralelde ilerleyen görev ve sorumlulukları bulunmaktaydı. Bunlar, ülke genelinde mimari mirasa ilgi çekmek, mimari ve tarihi değerlere sahip yapıları tespit etmek ve bunları korumak, korunan yapı ve eserlere yeni işlevler kazandırılmasını sağlamak ve tüm bu çalışmalar için gerekli ödeneklerin bütçeye eklenmesini sağlamak olarak özetlenebilir. Halen geçerli olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na temel oluşturacak olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 25 Nisan 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Dinçer’e göre Eski Eserler Kanunu, “sadece anıtsal eserlerin değil, sivil yapıların da korunması prensibi ve ilk kez “sit alanı” kavramını uygulamaya sokması açılarından bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır.” (Dinçer, 2011, s. 76) Yasaya eşlik eden ve kapsamı planlama olan düzenlemeler de korumanın bir planlama konusu olarak ele alınmaya başladığını göstermektedir. (Dinçer, 2011, s. 76) Türkiye 1974 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) üyesi olmuştur. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu yetersiz kaldığından ve çağın gerekliliklerine cevap veremediğinde ötürü 21

Temmuz 1983 günü 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVKK) y r rl ge girmiştir. Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi  zerine Bir İnceleme başlıklı çalışmalarında Kejanlı ve diğ rleri KTVKK ile, “koruma ve kültürel miras alanlarında kavramlar genişletilmiş, SÜT alanlarının kentsel ölçekli bir plan ile korunarak, bu planın da “Koruma Amaçlı İmar Planı” olacağı ifade edilmiştir” bilgisini vermektedirler. (Kejanlı, Akın ve Yılmaz, 2007, s. 192) Aynı zamanda bir önceki yasada yapılan “eski eser” tanımı yerine, “kültür ve tabiat varlığı” kavramı da bu yasa ile uygulamaya yerleşmektedir. (Dinçer, 2011, s. 76) Bu yasa halen geçerli olsa da bazı maddeleri 1987 yılında 3386 sayılı kanun ile değıştirilmiştir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu  zerindeki son değışiklik, 2004 yılında 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile çeşitli Kanunlarda Değışiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yapılmıştır. Bu kanunda yer alan “Katılımcı Alan Yönetimi Modeli”, yeni kaynaklar oluşturulmasına, örgütlenme modelleri üretilmesine, planlama etapları ile uygulamada görev alacakların sorumlulukların belirlenmesine ve kullanıcı katılımını sağlayarak sürdürülebilir yönetim modeli oluşturulmasına teknik açıdan imkân sağlamış olsa bile yeterli olamamıştır. Araştırmacılara göre, “2004 yılından bu yana çıkartılan çeşitli yasalar ile uygulamada yaşanan sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.” (Alanyurt, 2009, s. 27) 2004 yılında yapılan bu değışiklikler içindeki diğ r önemli bir başlık ise “taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı” uygulamasıdır. Bu düzenleme ile illerde toplanan emlak vergilerinin %10’luk bir kısmının il özel idarelerine aktararak, koruma uygulamalarında kullanılması zorunluluğu getirilmektedir. (Dinçer, 2011, s. 76) Uygulamada yaşanan aksaklıklar sonucu yasanın y r rl ge

girmesinden bu yana toplanan bu kaynakların anıtsal yapılar kadar sivil yapıların da bakım ve onarımına aktarılmasında sorunlar yaşanmaktadır. (Dinçer, 2011, s. 76) Koruma konusunda merkezi yönetim üzerindeki yükün hafifletilmesi konusunda 2004 yılındaki düzenleme ile KTVKK içinde yapılmış bir diğer değişiklik ise belediyeler bünyesinde Koruma Uygulama ve Denetim Büroları'nın (KUDEB) kurulmuş olmasıdır. (Dinçer, 2011, s. 77) KUDEB'in kurulması ile birlikte amaçlanan yapı, koruma kurulları tarafından onaylanan koruma amaçlı imar planlarının ve koruma alanları içindeki projelerin uygulanması konusundaki yük ve sorumluluğun ilgili belediyelerin koruma konusunda uzman olmayan birimleri tarafından üstlenilmesinin yarattığı sorunların önüne geçmektir. (Dinçer, 2011, s. 76)

Tablo 1: Türkiye’de kültürel miras alanında geçerli olan kanun ve uluslararası sözleşmeler (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü verilerine göre²⁸)

Kültürel Miras ile İlgili Kanun ve Uluslararası Sözleşmeler	
KANUNLAR	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (23 Temmuz 1983)
	Milli Parklar Kanunu (11 Ağustos 1983)
	Çevre Kanunu (11 Ağustos 1983)
	Boğaziçi Kanunu (22 Kasım 1983)
	Kıyı Kanunu (14 Nisan 1990)
	Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin (Gözden Geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (8 Ağustos 1999)
	Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu (21 Temmuz 2004)

²⁸ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43101/mevzuat.html> Erişim tarihi: 20 Eylül 2012.

	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (5 Temmuz 2005)
	İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun (14 Kasım 2007)
ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER	Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme (10 Nisan 1965)
	Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği (18 Mayıs 1975)
	Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme (6 Ocak 1980)
	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (14 Şubat 1983)
	Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi (20 Şubat 1984)
	Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (22 Haziran 1989)
	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (27 Aralık 1996)
	Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol (23 Ekim 1998)
	Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (8 Ağustos 1999)
	Somut olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (21 Ocak 2006)

Yukarıda kronolojik olarak sıralanan kanun ve uluslararası sözleşmelere ek olarak çeşitli sayıda, Yönetmelik, Yönerge, Genelge, Tüzük, Tebliğ, Bakanlar Kurulu Kararı, İlke Kararları, Müzecilik Kılavuzları ve İlgili Diğer Mevzuat Türkiye için kültürel miras ve koruma alanlarında yasal çerçeve tamamlanmaktadır.

4.1. 5366 Sayılı “Yenileme Yasası”

Kültürel miras ve koruma alanlarında son yıllarda yaşanmış en tartışmalı gelişme ise 5 Temmuz 2005 günü kabul edilen, 5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (Yenileme Yasası olarak bilinmektedir) olmuştur.²⁹ Yasa kapsamında kentsel dönüşüm ve/veya yenileme yapma hakkı belediyelere verilmiş, bu yetkinin belediyeler tarafından prestij projesi olarak sayılan ve kültürel miras değerleri ve koruma anlayışından yoksun projelerin birbiri ardında uygulamaya sokulması sonucu özellikle İstanbul’un kentsel ve tarihsel dokusuna verilen hasar sebebiyle (örneğin Sulukule, Fener – Balat – Ayvansaray ve Tarlabası projeleri) halen tartışmaların odağında olmaktadır. Yenileme Yasası ile KTVKK kapsamında yapılmış olan olumlu değişikliklerin (2004 düzenlemesi) gölgelendiği konusunda görüşler bulunmaktadır. Dinçer, bu durumla ilgili olarak “Yenileme Yasası; uygulamaya soktuğu yenileme alanları içinde yapılacak olan müdahalelerin bölge içinde yer alan kültür varlıklarının korunmasına değil, bölgenin yıkılarak yenilenmesi konusundaki içeriği ile eleştirileri üzerine çekmektedir.” Demektedir. (Dinçer, 2011, s. 77) Aynı zamanda yasa, ilgili yerel idarelerin ilan edilmiş yenileme bölgelerindeki rant artışına yönelik bir önlem almasını gerektirmeyen ve gene yenileme alanlarındaki kamulaştırılmış mülklerin, ilgili idareler tarafından üçüncü kişilere satılmasına izin vermesi gibi sebepler yüzünden de sıkça eleştirilmektedir. Gene İclal Dinçer’in aktardığına göre; son olarak yasanın yenileme alanları ile ilgili projelerdeki tüm adımlarda ilgili idareyi tek karar verici

²⁹ Kanunun tam metni için: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>, Erişim tarihi: 5 Ekim 2012.

olarak yetkilendirmesi, projelerin sadece fiziki mekân düşünülerek planlanmasına izin vermesi ve yenileme bölgelerinin sosyo – ekonomik yapılarını iyileştirmek konusunda herhangi bir yaklaşıma yasada yer verilmemesi de Yenileme Yasası’nın zayıf ve 2004 düzenlemesini geriye götürücü, uluslararası koruma algısına ters düşen yapısına işaret etmektedir. (Dinçer, 2011, s. 77) Bu haliyle Yenileme Yasası, Türkiye için bir şekilde uyum sağlamaya çalıştığı ve uluslararası uygulamaya uyum sağlamaya çalıştığı kültürel mirasın korunması alanında geriye götürücü bir etki yaratmaktadır. Eleştirilen bu yasa mirasın korunmasında katılımcı modellerin kabul edildiği uluslararası algıya ters düşmekte ve yenilemenin sadece fiziksel açıdan yapılması (yıkarak koruma) yönünde dayanak olarak kullanılmaktadır. İlerleyen bölümde ilk olarak Yenileme Yasası’na dayanmadan Fener-Balat bölgesinde AB-UNESCO ve Fatih Belediyesi ortaklığında yürütülmüş olan ve katılımcı bir düzlemde ilerlemiş olan Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı’na değinildikten sonra, İstanbul’daki tarihi miras alanlarında Yenileme Yasası temel alınarak yürütülmüş (ya da yürütülmekte olan) projeler hakkında bilgi verilecektir.

5. İstanbul Genelinde Diğer Kentsel Dönüşüm/Yenileme Uygulamaları

İstanbul, tarihi boyunca bir başşehir olmuştur. Kentin, tarih boyunca süregelen ve günümüzde de küreselleşme ekseninde artarak etmektedir. Kentin geçmişten gelen bu önemi, kente geçmişten gelen zengin bir kültürel miras bırakmıştır. Fakat geçmiş yılların ekonomik ve politik düzenlemeleri ve baskıları sonucunda, kentin kozmopolit yapısını oluşturan nüfusun oranında gözle görülür bir düşüş yaşanmış ve kent içinde bu bireylerin yaşam alanları olan bölgeler işlevsiz hale gelmişlerdir. Seneler boyu devam eden çarpık ve programsız sanayileşme, göç ve kentleşme ile, geçmişte önemli merkezler olan bu çöküntü alanları göçle gelenleri çekmeye başlamış ve yıpranma süreci hız kazanmıştır. 1980 sonrası tüm dünyada değişen ekonomik koşullar, toplum yapısı ve küreselleşme sebebiyle, sermayenin İstanbul'a olan ilgisi artmış ve kente akın eden yeni kesimler ile birlikte İstanbul genelinde o zamana değin ihtiyacı duyulmamış ve gözlemlenmemiş çeşitli hizmetler (marina, alışveriş merkezleri, golf sahaları, kapalı siteler ve rezidanslar) ortaya çıkmaya başlamıştır.

Tüm bu belirtilen koşulların İstanbul içinde oluşması ile birlikte kent genelindeki çöküntü alanlarında zaman içinde ilk örnekleri bireysel çalışmalar ile başlayan fakat zaman içinde değişen ekonomik ve politik değerlere göre gelişen çeşitli soylulaştırma dalgaları yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Yeldeğirmeni Projesi ile kıyaslanması açısından İstanbul genelinde 5366 sayılı Yenileme Yasası kapsamında kültürel miras alanlarında yürütülmüş olan veya hala yürütülmekte olan dönüşüm/yenileme projeleri incelerken temel yaklaşımları hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

5.1. Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı

UNESCO tarafından tasarlanarak, Avrupa Birliği tarafından finansal destek verilen ve Fatih Belediyesi tarafından uygulanan program, Avrupa Birliği ile Fatih Belediyesi'nin ortak bir girişimidir. Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın temeli 2003 – 2008 yılları arasında projenin koordinatörü olan Burçin Altınsay tarafından 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan Habitat Konferansı'na dayandırılmaktadır. (Ünsal, 2012, s. 26) Altınsay, Habitat Konferansının sonuç bildirgesinde yapılmış olan ve “İstanbul'un tarihi merkezlerinin basit ve yanıltıcı bir yenileme ile turistik özellikli restorasyon seçenekleri arasında sıkışıp kalmadığını kanıtlamak üzere; bu iki çözüm dışında tarihi merkezin nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan mütevazı semt sakinlerinin yaşamlarını elverişli koşullarda sürdürmelerine olanak tanıyarak, bir yandan da bu tarihi bölgeleri korumanın ve iyileştirmenin mümkün olduğunu” gösteren bir örnek fikrinden yola çıktığını belirtmektedir. (Ünsal, 2012, s. 26) Fatih Belediyesi tarafından uygulanmış olan program, yarısı Barcelona Belediyesi'ne ait bir kalkınma şirketi olan Barcelona Fomet Ciutat Vella SA önderliğinde bir konsorsiyum ile imzalanmış bir hizmet antlaşması dahilinde görevlendirilmiş olan Teknik Destek Ekibi tarafından desteklenmiştir. Konsorsiyum'un diğer üyeleri ise, IMC Consulting (İngiltere), GRET (Fransa), ve Kadın Emeliğini Değerlendirme Vakfı (KEDEV - Türkiye) olarak oluşmaktadır. Program, resmi olarak 6 Ocak 2003 tarihinde başlamış ve 2007 yılının sonunda tamamlanmıştır.³⁰

³⁰ <http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1156> Erişim tarihi: 15 Mart 2011

Programın temel amacı, semt genelindeki bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesidir. Programın resmi sitesine göre toplam bütçe, 7.000.000 Euro olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı bütçesinin resmi dağılımı³¹

Program Bileşenleri	Ayrılan Miktar (€)	% (~)
Bina Restorasyonları	€3.850.000	55
Sosyal Merkez	€1.000.000	14
Balat Çarşı'nın Geliştirilmesi	€150.000	2
Katı Atık Stratejisi Gelişimi	€100.000	1,5
Teknik Destek Ekibi	€1.900.000	27,5
TOPLAM	€7.000.000	100

Programın ana hedefi, salt bir bina restorasyonu projesi yürütülmesinden ziyade; semt içindeki sosyal sorunlara değinerek, aynı zamanda mevcut konut stoğunun durumunun çeşitli aşamalardaki restorasyon ile iyileştirilmesidir.

Program süresi boyunca dört ana alanda aktivitelerin yapılması planlanmıştır:

- Mimari ve sosyal açılardan önem taşıyan yüz adet konutun restorasyonu,
- Semt halkının, eksikliği gözlemlenen ve yokluğu hissedilen sanat, kültür, sosyal ve ekonomik alanlarda çeşitli aktivitelere katılabileceği bir kültür merkezinin kurulması,
- Tarihi Balat Çarşısı'nın bölge içinde ekonomik bir çekim merkezine dönüşmesi adına restorasyonu,

³¹ http://www.fenerbalat.org/content.php?ct=The%20Programme&chlang=_e Erişim tarihi: 13 Mart 2011

- Daha iyi bir katı atık toplama sisteminin uygulanması ile atık yönetimi ve geri dönüşüm alanlarında bilinilirlik yaratılması.



Şekil 1: Fener ve Balat Rehabilitasyon Projesi'nin uygulandığı alan

Projenin sonucunda, 87 konut ve 33 dükkân restore edilmiş, iki sosyal merkez inşa edilmiş ve daha iyi bir atık yönetimi sistemi uygulamaya konulmuştur.³² Programın en önemli pozitif etkilerinden birisi, bölgeye yönelik potansiyel yenileme dalgasının semt halkı üzerindeki negatif etkilerini kontrol altında tutabilmek adına, program dâhilinde restorasyonu yapılan taşınmazların belirli bir süre boyunca üzerine konmuş olan satma ve/veya kiralama yasaklarıdır. Bu sayede semt genelindeki yenileyicilerin kontrol altına alınmaya çalışılsa da, Fener - Balat bölgesi dahilinde programa katılmamış konut stoğunun, programa dahil edilmiş konut sayısına göre fazlalığı semtin program sonrası keşfedilmesi ve buna

³² http://www.avrupa.info.tr/News_Archive/july_08,12july2008.html Erişim Tarihi 4 Aralık 2011

paralel artan rant dalgası ve el değmemiş konutların potansiyel yenileyicilerin artan ilgisinin odak noktası olması sonucunda, semt genelinde gayri resmî bir yenileme yaşanmaya başlamıştır. El değiştiren ve restore edildikten sonra zengin alıcılara satılan taşınmazlar sonucunda semtin mevcut dokusu değişim göstermeye başlamıştır. Bu proje, bölgede oturan bireylerin proje sürecine dâhil edilmesiyle oluşturulan katılımcı bir yapının başarısı konusunda örnek olması açısından önem taşımaktadır. Proje aynı zamanda eleştiri alan Yenileme Yasası yürürlüğe girmeden önce tamamlanmış olup, Yenileme Yasası öncesi mevcut yasal düzenleme ile de kayda değen ve çağdaş koruma algısı ekseninde bir proje yürütülebileceğini göstermesi açısından da önemlidir. Son olarak Altınsay’a göre Fener ve Balat Rehabilitasyon Programı’nın önemi, günümüzde kent içi tarihi alanlarda yürütülen projelerde kaçınılması istenen yolları seçmemesi olarak belirtilmiştir. (Ünsal, 2012, s.26)

5.2. Sulukule

İstanbul içindeki 5366 sayılı Yenileme Yasası kapsamında, kültür mirası alanlarında yürütülmüş olan “yenileme” çalışmaları içinde belki de en fazla ses getiren resmi adıyla “Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yenileme Projesi” (bundan sonra Sulukule Projesi olarak anılacaktır) olmuştur.

Sulukule mahallesi İstanbul’da tarihi yarımada sınırları içinde, kara surları boyunca konumlanan bir yapıdadır. Mahalle yaklaşık 8000m² büyüklükte olup proje öncesi 571 haneden oluşmaktaydı. (Uysal, 2012, s. 14) Sulukule semti nüfusundaki Roman kökenli vatandaşlar ile dikkat çeken, renkli bir sosyal dokuya sahip bir semt olarak İstanbul içindeki varlığını uzun yıllar korumuştur.

Araştırmacılara göre semtin bulunduğu alanda (sur boyu) Roman kökenli bireylerin yerleşmeye başlaması 11. yüzyıla dayanmaktadır. (Marsh, 2008, s. 8) Sulukule, uzun yıllar bir eğlence ve kültür hayatına sahip olmuştur. Semtte; falcılık, akrobasi, ayı dansçılığı, müzik ve dans performansları ile eğlence yaşamına ev sahipliği yapan bireylerin temel gelir kaynakları kendi evlerinde erkeklerin müzisyen, kadınların ise dansçı olarak çalışmaları oluşturmaktaydı. (Foggo, 2007, s. 43) Bu eğlence yaşamına karşın yapılan şikâyetler sonucunda 1990'ların başında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin giderek artan denetimleri sonucu bu ev işletmeler kapatılmıştır. (Somersan, 2007, s. 723) Semt halkının gelir kaynağının önemli bir bölümünü oluşturan bu ev işletmelerin kapatılması sonucunda mahallede ekonomik sıkıntı baş göstermiştir. Araştırmacılara göre, “ayrımcılık ve tecrit sonucunda semt geneline ulaşmayan, ya da eksik karşılanan kentsel hizmetler de ekonomik durgunluk ile birleşince semt bir çöküntü bölgesi olarak içine kapanmaya başlamıştır.” (Karaman, 2008, s. 522) Bölge üzerinde çalışmalar yürütmüş araştırmacı Evrim Ülke Uysal'a göre, “proje başlamadan önce Fatih Belediyesi'nin yapmış olduğu anketlere göre semt genelinde genel nüfusun (yaklaşık 3.500 kişi), %31'i okuma yazma bilmemekte, %34'ü ilkokul mezunu, %5 ortaokul mezunu ve sadece %4 lise mezunudur.” (Uysal, 2012, s. 15) Aynı araştırmaya göre toplam nüfusun %77'si işsiz ve %64'ü sosyal güvenceden yoksundur. (Uysal, 2012, s. 15)

2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı Yenileme Yasası'nı takiben, İstanbul büyük Şehir Belediyesi, Belediye Meclisi 2006 yılında Sulukule Yenileme Projesini görüşmüş ve onay vermiştir. Kararın açıklanmasından sonra İstanbul Büyükşehir Belediye, Fatih Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi'nin imzaladıkları protokolle

proje üç ortakla başlatılmıştır. Proje tanıtımı sırasında semt genelinde sosyo – ekonomik yapıya sıkça vurgu yapılmış, mevcut durum deprem tehlikesi ile harmanlanarak, Sulukule’deki kötü yaşam koşullarının sorumlusu olarak adete semt sakinleri hedef gösterilmiştir. (Uysal, 2012, s. 14-15) Sulukule Projesi’ne ait bilgilendirme metinlerinde semt için “Neslişah (Sulukule) ve Hatice Sultan Mahalleleri Sur Koruma Bandı içinde yer alan, ancak bakımsız ve müdahale gerektiren yapılarıyla çöküntü bölgesi özelliği taşıyan mahallelerimizdendir.”³³ tanımı yapılmakta ve proje için “[...]sur içinde yer alan bu iki mahallenin tarihi kent dokusuyla uyumlu, Tarihi Yarımada’nın kentsel ve mimari mirasına uygun sağlıklı binalarla ve altyapıyla yenilenmesi sağlanacaktır.”³⁴ tanımı yapılmaktadır. Uysal’ın aktardığına göre proje süresince semt sakinlerine üç adet seçenek sunulmuştur, bunlar:

- *“Yeni inşa edilecek konutların satın alınması*
- *Yeni inşa edilecek dükkânların satın alınması*
- *Taşınmaza biçilmiş değerın kabul edilerek semtten taşınılması”* (Uysal, 2012, s. 16)

Proje genelinde kamulaştırma, Aralık 2006 tarihinde onaylanmıştır. (Uysal, 2012, s. 16) Semtten taşınmak ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) konutlarından faydalanmak isteyen bireylere, İstanbul merkeze 40km uzaklıkta yer alan Taşoluk Toplu Konutları adres gösterilmiştir. Sulukule’de yıkımlar Kasım 2009 tarihinde tamamlanmış ve sonuç olarak yaklaşık 500 aile yerinden edilmiştir.³⁵ Uysal’a göre; “TOKİ konutlarına yerleşmeyi seçen vatandaşlar, ekonomik olarak

³³ <http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1155> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

³⁴ <http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1155> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

³⁵ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=926920&CategoryID=97> Erişim tarihi: 11 Eylül 2012.

kendilerini zorlayacak taksitler, “site” yaşamı dayatması ve toplu konutların kente olan uzaklığı yüzünden çalışamamaları sebepleriyle Taşoluk’tan ayrılarak yeniden Sulukule çevresine yerleşmeye başlamışlardır.” (Uysal, 2012, s. 17) Toplu konut alanında Sulukule’nin eski sakinlerinin dağınık bir şekilde yerleşmeleri, kendilerine gelir getiren müzik ve dans faaliyetleri için pratik yapamamaları ve sosyal bir yardım ortamından ayrı olmaları da bu geri dönüşü hızlandırmaktadır.(Uysal, 2012, s. 17)

Sulukule Projesi planlama aşamasından, projenin son aşamasına kadar gerek ulusal, gerekse uluslararası alanda oldukça tepki çekmiş ve uygulanmakta olan projeye karşın Sulukule Platformu ve Sınır Tanımayan Otonom Plancılar tarafından Sulukule Projesi’ne alternatif, sosyal dokuya duyarlı projeler sunulmuş, UNESCO 2009 Dünya Kültür Mirası Raporu’nda projeyi eleştirerek, 5366 sayılı Yenileme Kanunu’nun yıkımları meşru kılmak için kullanıldığını ve İstanbul içindeki tarihi miras alanlarının tehlikede olduğunu belirtmiştir. Tüm bu eleştiriler idare tarafından göz ardı edilmiş ve projeye son hız devam edilmiştir. Son olarak, İstanbul Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası ile Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği tarafından açılmış olan ve projenin “SİT alanı üzerine, Koruma Bölge Kurulu kararlarına aykırı olarak inşa edildiği, Romanlar’ın mülkiyet hakkının ihlal edildiği”³⁶ savunarak projenin iptalini isteyen üç dava oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Proje süreci ve amaçları konusunda sayısız kez idarenin uyarılması, semt halkının istekleri ön planda tutularak hazırlanmış alternatif projelerin varlığı ve uluslararası

³⁶ <http://sulukulegunlugu.blogspot.com/2012/06/sulukule-projesine-iptal-karar-verildi.html> Erişim tarihi: 9 Eylül 2012.

tepkiye rağmen tamamlanmış bölgenin kültürel dokusunu tamamen yok eden Sulukule Projesi, kültürel miras alanlarının dönüşümünde bölgede yaşayanları yerinden eden ve varlıklı yeni bir nüfusun bölgeye gelişinin önünü açan, bölgenin sosyo – ekonomik ve kültürel yapısını ortadan kaldıran, olumsuz miras yenileme uygulamalarını yansıtmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

5.3. Fener Balat Ayvansaray Yenileme Programı

2007 yılı içinde, Taksim Belediyesi sınırları içinde yer alan Tarlabası semti ile ilgili olan yenileme programının ilan edilmesinden bir hafta sonra Fatih Belediyesi ise “Fener Balat Ayvansaray Yenileme Programı” adı altında yeni bir kentsel yenileme programını ilan etmiştir. Fener Balat Ayvansaray Yenileme Programı; Yenileme Kanunu tarafından belediyelere verilmiş olan yetkilere dayanmaktadır. Fener Balat Ayvansaray Projesi’ne göre, Mürselpaşa ve Vodina caddeleri üzerinde bulunan apartmanların büyük çoğunluğu ya yıkılıp yeniden yapılma ya da temelli fiziki müdahale önerisi ile karşı karşıyadır. Avan projesine göre bahsi geçen caddeler üzerinde yer alan binaların, ağır fiziki müdahale geçirmesi bu konut alanlarının ada genelinde birleştirme yapılarak daha geniş ve lüks konut üniteleri olarak yeniden düzenlenmeleri anlamına gelmektedir.³⁷ Gene avan projesi dâhilinde Fener Balat Rehabilitasyon Programı çerçevesinde 33 adet dükkânın restore edildiği ve halen (4 Aralık 2011 itibarıyla) Fener – Balat Semtleri Rehabilitasyon Projesi kapsamında beş yıllık kiralama/satma yasağı altında bulunan tarihi Balat Çarşısı’nın bulunduğu alanda da 7 yıldızlı bir otel ve

³⁷ FEBAYDER üyesi Çiğdem Şahin’in 8 Mart 2011 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Yönetimi Yüksek Lisan Bölümü, “Müze, Kültür Mirası ve Vatandaşlık” isimli derste konuk olarak yapmış olduğu sunumdan alınmıştır.

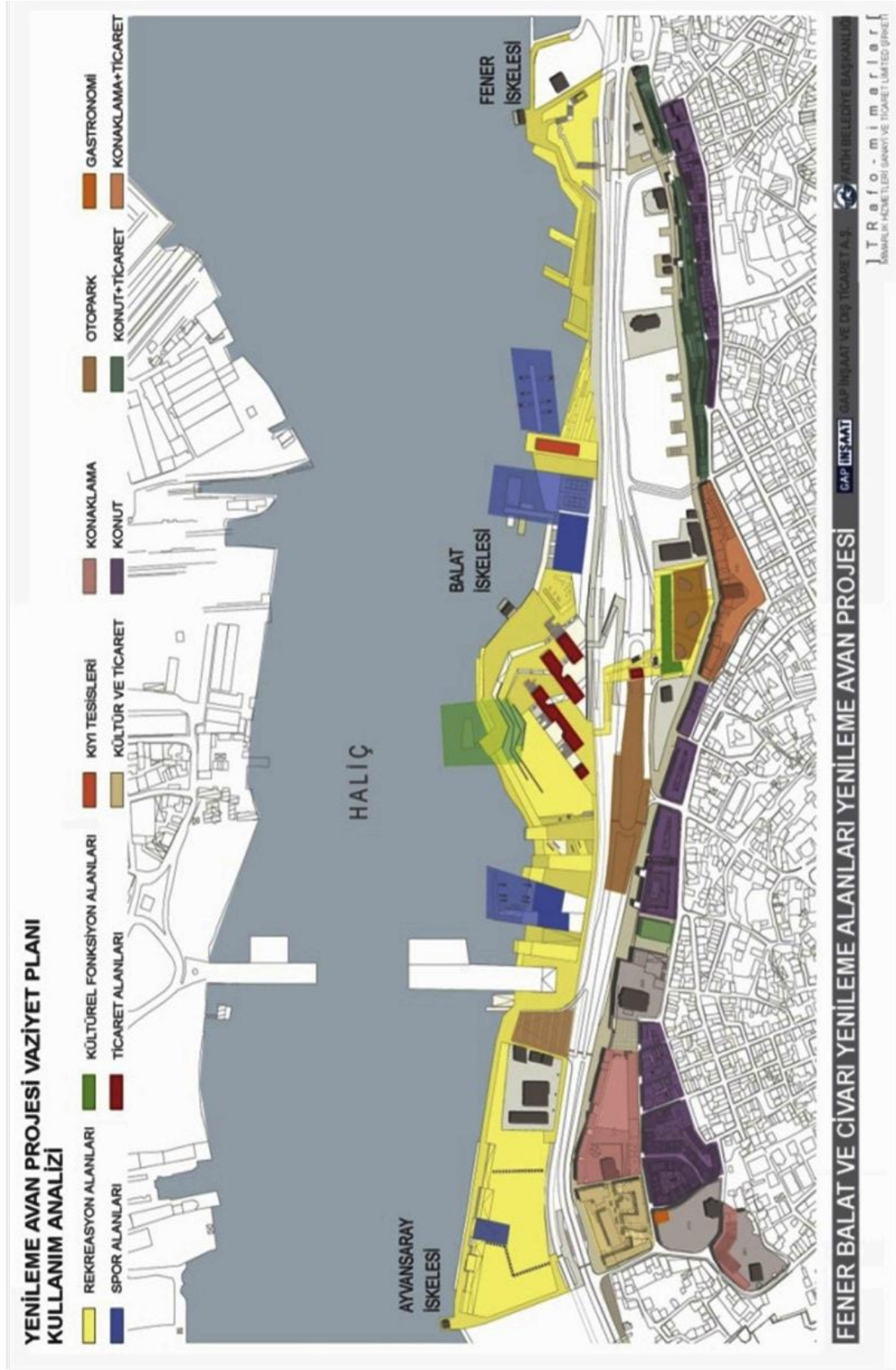
yüksek gelir grubuna yönelik tüketim alanlarının yaratılması gündemdedir. Kısa adı FEBAYDER olan ve bölge genelindeki kentsel dönüşüm ve soylulaştırma etkisiyle kiracı ve mal sahiplerinin haklarını korumak ve sosyal yardımlaşma çalışmaları yapmak amacıyla 4 Ağustos 2009 tarihinde kurulan Fener Balat Ayvansaray Mülk Sahiplerinin ve Kiracıların Haklarını Koruma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği yönetim kurulu üyelerinden Çiğdem Şahin'e göre, proje, ada genelinde yıkım, mevcut konut ünitelerinin birleştirilerek daha geniş konut üniteleri yaratmak, yatay olan mimariyi, dikey ile değiştirmek veya ada genelinde birleştirme yapılması gibi yaklaşımlar öne sürmektedir, bu da semt genelindeki bağlamda sokak dokusunun büyük bir değişimin yaşanması ile sonuçlanacaktır.³⁸ Semtteki istimlak edilmiş konutlar hakkında çok sayıda dava yargıya intikal etmiş bulunmaktadır. Proje tamamlanması halinde, tarihi yarımada içinde ikinci bir "Sulukule faciası" ile karşı karşıya kalınması olasıdır. Konutların el değiştirmesi sonucunda yerinden edilecek olan yerel halkın durumuna ek olarak, projenin gerçekleşmesini takip edecek zaman zarfında, proje içinde soylulaştırma için bir önlem alınılmamasından dolayı, semt genelinde artan rant sonucunda, projenin uygulanmasının hedeflendiği Mürselpaşa ve Vodina caddeleri dışında kalan alanlar da zamanla soylulaştırmanın etkisi altına girmesi, ve bunun sonucunda yerel halkın değişen fiyatlar, sosyal doku ve karşılaştıkları ekonomik zorluklar sebebiyle semttten ayrılmak durumunda kalmaları olasıdır. Fener - Balat – Ayvansaray projesi, Sulukule Projesinin iptalinin hemen ardından İstanbul 5'inci İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. 5'inci İdare Mahkemesi kararın

³⁸ FEBAYDER üyesi Çiğdem Şahin'in 8 Mart 2011 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Yönetimi Yüksek Lisan Bölümü, "Müze, Kültür Mirası ve Vatandaşlık" isimli derste konuk olarak yapmış olduğu sunumdan alınmıştır.

gerekçesinde, “Taşınmazların 2863 sayılı yasa kapsamında kentsel sit alanı içerisinde kalıp, bölgeye ilişkin koruma amaçlı imar planının olmadığı, projelerde kültür mirası niteliğinde bulunan tescilli yapıların yıkılmak istendiği, bunun koruma yüksek kurulu kararlarına ve şehircilik ilke ve kurallarına aykırı olduğu, hukuka aykırı bulunduğu”³⁹, kararda aynı zamanda “ayrıca projenin, bölgede geçerli olan mahalle kültürü ile birkaç kuşaktır süregelen ve birbirine yakın sosyal yapının varlığı ile mevcut kentsel dokunun rehabilitasyonu üzerine daha önceden gerçekleştirilen çalışmalar dikkate alınmadan, bölgenin tarihi özelliğini bütünüyle değiştirdiği”⁴⁰ de savunulmuştur. Sulukule Projesi ile ilgili yargıdan oldukça geç çıkan ve mahallelinin yerinden edilerek semt içindeki sosyal dokunun tamamen yok edilmesi ile sonuçlanan süreçten sonra, proje daha resmi olarak başlamadan böyle bir kararın çıkmış olması ve karar gerekçesi, kültürel miras alanlarında yürütülen dönüşüm projelerinin dikkat etmeleri gereken hususlar konusunda önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır.

³⁹<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1091790&CategoryID=77> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

⁴⁰<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1091790&CategoryID=77> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.



Şekil 2: Fener Balat Ayvansaray Projesi'nin genel düzeni

5.4. Tarlabası

İstanbul'un tarihi boyunca önemli bir yerleşim, ticaret ve kültür merkezi olan Pera bölgesinin kuzey sınırlarında yer alan Tarlabası semtinde 16. yüzyılın sonlarında bir yapılaşma görülmemektedir. 1596 yılında günümüzde Tepebaşı olarak adlandırılan alana İngiliz büyükelçiliğinin inşa edilmesi tamamı mezarlık ile kaplı olan bölgedeki ilk yapılaşmadır. (Küçük, 2010, s. 89) Bölgedeki yapılaşma sürecindeki hızlanma 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun tecrübe ettiği batılılaşma ve zamanın küresel sistemine uyum sağlamaya başlaması sonucunda Beyoğlu bölgesinin uluslararası ticaret merkezi olması ile doruk noktasına çıkmış ve İstanbul'un tarihi içinde pek çok kez gözlemlendiği üzere, büyük yangınlar ile şekillenmiştir. (Küçük, 2010, s. 87) 1871 yılındaki büyük yangından sonra bölge genelinde ahşap yapılar yasaklanarak betonarme ve kâgir yapılar bölgede ağırlık kazanmaya başlamıştır. Beyoğlu ve çevresinde dönem içinde yoğunlaşan Avrupalı ve Levanten grupların etkisiyle semt genelinde Avrupai bir mimari etkili olmaya başlamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde Tarlabası, yoğun bir kentsel dokuya sahip yüksek nüfuslu ve kent içinde ayrıcalıklı konumda olan sanat, kültür ve ticaretin merkezi Pera bölgesi için konut alanı olarak kullanılan bir semt olmuştur. Müslüman nüfusun toplam nüfusa oranının düşük olduğu bu sosyal doku kent ve ülke genelinde pek çok olumsuz yansımaları olan Varlık Vergisi, 6 - 7 Eylül 1955 Olayları ve 1974 Kıbrıs Harekâtı gibi politik ve sosyal olaylara kadar devam etmiş, 1950 ve 1960'lar ile birlikte ülke genelinde yoğunluk kazanan iç göç ve kentleşme akımı sonrasında yerini göçmenlerin ağırlık kazandığı bir sosyal dokuya bırakmıştır. Bölge üzerine araştırma yapmış Asım Ahmet Küçük'ün aktardığı üzere; "Tarlabası'nın asıl yerleşikleri olan gayrimüslim nüfusun

göçünün sonucu olan karmaşık mülkiyet sorunu ve iç göç, bölgeye yerleşen yeni nüfusun değişen ekonomik ve sosyal yaşam içinde çeşitli masrafları kısmak adına iş ve imalathaneleri bölgeye taşınması sonucunda” (Küçük, 2010, s. 88) konut alanı olarak kullanılan bölge zamanla küçük atölye üreticilerinin de yer aldığı karma konut – sanayi semti görünümü almaya başlamıştır. 1980’lerde Türkiye’nin küresel sermayeye açılması ve değişen politikaları sebebiyle büyük imar hareketliliği yaşamış olan İstanbul’daki gelişmelerden bölge de nasibini almıştır. İlk olarak Beyoğlu ve Tarlabası bölgelerinde 1989’da inşası tamamlanan Tarlabası Bulvarı’nın açılmasıdır. Bulvarın açılmasından sonra bölgeye araç ve yaya taşıyan İstiklal Caddesi’nin de 1990’da taşıt trafiğine kapatılması sonucunda zaten sorunlu bir bölge olan Tarlabası daha da izole olarak, genellikle düşük gelirli, sabit bir işte çalışmayan ve kent genelinde mağdurlaştırılmış bireylerin oturduğu ya da oturmak zorunda kaldıkları bir kent içi çöküntü alanına dönüşmüştür. Zeynep Enlil ve Asım Ahmet Küçük’ün belirttikleri üzere, Tarlabası içinde karmaşık mülkiyet yapısı, azınlıkların kenti ve ülkeyi terk etmeleri, kamu yararı düşünülmeden hayata geçirilen imar projeleri ve semte zaman içinde yerleşen halkın kendi ihtiyaçları doğrultusunda semti evrimleştirerek oluşturdukları bu kentsel çöküntü alanı, İstanbul’un küresel sermaye içinde önem kazanmaya başlaması ve kendine bazı koşullarda “zorla” yüklenmiş olan bir “dünya kenti” vizyonu içinde giderek önemli bir yatırım alanı olarak öne çıkmıştır. Bunun sonucunda bölge, “Beyoğlu ilçesinde 20.02.2006 tarih ve 2006/10172 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Tarlabası’nı da kapsayacak şekilde 6 alan “yenileme alanı” olarak ilan edilmiş ve karar Mart 2006 da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.” (Küçük, 2010, s. 100) Aynı kararla

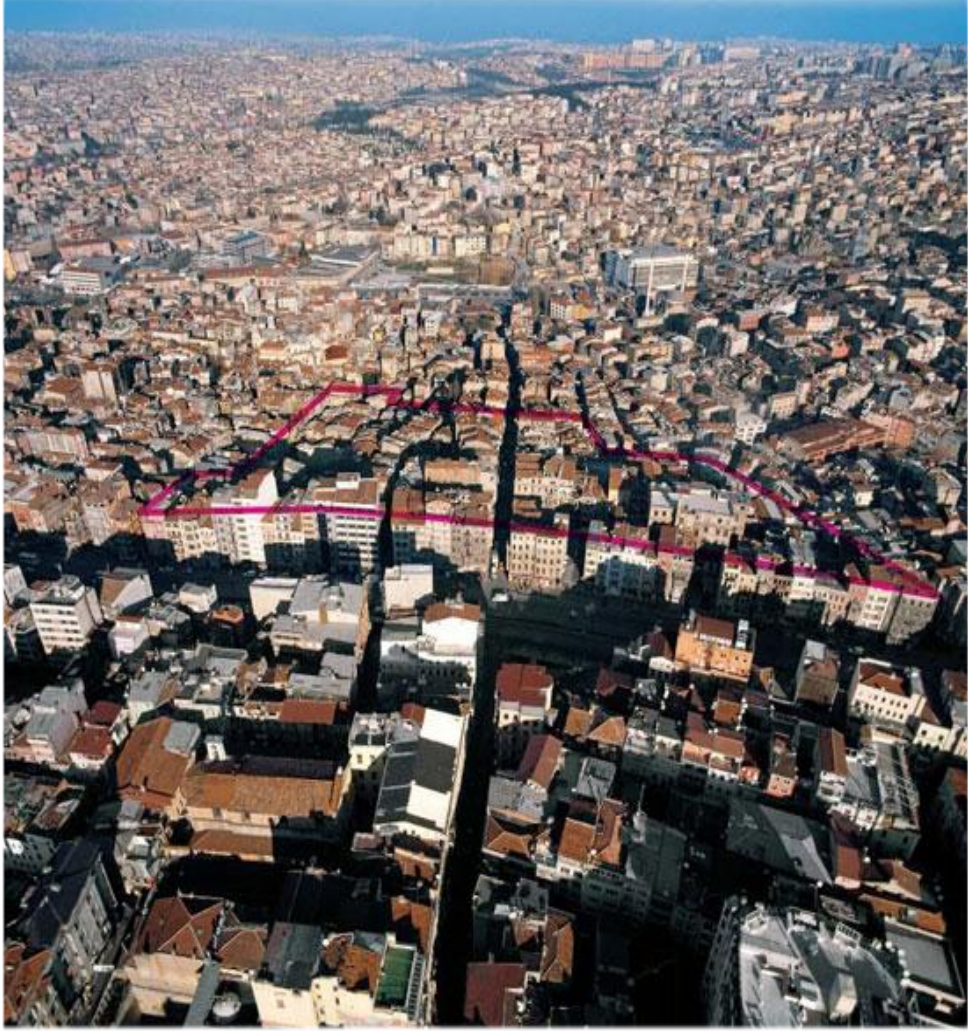
kentsel yenileme alanı ilân edilen diğer bölgeler ise, Cezayir Sokağı ve çevresi, Tophane, Galata Kulesi, Belediye binası ve çevresi ile Bedrettin Mahallesi'dir.⁴¹ Bu alanlar dâhilinde yer alan Tarlabası sınırları içindeki yenileme alanı, “[...]Bakanlar Kurulunun 2006/10172 sayılı kararı ile Beyoğlu İlçesinde 360, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594 nolu adaları kapsayan yaklaşık 20.000 metrekarelik alandır.”⁴² Tarlabası bölgesi üzerinde araştırma yapmış olan Asım Ahmet Küçük’e göre, “5366 nolu kanunun uygulama yönetmeliğinin 7. Maddesi (“Yetkili idareler tarafından yenileme alanı içinde kalan mülk sahiplerini veya bölge halkını uygulama konusunda bilgilendirmek üzere toplantılar yapılarak görüşleri alınır ve bunların katılımı sağlanır”⁴³) gereği çeşitli tarihlerde gerçekleştirilmiş olan (tutanaklarda belirtildiği üzere; 13.04.2006 tarihinde 360 nolu ada, 10.08.2006 tarihinde 361 nolu ada ile, 19.07.2006 tarihinde 362 nolu ada ile, 22.06.2006 tarihinde 363 nolu ada ile, 18.08.2006 tarihinde 385 ve 386 nolu adalar ile, 17.08.2006 tarihinde 387 nolu ada ile, 16.08.2006 tarihinde 593 ve 594 nolu adalar ile mülk sahiplerinin katılımıyla) gereği toplantılar yapılmıştır.” (Küçük, 2010, s. 101) Toplantıların içeriklerine bakıldığında ise, Küçük; “...bu toplantılarda katılımdan anlaşılanın aslında proje hakkında yerel halka bilgi vermek adına düzenlenmiş olan bilgilendirme toplantıları oldukları...”bilgisini vermektedir. (Küçük, 2010, s. 110) Bu bağlamda proje içinde katılıma atfedilmiş yükün sadece bir bilgilendirme meselesi olarak ele alınılmış olduğunu

⁴¹ <http://www.beyoglu.bel.tr/markalarimiz/default.aspx?SectionId=236> Erişim Tarihi: 29 Ocak 2012

⁴² http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/50soruda.aspx Erişim tarihi: 29 Ocak 2012

⁴³ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24547.html> Erişim tarihi: 30 Ocak 2012

söyleyebiliriz. Projenin öne çıkan belli başlı özellikleri ve semt genelinde yaratacağı değişikliklere aşağıda kısaca değinilmeye çalışılacaktır.



Fotoğraf 1: Tarlabası Projesi'nin uygulama alanı⁴⁴

İdarenin GAP İnşaat ile 4 Nisan 2007 tarihinde imzaladığı sözleşme⁴⁵ sonucunda gerekli yetki devirleri tamamlanmış ve GAP İnşaat yetkili kurum olarak

⁴⁴ http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/default.aspx?SectionId=1320 Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.

⁴⁵ http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/default.aspx?SectionId=1316 Erişim tarihi: 30 Ocak 2012

görevlendirilmiştir. Proje, yerel ölçekte, yerinde müdahalelerden ziyade ada bazında, dokuz yapı adası üzerinde kurgulanmıştır. Bu bağlamda bireysel katkılar ile projeye katılım konusunda mülk sahiplerine hak veren 5366 nolu kanunun uygulanması hakkındaki yönetmeliğin 22. Maddesi şöyle demektedir:

“Yenileme alanı içindeki parsellerdeki uygulamalarda kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde olan ve yapısı aynen korunacak veya yenilenecek yapılar, yetkili idarenin uygun görmesi ve projenin bütünlüğünün bozulmaması şartıyla ilgili kamu kurum veya kuruluşları ya da gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılabilir. Bu şekildeki uygulamanın projeyle eş zamanlı olarak başlatılması ve tamamlanması esastır. Yetkili idare, zamanında tamamlanmayan bu yapıları kendisi tamamlayabileceği gibi kamulaştırabilir.”⁴⁶

Ancak, bu yaklaşım uygulamada göz ardı edilmiş ve mülk sahiplerinin bireysel koruma yapma hakları, uygulamaya başlanıldığında ellerinden alınmıştır.

⁴⁶ Kanunun tam metni için: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>, Erişim tarihi: 5 Ekim 2012.



Fotoğraf 2: Tarlabası Projesi başlama evresi⁴⁷

Aynı zamanda genel yenileme alanına ait avan projelerin detayları incelendiğinde görüleceği üzere⁴⁸, semt genelindeki adalardaki mevcut durumu bozan bir düzenleme içine girilmiştir. Mevcut haliyle Tarlabası semti içindeki yapı adaları yoğun ve kesintisiz bir kentsel dokuya ev sahipliği yapmaktadır. Projenin detaylarına bakıldığında ise, semt genelindeki adaların yola bakan cephelerinde mevcut bina dokusunun “korunduğu”, fakat ada içlerinde semt halkının kullanımına sunulacak yeşil alanlar oluşturulduğu görülecektir. Aynı zamanda ada içlerinde yapılacak olan yıkımlar sebebiyle “kaybedilen kapalı alanlar ise bina yüksekliklerinin artırılmasıyla yeniden kazanılması amaçlanmıştır. Küçük’e göre, “bu bağlamda projede öngörülen yapılaşma mevcut durumdaki bina yüksekliklerinin üzerine çıkmaktadır.” (Küçük, 2010, s. 106) Konu ile ilgili çalışan pek çok ilgilinin tespitleri dâhilinde, semtin mevcut dokusu içinde, projede

⁴⁷ Yazarın kişisel arşivi.

⁴⁸ İlgili avan projelere ulaşmak için:

<http://www.tarlabasiyenileniyor.com/yenileme/default.aspx?SectionId=1430>

öngörülen alışveriş merkezleri ve turizm alanlarının yapımına imkân verecek alan olmaması sebebiyle bu tesislerin inşası için tek çözümün parsel bazında yıkım ya da birleştirmenin yapılması gerçeğidir. Bu binaların inşası yıkım yapılması ihtimalinin yanında mevcut sosyo-ekonomik durum içinde semt halkının günlük ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duymayacakları tesislerin projeye dâhil edilmesi, projenin kendisini semt halkından soyutlaması ve asıl amacın, semte bu tesislerden faydalanacak ekonomik gücü olan “soylulaştırıcıların” çekilmesi açılarından dikkat çekici özelliklerdir. Sulukule örneğinde gözlemlendiği gibi, projeye olan itirazlar göz ardı edilmiş ve semt genelinde Ekim 2012 itibariyle, başlamış olan yıkımlar sonucunda (360, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594 nolu adalarda) yaklaşık 20.000 metrekarelik alanda bulunan binalarda kat malikleri ve kiracıların mülklerini boşaltmaları sonucu adeta bir şantiye görünümünü almıştır.



Fotoğraf 3: Tarlabası’nda proje uygulama alanı 1 (Fotoğraf: Johathan Lewis)⁴⁹

⁴⁹ <http://jonathanlewis.photoshelter.com/gallery-image/Demolition/G0000TfSitQrVif8/I00000rvD9sg6EuA> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.



Fotoğraf 4: Tarlabası'nda proje uygulama alanı 2 (Fotoğraf: Johathan Lewis)⁵⁰

Tarlabası Projesi, ülkemizde koruma alanındaki yasal zeminin uluslararası alana yakınlaşma çabalarının yanında, uluslararası alanda benzeri olmayan ve yıkarak yenilemeyi temel alan Yenileme Yasası kapsamında sürdürülen projelerden birisidir. Yıkarak yenileme yaklaşımının yanında proje, uygulama bölgesinde yaşayan bireylerin yerinden edildiği, Faro Sözleşmesi ilkelerinin de ihlal edildiği bir yenileme yaklaşımı olarak önümüzde yer almaktadır.

⁵⁰<http://jonathanlewis.photoshelter.com/gallery-image/Demolition/G0000TfSitQrVif8/I0000EKm3INKs3tc> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

6. Yeldeğirmeni Senti ve Tarihi:

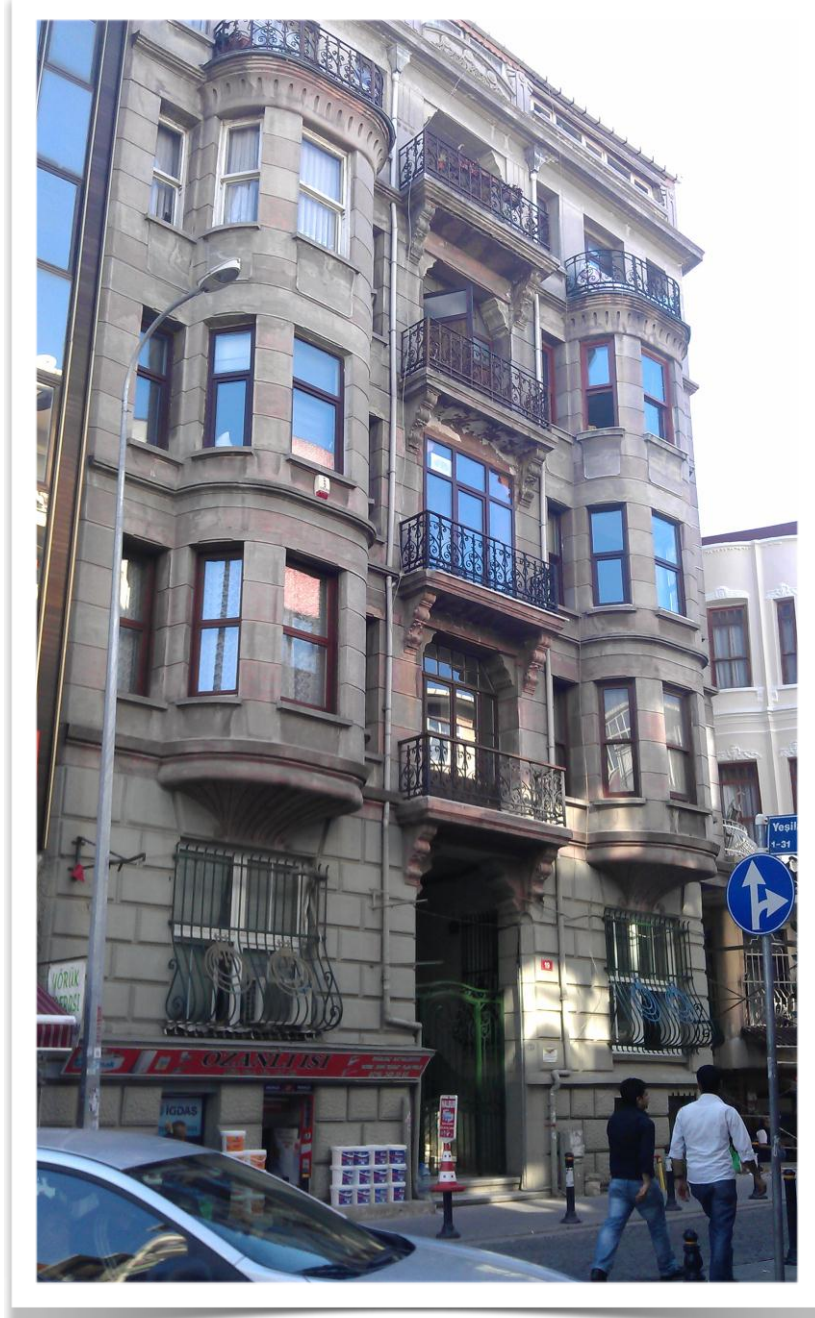
İstanbul'un tarihi bir senti olan Yeldeğirmeni; kentin Asya yakasında Kadıköy ve Haydarpaşa Tren İstasyonu arasında yer almaktadır. Senti üzerinde kurulduğu alan Osmanlı döneminde talim alanı olarak kullanılan Talimhane isminde bir çayırđı; bu bölge tarih boyunca çeşitli şekillerde (mesire alanı, talim ve eğitim alanı, vs) kullanılmıştır. Bölgede düzenli yerleşimin ilk izleri 15 ve 16. Yüzyıllara uzanmaktadır. Saray ve halkın un ihtiyacını karşılamak adına I. Abdülhamit döneminde, 1774 ve 1789 yılları arasında senti bulunduğı alana günümüzde sente ismini veren dört adet yeldeğirmeni inşa edilmiştir. Bu yeldeğirmenlerinden hiçbir i günümüze ulaşamamıştır. Bölgede; III.Selim döneminde, 1789 - 1807 yılları arasında ilk sokaklar görölmeye başlanmıştır. Tanzimat Fermanı olarak da anılan yönetsel reformların hayata geçirilmesi çok kültürlü bir toplum olan Osmanlı toplumu için önemli etkilere sahiptir. Bu sayede Müslüman olmayan toplulukların önündeki inşaat kısıtlamaları kaldırılmış olup; sosyal ve kentsel yaşamda önemli değışiklikler gözlemlenmeye başlanmıştır. Bölge üzerine araştırma yürütmüş olan Engin Eyüboğlu'na göre; "Levanten olarak adlandırılan ve ticaretle meşgul olan gruba dâhil olan vatandaşların yaşam alanları, konutları ve ev gereçleri Müslüman olan bireylere nazaran büyük farklılıklar içermekteydi" (Eyüboğlu, 1991, s. 43-44)

Uzun yıllar süren ticari ve kültürel aktiviteler sonucunda kent içinde çeşitli sentlere dağılmış olan ve Levanten yoğunlaşmasının olduğu çeşitli alanlar gözlemlenmeye başlamıştır. Anadolu yakasında, özellikle Kadıköy ve çevresinde Levantenlerin yoğun olarak bulundukları alanlar, Rasimpaşa, Moda, Bahariye, Altıyol, Yoğurtçu, Erenköy ve Bostancı olmuştur. (Yeldeğirmeni içinde

Levantenler için inşa edilmiş bu yapıların çeşitli örneklerinden olan; Fransız Okulu, Hemdat İsrail Sinagogu ve Aya Yorgi Kilisesi halen görülebilir. (Eyüboğlu, 1991, s. 44) 1845 yılına geldiğimizde halen devam eden bir kentsel dokudan bahsetmek mümkün olacaktır. Bölgeye göç 1800’lü yılların ikinci yarısında hız kazanmış olup 1872 Kuzguncuk Yangını sebebiyle Yahudi kökenli vatandaşların bölgeye taşınması bu akında etkili olmuştur. Yahudi nüfusun bölgeye taşınması ile birlikte semt genelinde ilk apartman örnekleri görülmeye başlanmıştır. Sosyal ve kültürel olarak kent genelindeki diğer semtlerden farklı olan Levanten bireylerin ikamet ettikleri semtlerde, Doğan Kuban’ın da belirttiği üzere; “Avrupa başkentlerindeki yeni mimari tarzların taklit edilmesi ile birlikte zaman içinde geleneksel yapı malzemesi olan ahşap, tuğla ve taş ile değişmeye başlamıştır.” (Kuban, 1996, s. 397) Semt genelinde tepe sırtlarına inşa edilen ve deniz manzarasına sahip Avrupai tarzda inşa edilmiş olan apartmanlar kısa sürede gayrimüslim ve Levanten nüfusun yoğun olarak yaşamaya başladığı alanlara dönüşmüştür. Arif Atılğan’a göre, “Yeldeğirmeni’ni İstanbul’un ilk apartman semti” olarak adlandırmak yanlış olmaz. (Atılğan, 2011) Bu ilk apartmanların en önemlileri günümüzde İskele Sokak üzerinde bulunan, Levi Kehribarcı tarafından inşa ettirilen Kehribarcı Apartmanı ve Haydarpaşa İstasyonu’nun inşasında çalışan İtalyan taş ustalarının barınması için inşa edilen ve günümüzde İtalyan Apartmanı olarak adlandırılan Velpreda Apartmanı’dır. Bu yapılar dönemin hâkim tarzı olan Art Nouveau etkisi ile inşa edilmiş ve yapı malzemesi olarak taş veya tuğla kullanılmıştır. Bu dönem zarfında Türk ve Rum nüfus ise semtin tepelerindeki düzlüklerde bulunan geleneksel olarak ahşap ya da taş kullanılarak inşa edilmiş, az katlı evlerde ikamet etmeydi. Bu binaların neredeyse tümü zaman

içinde yok olmuştur. Günümüzde bu dönemden kalma ahşap evlerden sadece birkaçı ulaşabilmiştir. Guse Tarkay, “semtin zaman içinde artan önemini Kadıköy bölgesinin ilk postanesinin burada açılması, tren, tramvay, elektrik gibi kentsel hizmetlerin İstanbul’un pek çok semtinden önce Yeldeğirmeni bölgesine sunulması ve Üsküdar’a giden yol etrafından askeri hastane, veterinerlik ve tıp fakültelerinin kurulmuş olması örnekleri ile” anlatmaktadır. (Tarkay, 2010, s. 50) daha iyi anlaşılabilir. Cumhuriyetin kurulmasını takip eden ilk on yıl içerisinde coğrafi olarak kuzeyde Yeldeğirmeni, güneyde ise Moda ile sınırlanan alan neredeyse tamamen yapılaşmıştır. 23 Mart 1930 yılında Kadıköy yönetsel açıdan İstanbul iline bağlı bir ilçe ilan edilmiştir.⁵¹ Tuğla ve taş kullanılarak inşa edilen apartmanlar günümüze ulaşırken, geleneksel ahşap ve taş binaların zaman içinde yok olmasının bakım ve onarımdan ziyade önemli bir sebebi, apartman yapmak için artık gelenekselleşmiş olan kat karşılığı inşaat sistemi içinde ahşap yapıların kısıtlı kat sayıları sebebiyle apartmana dönüştürülürken mal sahibine fazla kâr bırakmıyor oluşları gösterilebilir. (Atılğan, 2011)

⁵¹ <http://ekadikoy.tk/sayfalar.314.Cumhuriyet-devrive-gunumuzde-kadikoy.html> (Erişim: 14 Kasım 2011)



Fotoğraf 5: Yeldeğirmeni semtinin klasik apartman yapısından bir kesit⁵²

Günümüzde nüfus yoğunluğu ve ekonomik aktiviteler açısından, Yeldeğirmeni semtinin içinde yer aldığı Kadıköy, İstanbul'un en önemli ilçelerinden birisidir. Kadıköy bölgesi içinde genel anlamda geçmişe ait burjuva yaşamamın izleri

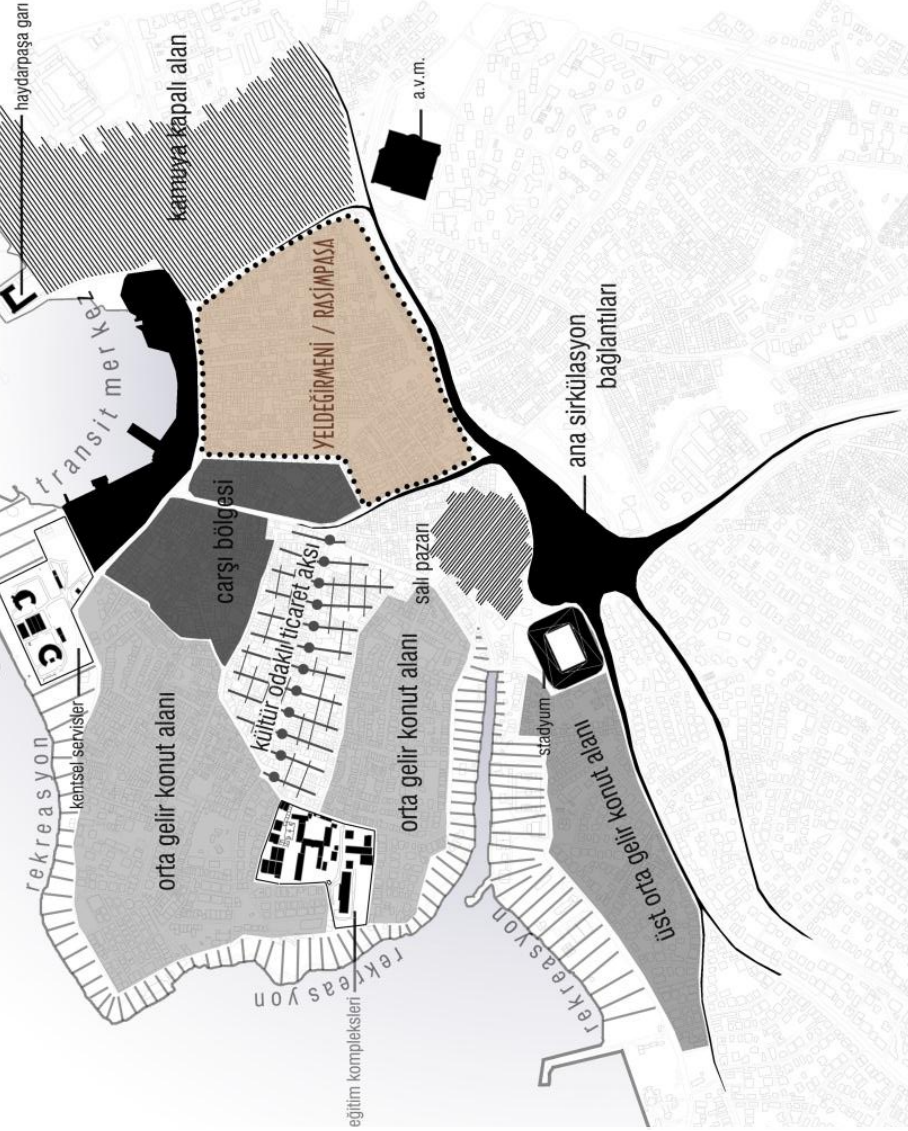
⁵² Yazarın kişisel arşivi.

silinse dahi, bölge kentsel bir yaşam kültürüne ev sahipliği yapan alanları içinde barındırmaktadır.⁵³ Yeldeğirmeni, idari olarak İstanbul ili, Kadıköy ilçesine bağlı Rasimpaşa Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt bilgilerine göre semt genelinde 16.201 kişi yaşamaktadır (7935 kadın, 8266 erkek).

Yeldeğirmeni, mevcut pozisyonu ve kent yapısının değişmesi sonucunda geçmişte önce sayfiye, sonra da sakin bir apartman mahallesi olma konumundan çıkarak günümüzde kent merkezinde oldukça içine kapanık, yoğun bir yerleşim dokusuna sahip bir semt haline gelmiştir. Semtin içe kapanık bir yapı sergilemesi, mahallenin kent içindeki konumlanması ile açıklanabilir. Yeldeğirmeni'nin sınırlarını batıda Marmara Denizi, kuzeyde Haydarpaşa İstasyonu, doğuda Haydarpaşa İstasyonu'na gelen ve giden tren rayları ve manevra alanları ile son olarak güneyde ise Kadıköy semti oluşturmaktadır. Üç ana yönde kent dokusundaki keskin ayrılış, sürekli gelişen Kadıköy'ün üzerinde oluşturduğu baskı ve üzerinde kurulmuş olduğu alanın tepelik olmasından kaynaklanan topografik yapı sayesinde Yeldeğirmeni kısırılmış bir bölgede kalmış ve sadece denize doğru açılma şansı sunan bir coğrafya üzerinde ızgara yapılı sokak planına sahip ve geleneksel mahalle kültürünün çok önemli olduğu bir semt olarak evrilmiştir.

⁵³ Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt 4, 1994. s. 339.

1.1 kentsel ilişkiler/ mevcut durum



Yeldeğirmeni / Rasimpasa Mahallesi, Kadıköy merkezinin kuzeyinde, Denize dök inen yamaçlar üzerindedir. Konumu itibarı ile Deniz, tren yolu ve ana arterler ile iyi ulaşım bağlantıları vardır. Kadıköy merkez Çarşısı, Kadıköy rıhtımı, Bahariye Caddesi ve Salı pazarı gibi yoğun ticaret ve kültürel odak noktalarının yanında bulunur. Bu kentsel çekim merkezlerine yaya yürüme mesafesindedir. Çevresindeki konut alanlarıyla mukayese edildiğinde, (aşağıdaki haritada da gözüktüğü gibi) yüksek kentsel yapılaşma yoğunluğuna sahiptir.



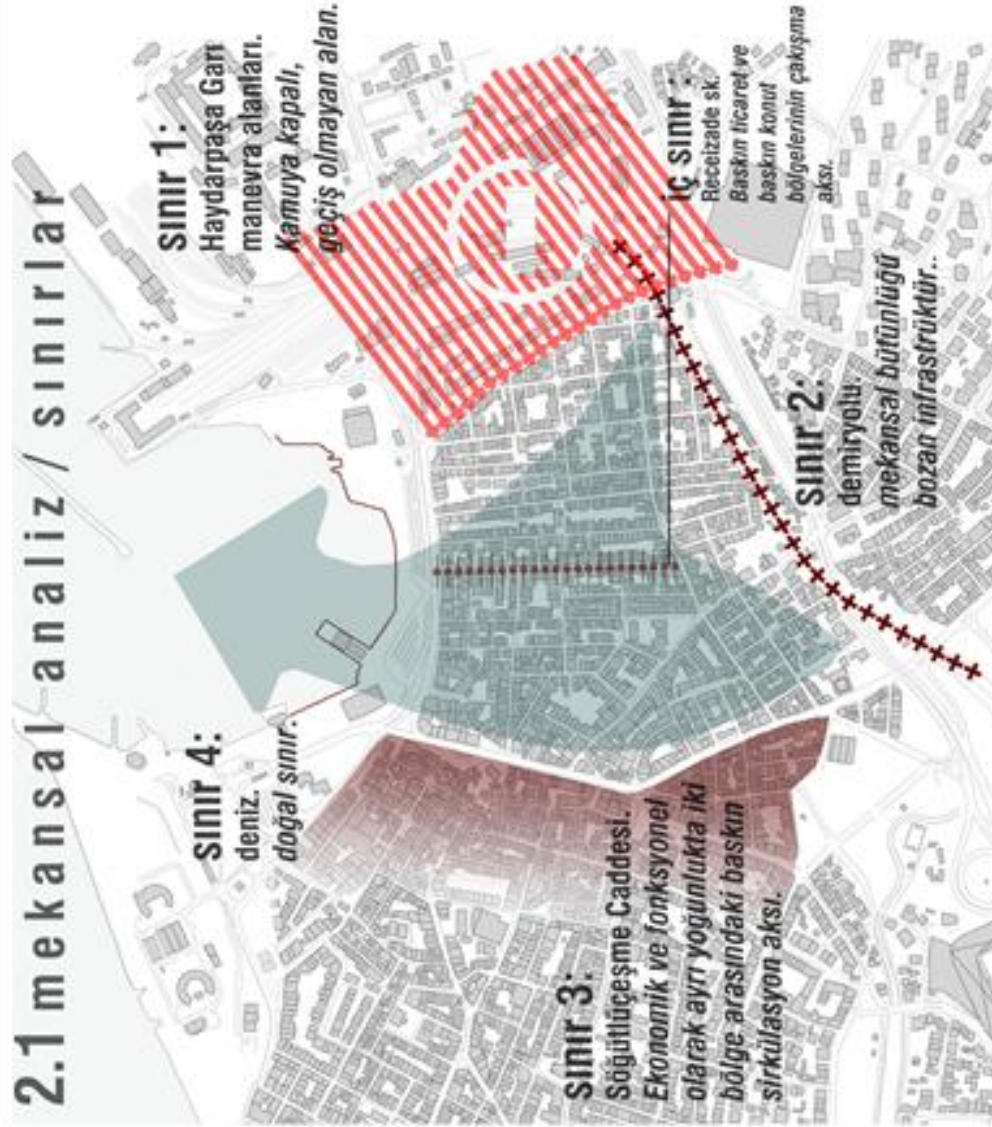
VELDEĞİRMENİ / RASIMPASA
mahalle canlandırma projesi



Şekil 3: Yeldeğirmeni'nin çevresi ile olan kentsel ilişkileri⁵⁴

⁵⁴ <http://www.yeldegrimeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/11.jpg> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011

2.1 mekansal analiz / sınırlar



Alanın en baskın sınırını kuşkusuz Haydarpaşa Garının manevra alanları ve servislerinin bulunduğu bölge oluşturmaktadır. Bu bölge Kadıköy, Üsküdar arasında kent dokusunun doğal oluşumunu sektöre uğrattığından, Yeldeğirmeni'nin akışını keskin biçimde sınırlar ve denize yönlendirir. Bu yüzden; gelecekte bu alanın kentsel gelişmeye açılması, sınırları değiştirilerek Yeldeğirmeni'nin büyük ölçüde etkileyecektir. Söğütöçme Caddesi ve Demiryolu da Yeldeğirmeni'ni kuşatan fiziksel sınırlardır. Deniz her ne kadar doğal bir sınır olsa da, rihimdeki ulaşım bağlantılarından dolayı, Yeldeğirmeni'nin kentsel ölçekte kapısı durumundadır. Bu yüzden, 3 taraftan sınırlanmış Yeldeğirmeni'nin, topografyanın da etkisiyle, baskın akışı deniz yönünde gerçekleşmektedir.

Öte yandan, Recezade Sokak da alanın baskın kullanımları arasındaki arayüz olması dolayısıyla bir iç sınır durumundadır.



Şekil 4: Yeldeğirmeni semtinin mekânsal analizi⁵⁵

⁵⁵ <http://www.yeldegrimni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/21.jpg> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011

Semtin tarihi boyunca, sunduğu fırsatlar ve ulaşım kolaylığı sebebiyle sahil kesimi ve deniz taşımacılığının semt için çok önemli olmuştur. Yeldeğirmeni gerek kent, gerekse Anadolu yakası içinde önemli ulaşım akslarının başlangıç noktalarına çok yakın bir konumda bulunmaktadır. Anadolu yakası içinde ve transit olarak kenti Avrupa yakasına sürekli ulaşımı sağlayan karayolu şebekesi, Haydarpaşa İstasyonu ile banliyö tren hattı, Kadıköy'den başlayan ve Anadolu yakasına yayılan otobüs ve minibüs ağları, Anadolu ve Avrupa yakalarına sürekli deniz ulaşımı ve son olarak batı - doğu aksında mevcut durumuyla kenti Beylükdüzü'nden Söğütluçeşme'ye kadar geçen metrobüs hattı semtin ulaşım potansiyeli içindeki konumunu göz önüne koyan mevcut ağların bir dökümüdür. Bu ağlara ek olarak, Ağustos 2012'de açılmış olan metro hattı ile Yeldeğirme'nin kent içi ulaşım yapısına yakınlığını ve bu yapıdan etkilenmesi daha da artmış bulunmaktadır. Genel ulaşım ağına bu denli yakınlık semt için hem bir fırsat hem de sorun kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek semtte ikamet eden ve taşıt sahibi olan bireylerin, gerekse semt çevresinde yoğunlaşmış ulaşım altyapısından faydalanmak isteyen kişilerin taşıtlarını semt içine park ederek mevcut sistemleri kullanma alışkanlıkları sonucunda, son yıllarda Yeldeğirmeni içinde yoğun bir park ve ulaşım sorunu yaşanmaktadır.(Tarkay, 2010, s. 74-75)

3.1 ulaşım / genel

altyapısı⁵⁶

68

Yeldeğirmeni bölgesindeki kent dokusu ortalama beş katlı apartmanlardan meydana gelen yoğun bir dokudur. Fakat gerek bölgenin topografyası gerekse eğim sonucunda apartman blokları aralarında boş alanlar bulunmakta ve bu da parçalı bir kent dokusu oluşturmaktadır.⁵⁷ İstanbul içindeki diğer tarihi yerleşimlerin aksine, Yeldeğirmeni'nin planlamasındaki Avrupai tarz, kendisini ızgara sokak planı ve büyük yapı grupları ile açıkça belli etmektedir. Tarihi tuğla apartmanların büyük bir kısmı önce Art Nouveau akımının etkisiyle; oymalı ön cephe süslemeleri ile dekore edilmiştir. Önceden de belirtilmiş olduğu üzere, semt genelinde geleneksel ahşap yapı örnekleri oldukça azdır. Mahalle içindeki betonarme binalar genellikle 1950 - 1970 yılları arasında inşa edilmiştir. Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında gözlemlenen çok kültürlü doku yerini zaman içinde müslüman Türk nüfusun hâkim olduğu bir sosyal yapıya bırakmıştır. Bölge çevresi ile karşılaştırıldığında daha düşük gelir grubunun yoğunlaştığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Semtte yerleşik olan nüfusun büyük bölümü ücretli işçi ve memur olarak iş gücündeki yerlerini almakta ve sosyal açıdan alt orta gelir grubuna dâhil olmaktadır. Semt yaşamında ve ekonomide önemli yere sahip olan esnaf genellikle semt dışında ikamet etmektedir. Merkezi konumu göze alındığında çevredeki semt ve ilçelere göre daha cazip olan kiralar sayesinde Yeldeğirmeni genelinde son 5- 6 yılda, bekâr öğrenci nüfusunda artış yaşanmıştır. Mahalle geçmiş dönemlerde aldığı göçler sonucunda mevcut sosyal doku içinde nüfusun %50'si mahallenin yerlisi olmayan bireylerden oluşmaktadır. Göç sonucu mahalleye gelen bu grup içinde bölgesel olarak kıyaslama yapıldığı

⁵⁷ <http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2060> Erişim tarihi: 31 Mayıs 2011

zaman ağırlık sırasıyla Bingöl, Karadeniz Bölgesi ve Konya olarak oluşmaktadır.⁵⁸

Son yıllarda Yeldeğirmeni hepsi semt etrafından planlanan, gerçekleştirilen ve inşası tamamlanan bazı ulaşım ve kentsel yenileme projeleri sonucunda eski önemini yeniden kazanmaya, zaman içinde bir ilgi odağı olmaya başlamıştır. Bu projelerin büyük bir kısmı ulaşım ile ilgili olan ve etkileri kent ölçeğinde gözlemlenecek olan projelerdir. Yeldeğirmeni semtinin doğu sınırını oluşturan ve kent dokusunu aniden kesintiye uğratan ray hattı aksında bulunan Ayrılıkçeşme bölgesi tarihi öneminin yanında bu büyük ulaşım projelerinin odak noktasını oluşturmaktadır. İstanbul'un iki yakasını birleştirecek olan deniz altı tüp geçiş projesi Marmaray ve Anadolu yakasının ana metro aksı olarak, Ağustos 2012'de açılmış olan M4 kodlu Kadıköy - Kaynarca metro hatlarının transfer istasyonları için Ayrılıkçeşme bölgesi seçilmiştir. Denizaltı geçişinden sonra Marmaray hattının yerüstüne çıkacağı ve Kadıköy'den başlayan Anadoluray hattının ikinci istasyonunun inşa edileceği Ayrılıkçeşme mevki bu projeler sonucunda yakın gelecekte önemli bir kent içi ulaşım merkezi haline gelecektir. Bu projelere ek olarak, kuzeydoğu yönünde Yeldeğirmeni'ne yürüme mesafesindeki Söğütlüçeşme bölgesi, mevcut Beylikdüzü Söğütlüçeşme metrobüs hattının son ve Haydarpaşa - Gebze banliyö tren hattının, metrobüs hattı ile olan bağlantısı için transfer istasyonu olarak kullanılmaktadır. Beylikdüzü Söğütlüçeşme metrobüs hattının Avrupa yakasında kalan son istasyonu olan Avcılar ve bu semtin batısında yer alan yeni gelişim alanlarından Beylikdüzü (TÜYAP) arasındaki hat

⁵⁸<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2061> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011

genişletme çalışmaları tamamlanmıştır. Bu hat genişlemesinden sonra oluşmuş olan TÜYAP - Stlme metrob hattındaki artan yolcu kapasitesi sayesinde tüm metrob hattı boyunca insan akışında da bir artış beklemek şaşırtıcı bir gelişme olmayacaktır.

Son olarak Yeldeğirmeni'nin batısında yer alan Haydarpaşa Tren İstasyonu ve çevresini kapsayan tartışmalı kentsel yenileme projesi tüm tepkilere rağmen İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin gündeminde yer almaktadır. Haydarpaşa Kentsel Yenileme Projesi'nin gerçekleşmesi durumunda, şu anda Yeldeğirmeni'nin batı sınırını oluşturan ve atıl durumda yer alan istasyon binaları ve tren manevra alanlarının kapladığı alan üzerinde inşa edilecek yeni yapılar yüzünden, zaten inşa halinde olan ve gerçekleşmiş ulaşım projeleri sebebiyle baskı altında olan semtin üzerine yeni bir ağırlık daha bindirilmiş olunacaktır.

Haydarpaşa Kentsel Yenileme Projesi'nin tamamlanması halinde şu anda bölgenin sınırlarını oluşturan atıl alanlardaki yapılaşma sonrasında, Yeldeğirmeni Kadıköy'den şkdar'a kadar devam eden bir kentsel dokunun tam ortasında yer alacaktır. Yeterli etki analizleri yapılmadan ve gerekli koruma politikaları belirlenmeden gerçekleştirilecek böylesine büyük bir projenin etkileri İstanbul'da gözlemlediğimiz diğerk "kentsel yenileme" adı altında kamu ve özel sektör tarafından desteklenen çalışmalarında olduğu gibi yerel halk, barınma hakkı, kültürel ve tarihi mirasa dair haklar, kimlik, kültürel ve tarihi mirasın korunması ve sürdürülebilirlik alanlarında olumsuz sonuçları olacaktır. Bu projelerin kapasitesi ve gelecekteki etkisi (nüfus artışı, buna paralel olarak artan konut talebi ile beraber değişen nüfusun etkisiyle kentsel dokuda meydana gelecek olan potansiyel soylulaştırma -tehlikesi-) dikkate alındığında, projelerin etkisi altında

kalacak olan semtlerdeki tarihi ve kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda, diğer semtlerdeki olumsuz uygulamalar sebebiyle kamuda oluşmuş hassasiyeti kullanılarak, ilgi uyandıracak girişimlere olan acil ihtiyaç daha da iyi anlaşılabilir.

7. Yeldeğirmeni Mahalle Yenileme Projesi:

Yeldeğirmeni'ndeki tarihi ve kültürel miras ile mahalle kültürünün korunması adına, tarafları Kadıköy Belediyesi, ÇEKÜL ve sponsor olarak Marshall Boya'nın olduğu, Yeldeğirmeni ve Hasanpaşa Mahalle Yenileme Projesi, Ağustos 2010 tarihinde başlatılmıştır. Projenin uygulama süresi on yıl olarak belirlenmiştir. Bu on yıllık sürenin ilk dört yılı, Proje dâhilinde gerçekleştirilecek olan eylemlerin gerçekleştirilmesi için planlanmış bulunmaktadır.⁵⁹ Proje kurgulanırken belirlenmiş olan on yıllık süre için Haydarpaşa ve Marmaray projeleri temel alınmıştır.⁶⁰

Yeldeğirmeni, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun V Nolu Koruma Kurulu tarafından 1981 yılında SİT alanı ilan edilmiş bir bölgedir. Bölge için düzenlenen koruma planları 1996 yılında İstanbul II Nolu Koruma Kurulu tarafından onaylanmış ve gene aynı kurul tarafından 1998 yılında planın bölgesel sınırları revize edilmiştir. (Tarkay, 2010, s. 55) Günümüzde Yeldeğirmeni'nin içinde yer aldığı Rasimpaşa bölgesinde Koruma Yüksek Kurulu ve İstanbul Bölgesel Koruma Kurulu'nun tescil ettiği 184 yapı bulunmaktadır. (Tarkay, 2010, s. 57)

Yeldeğirmeni Projesi'nin temel amacı, "bölgenin fiziksel ve sosyal değerlerini koruyarak, ekonomik, toplumsal ve fiziksel alanlarda mahallede kalıcı canlanmayı sağlayacak entegre projeler ve uygulamalar yapmak"⁶¹ olarak tanımlanmıştır. Yeldeğirmeni Projesi kapsamında tartışmaya açılmış olan Mahalle Canlandırma kavramı proje ekibi tarafından, "[...]; değişime uğramış mahalli kent alanlarının ekonomik, fiziki, sosyal ve çevresel vaziyetinde sürdürülebilir ilerleme sağlamayı

⁵⁹ Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

⁶⁰ Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

⁶¹ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/mekansal%20gelisim%20stratejisi.pdf> Erişim tarihi: 10 Kasım 2011

amaçlayan, ve kentsel odaklı sorunların çözümüne yönelik ilke kararlarının verilmesine öncülük edecek, geniş kapsamlı, entegre vizyon ve eylemler bütünüdür.”⁶² şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma paralel olarak proje sorumlusu Alp Sarısoy projenin temel amaçlarını; “mahalle kimliğini ve ilişkilerini korumak, esnaf örgütlenmesi ile küçük esnafın ekonomik olarak korunmasını sağlamak ve kamusal alan yaratmak” olarak özetlemiştir.⁶³

Ülkemizde kent yaşamı içinde, küçümsenemeyecek bir süre sosyal ve kültürel ilişkiler içinde bir temel olarak yer alan ve günümüzde de kitlelerin geçmişe yönelik, sıcak bir kavram olarak kent yaşamında aradığı “mahalle” kavramı, on yıllık bir süre zarfında tamamlanması hedeflenen Yeldeğirmeni Projesi için temel bir değer olarak kabul edilerek projenin bu değer üzerinde yapılandırılması amaçlanmıştır. Bu durumun önemi Aynur İlyasoğlu ve Ebru Soytemel’e göre aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“Türkiye kapsamında bakıldığında, son birkaç on yılda, özellikle büyük kentler için, orta sınıfın, gerek maddi koşullar ve yaşam imkanları, gerekse de bunlara eşlik eden semt/mahalle yaşantısı, kültürü ile birlikte, erozyona uğraması süreci yaşanmıştır. Yakın dönemlerde izleyicilerce büyük rağbet gören televizyon medyasında üretilen gözde seyirlikler olarak nostaljik ‘mahalle’ dizileri aracılığıyla, anılarda ve duygu dünyalarında canlı tutulmaya çalışılan, tarih haline gelmekte olan bir süreçtir

⁶²<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/mekansal%20gelisim%20stratejisi.pdf> Erişim tarihi: 10 Kasım 2011

⁶³ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

bu. Kazananlar, kaybedenler ve bu sürece tanık olan son kuşaklar için üretilen bu imge dünyaları, temelde kaybedilen bir cennete, “eski güzel günlere” referanslardan oluşmaktadır. Bu cennetin yok oluşunda gerek etkin, gerek edilgen kesimleri, kaybedilmiş ortak bir geçmiş duygusunda bir araya getiren bu imgelem kurgularını, kentsel değişimin izini sürmede imgeleyen dünyaları açısından önemli bir araştırma alanı olarak görmek mümkündür.” (İlyasoğlu ve Soytemel, 2006, s. 130-131.)

Yeldeğirmeni Projesi’nin mekânsal gelişim stratejisi dâhilinde mahalle yaşamı ve korunma gerekçeleri aşağıdaki şekilde yer almıştır:

“Modernist kent zonlama, yaygınlaşma, banliyö yaşamı ve kent merkezinin çöküşünü getirmişken; Jane Jacobs gibi modern sonrası [post modern] teorisyenler kent yaşamında mahalle kavramının önemini ve merkezsizleşmiş kent yönetim modellerinin verimliliğini tekrardan gündeme getirdiler. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra giderek daha güçlü bir sesle anılan “yeni kentçilik” akımı ile kent merkezlerinde eski değerleri farklı canlandırma stratejileri ile geri kazandırılmaya çalışıldı.”⁶⁴

⁶⁴<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/mekansal%20gelisim%20stratejisi.pdf> Erişim tarihi: 16 Kasım 2011

Yeldeğirmeni Projesi'nin ana ortağı olan ÇEKÜL, 1990 yılında akademisyen Prof. Dr. Metin Sözen ve arkadaşları tarafından kurulmuş olan vakfın ama Prof. Dr. Sözen tarafından; "Kamuoyu duyarlılığını güçlendirerek, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerlere ve kimliklere sahip çıkılmasını sağlamak... Bu varlıkları özgün niteliğine dokunmadan, benzersiz kimliğini bozmadan ortaya çıkarmak, korumak, iyileştirmek, çağdaş bir anlayışla işlevlendirmek ve yaşatmak... Bir miras, bir belge olarak geleceğe aktarmak..." olarak özetlenmiştir.⁶⁵ Vakıf kuruluşundan bugüne kadar "Doğa ve Kültürle Varız" sloganıyla doğal ve kültürel mirasın korunması adına sayısız çalışmalara imza atmıştır. Bu çalışmalar arasında; kültürel dokunun korunarak geleceğe aktarılması amacıyla, koruma amaçlı kent planları hazırlanmasını, kentlerin eski mahallelerinde sağlıklılaştırma çalışmaları, geleneksel evlerde cephe düzenlemesi yapılmasını, tarihi yapıların, çarşıların onarılmasını, kent meydanlarının yeniden düzenlenmesini⁶⁶ sayılabilir. Vakıf aynı zamanda Türkiye genelindeki çeşitli kentlerde yapmış olduğu çalışma ve yürüttüğü projelerle, tarihi kent dokusunun çağdaş kent yaşamı ile ilişkilendirilerek, koruma alanında öncü çalışmalara imza atmıştır. Merkezi İstanbul'da bulunan vakfın, Türkiye'nin çeşitli kentlerine yayılmış yaklaşık 130 adet sivil temsilcisi ve yakın destekçileri⁶⁷ ve yurtdışında da 10 ülkedeki⁶⁸ sivil temsilcileri ile ulusal ve uluslararası alanda faaliyetlerine devam etmektedir. 2010 Yılı Faaliyet Raporuna göre ÇEKÜL, Doğal Miras,

⁶⁵ <http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

⁶⁶ <http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

⁶⁷ ÇEKÜL Vakfı 2010 Yılı Çalışma Raporu, s. 48, 2010 Erişim için: http://www.cekulvakfi.org.tr/files/dosyalar/cekul_2010_faaliyet_raporu.pdf Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

⁶⁸ <http://www.cekulvakfi.org.tr/temsilcilikler-yurtdisi> Erişim tarihi: 9 Eylül 2012.

Kültür Mirası, Eğitim, ÇEKÜL Anadolu Araştırmaları ve ÇEKÜL Akademi başlıkları altında çeşitli koruma(kültürel mirasın canlandırılması, kentsel yol haritaları, kent müzelerinin kurulması, endüstri mirası ile ilgili çalışmalar), dönüşüm (ağaçlandırma, köy yaşamına destek projeleri), somut olmayan kültürel mirasın korunması ve eğitim programları ile konferanslar düzenlemiştir.⁶⁹ Vakıf aynı zamanda 328 adet tarihi kent belediyesinin üye olduğu Tarihi Kentler Birliği'nin (TKB) kuruluşundan bu yana (2000) tüm çalışmalarında yönlendirici bir rol üstlenmiştir. Yeldeğirmeni Projesi'nin ana ortağı olan ÇEKÜL, planlama aşamasında TKB ile Anadolu kentlerinde uygulamış olduğu projelerde izlemiş olduğu “Kale - Çarşı - Mahalle” yöntemini Yeldeğirmeni Projesi içinde güncelleyerek yeniden uygulamaya almıştır. Bu eksen içinde Çarşı rolünü Kadıköy ve Yeldeğirmeni'ni deniz dışındaki alanlardan kuşatan diğer bölgeler, Mahalle rolünü ise projenin odağı olarak Yeldeğirmeni bölgesi üstlenmektedir.⁷⁰ Bu üçlü düzen içinde Anadolu kentlerinde kabul edilmiş denklem içinde “kale” sıfatını alacak bir etkenin olmaması kabul edilen bu yöntemin güncellenmesinde temel sebep olmuştur.

ÇEKÜL'ün Yeldeğirmeni Projesi içinde görevi; uzun yıllardır aktif olarak önde gelen projeler üretmekten gelen bilgi birikimini kullanarak projede temel rolü üstlenmektedir. Diğer bir taraf olan Kadıköy Belediyesi; ilk aşamada kendi ilgili iç birimleri olan Plan ve Projeler, Park ve Bahçeler ve Çevre Müdürlükleri ile yer almaktadır. Belediye aynı zamanda genel anlamda kendi isteği üzerine bir ekip olarak Kadıköy Belediyesi adı altında finansman, halkla ilişkiler, koruma ve

⁶⁹ ÇEKÜL Vakfı 2010 Yılı Çalışma Raporu, s. 48, 2010 Erişim için: http://www.cekulvakfi.org.tr/files/dosyalar/cekul_2010_faaliyet_raporu.pdf Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

⁷⁰ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

kentsel müdahaleler ile ilgili konularda danışman ve kolaylaştırıcı rolünü de üstlenmektedir. Sponsor olan Marshall Boya ise, Yeldeğirmeni Projesi dâhilinde yürütülen ve yürütülecek olan kentsel müdahalelerde teknik ve malzeme desteği ile katılımını sunmaktadır. Aynı zamanda Yeldeğirmeni mahallesinin içinde yer aldığı Rasimpaşa bölgesinin SİT alanı olmasından dolayı KUDEB’in de projeye dirsek teması bulunmaktadır.⁷¹

Finansal açıdan değerlendirildiğinde Yeldeğirmeni Projesi kaynak kullanımı ve gereksinimleri açısından örnek bir model olarak öne çıkmaktadır. Alp Arısoy’a göre projenin temel finansal kaynakları; Kadıköy Belediyesi’nin finansal desteği, sponsorluk yoluyla elde edilen meblağ ve semtin SİT alanı içinde yer alması sebebiyle erişim imkanı bulunan İl Özel İdaresi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı fonlarıdır. Aynı zamanda Kadıköy Belediyesi ve kendisine bağlı diğer kamusal organlar, proje süresince yürütülecek olan restorasyon çalışmaları ya da bireysel maddi destek taleplerinde kullanılacak olan fon, kredi, destek ve ödenek başvuruları esnasında temel ve teknik konularda kolaylaştırıcı olarak görev almakta, genelde mevzuat ve zaman açılarından sıkıntı yaratabilecek bir süreç olarak anılan bu durumun kolay ve çabuk olarak atlatılmasını sağlamaktadır.⁷²

Proje yetkilisi Alp Arısoy’un belirttiğine göre:

“Proje için finansal kaynaktan daha çok işgücü, hizmet, teknik ekipman, malzeme kaynaklarını kullanıyor. Projenin kendine ait bir bütçesi yok. Kaynakların çok büyük bir kısmını belediye sağlıyor. Ayrıca kamulaştırma,

⁷¹ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

⁷² Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

restorasyon gibi konularda il özel idaresinin fonlarını kullanıyoruz. Özel sponsorlar farklı projeler için malzeme ve teknik eleman sağlıyor. Marshall örneğin sadece "cephe temizliği" projesinde boya tedarik ediyor. Marshall ile anlaşmamız bundan ibaret. Başta ÇEKÜL olmak üzere destekçi diğer STK'lar hizmet, bilgi, deneyim paylaşıyor. bu şekilde bir çok özel ve sivil destekçimiz var. Burada kamu, özel, sivil işbirliği önemli bir etken olarak evrilmekte. Yeldeğirmeni'nde bu 3 ana ortağa yereli de katmak lazım. Çünkü yerel halk hem finansal, hem hizmet, işgücü ve benzer konularda projeye kaynak sağlıyor. Örneğin evini boyacı tutup boyatan bir Yeldeğirmeni sakini de proje için finansal kaynak aktarmış sayılır. Bu anlamda proje için bütçe çıkarılması biraz zor.”⁷³

Bu açılardan bakıldığında Yeldeğirmeni Projesi’ni, sınırlı bir bütçe ile çeşitli kesimlerde (kamu ve özel sektör) katılımın olduğu bir işbirliği projesi olarak değerlendirebiliriz. Proje sorumlusu olan Alp Arısoy’a göre, çeşitli platformlarda dile getirilen Yeldeğirmeni Projesi, bu özelliklerinden dolayı Anadolu belediyeleri için de ilginç bir model olarak öne çıkmaktadır. Görece düşük bir finansman, az bir yatırım ve iyi ikili ilişkilerin işe koyulmaları sonucu kurumların ortak hareket etmelerine zemin hazırlayan icra modeli sebepleriyle Anadolu belediyeleri arasında Yeldeğirmeni Projesi’nin sunmuş olduğu modele bir ilgi bulunmaktadır. Aynı zamanda, proje uzun süredir birbirinin önünü kesen kavramlar olan kentsel

⁷³ Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

koruma ve gelişmenin aslında tezat değil, aksine birbirini besleyen ve destekleyen kavramlar olduklarını göstermesi bakımından da iyi bir örnektir. Son olarak proje içinde turizmin nihai hedef ve gelişim için tek amaç, aynı zamanda araç olarak vurgulanmamış olması da ilgi çekici bir boyut olarak dikkat çekmektedir.

Yeldeğirmeni Projesi ile ilgili Tarihi Kentler Birliği'nin Bursa Sempozyumu'nda bir sunum yapılmış ve sonrasında da sempozyum bildirisine dahil edilmiştir. Projenin başlamasından beri geçen sürenin yaklaşık iki sene olduğu düşünülürse ilgi tatmin edici bir düzeydedir.⁷⁴ Alp Arısoy, projenin günümüzde diğer belediyeler üzerinde uyandırdığı etkiyi ve sürecin nasıl izlendiğini şu şekilde özetlemiştir: “Anadolu kentlerindeki durumu Tarihi Kentler Birliği'nin toplantılarından izliyoruz. TKB üyesi belediyeleri sık sık burada ağırlayıp projeyi anlatıyoruz. Geçtiğimiz süre içinde koruma ile uğraşan belediyelerin danışmak için kullandığı bir referans haline geldi.”⁷⁵

Kent genelinde gözlemlenen diğer kentsel yenileme, dönüşüm ya da soylulaştırma çalışmalarının aksine, Yeldeğirmeni Projesi'nin temel amacı katılımcı bir sistem oluşturarak, bölge içinde yaratılan enerjinin semtin asıl sahibi olan “mahalleliler” tarafından kendileri için kullanılması ve bu sayede sürdürülebilir bir yenileme ve kalkınma sağlamaktır. Yeldeğirmeni Projesi'nin gerek planlanması gerekse şu ana kadarki icrası sırasında “tepeden inme” bir anlayış gözetilmemesine özel bir dikkat gösterilmiştir. Proje ekibinin planlanan on yıllık süre sonrasında semtten çekilmesi sonucunda yaratılan enerjiden güç alan, bilinçli bir mahalle hareketi yaratılması arzu edilmektedir.. Bu hedefe ulaşmak adına ilk amaç, mahallelinin

⁷⁴ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

⁷⁵ Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

güvenini kazanmak olmuştur. Bu bağlamda mahallede en çok vakit geçiren kadın ve çocuklara yönelik destek birimleri oluşturulmaya başlanmıştır.

Yeldeğirmeni Projesi altında gerçekleştirilen ilk çalışma, Karakolhane Caddesi üzerindeki 39 numaralı yapıda hizmet veren Mahalle Evi, semt halkından yoğun bir ilgi görmektedir. Yaklaşık 180 gönüllünün çeşitli alanlarda kurslar ve eğitim çalışmaları düzenleyerek; projenin mahalleliye anlatılması, tartışılması, fikir alışverişinde bulunulması ve kendilerini geliştirmek için bir platform sunmaktadır.

Bahsi geçen kitleye daha da yakınlaşmak ve onlara faydalı olmak adına gerçekleştirilen ikinci çalışma ise halen Mahalle Evi bünyesinde hizmet veren fakat yakın bir tarihte görmüş olduğu yoğun ilgi sonucunda, yaşanan mekânsal sıkıntılara cevap verebilmek adına kendi binasına taşınacak olan Çocuk Ruh Sağlığı biriminin kurulmuş olmasıdır. Bu birimden boşalacak olan fiziki alan ise, yakın zamanda ÇEKÜL desteği ile hayata geçirilecek olan Kent Belleği Arşivi'ne ev sahipliği yapacaktır.⁷⁶ Mahallenin tanımını mekânsal ve kültürel alanlardan yapan Yeldeğirmeni Projesi, mahalle kültürünün korunması amacıyla kamusal alan yaratırken bireylerin bir arada olmaları ve mahalle genelinde sosyal bir birlikteliğin olmasına önem vermektedir. Asıl arzu edilen mahalle yenilemede tetikleyici bir role sahip olmak, bu görev yerine getirildiği takdirde proje amacına ulaşmış sayılacaktır.

Komşuluk ilişkilerinin hâlâ yoğun olarak yaşandığı Yeldeğirmeni semti için, gerekli bilgiyi proje ofisinden almak ile komşudan almak arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Komşusundan bilgi alan semt sakinleri, proje ofisinden bilgi alan kişilere nazaran daha sıcak ve güvenli bir yaklaşım içinde hareket etmektedirler.

⁷⁶ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

Bu tarz bir mahalle kültürü ve dayanışma sistemi aynı zamanda uzlaşmanın da kapısını aralamaktadır. Uzlaşma zemini içinde mahalleliye daha da yakınlaşmak ve onların da Yeldeğirmeni Projesi içindeki yerlerini vurgulamak için düzenlenen “Katılım Toplantıları” zaman içinde amaçlandığı gibi başarıya ulaşmış bulunmaktadır. Katılım Toplantıları, semt bünyesinde etkileri gözlemlenecek bir çalışmanın gündemde olmadığı durumlarda; ilgili ada, kısım, sokak ya da bina halkının davet edilmesi ve katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Fakat zaman içinde, mahalle halkının ilgisi ve sosyal yapılanma sebebiyle adet edinildiği üzere; davet edilen konuklara ek olarak gündem ile ilgisi olmayan sokak, kısım, bina ya da adalardan da halkın toplantılara katılmasıyla, ortak bir platform oluşturulmuştur. Toplantılarda ve genel olarak, tepeden inme bir tutum sergilenmemesi Yeldeğirmeni Projesi’nin amaçları arasında sayıldığından, kendiliğinden oluşmuş olan bu katılımcı model desteklenmektedir. Toplantılar katılımcı ve ortak kararlara dayalıdır, “uzman bir kişi ya da ekip” ile halkın katılımı şeklinde, halkın aydınlatıldığı ve fikrinin alınmadığı bilgilendirme toplantıları olarak devam eden bir süreç olmamıştır. Bilgilendirme amacıyla sadece iki toplantı yapılmış olup, bunlar da tüm semti etkileyecek olan ve kağıt üstünde anlatımların yapıldığı, teknik ve tasarım konularda bilgi verildiği semt içindeki parklar hakkındaki toplantılardır.⁷⁷ Bu aşamada katılım toplantılarının sayıca düşük olması ve mahalle içinde yapılacak diğer küçük müdahaleler için gerekli bilginin Mahalle Evi’nden ya da doğrudan ekip tarafından ilgili bireylere sunuluyor olması, projenin temel amaçlarından birisi olan katılımcı bir platform oluşturma alanında eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Mahalle kültürü içinde, Mahalle Evi’nden ya da

⁷⁷ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

proje ekibinden ilk elden bilgi almak uzun vadede bilginin erişimini sağlasa da, yukarıda belirtildiği gibi katılımcı bir platform yaratma amacıyla yol çıkan projede toplantı sayılarının görece düşük olması öne çıkmaktadır.

Projenin ilk başlarında resmi ve gayri resmî anonslar sırasında yukarıda belirtilen “boşlanmışlık” hissi sebebiyle, semt halkının yoğun bir tepkisi gözlemlenmiştir. Bölgenin çok uzun süre göz ardı edilmiş, herhangi bir yenileme ya da kentsel hizmet almamış olması bu tepkinin ilk sebeplerindendir. Bu sebeple Kadıköy Belediyesi’nin katılımcı ortaklardan birisi olarak isminin geçtiği projeye önce bir direnç oluşmuştur. Tepkileri ve oluşması muhtemel spekülasyonu durdurmak amacıyla ilk altı ay kimseye haber verilmeden gerekli toplantılar ve çalışmalar sürdürülmüştür. Proje içindeki bileşenler, başlangıç olgunluğuna erişene kadar gerekli ilanların ve duyuruların yapılmamış olması da oluşacak muhtemel rantın bir nebze de olsa önüne geçilmesini sağlamıştır. Tüm bu çabalara rağmen gene de semt genelinde son 1,5

yılda artış trendine girmiş bir ranttan bahsedilebilir. Süreç dahilinde semt halkının tepkisi zaman içinde olumluya dönüşmeye başlamıştır.⁷⁸ 2010 yılında başlamış olan Yeldeğirmeni Projesi’nin ekonomik ve sosyal etkileri proje ekibi tarafından düzenli bir şekilde ölçülmektedir. Alp Arısoy’un verdiği bilgiye göre ölçümlenen üç ana kriter bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; ekonomik rekabet gücü, soylulaştırmanın hızı ve etkileri ve mekânsal aidiyet duygusudur. Ölçümlemeler sırasında anketler ve ekonomik veriler kullanılmaktadır.⁷⁹ Fakat çalışma süresince

⁷⁸ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

⁷⁹ Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

sonuçların paylaşımı mümkün olmadığından lmlene sonuçları çalışmaya yansıtılamamıştır.

8. Yeldeğirmeni Mahalle Canlandırma Çalışmaları:

Yeldeğirmeni Projesi içinde, genel hedef olarak seçtiği kamusal alan yaratma ve mahalle canlandırma amaçlarına ulaşmak için, genel proje çatısı altında bir dizi küçük proje yürütülmektedir. Genel amaçlar ile aynı doğrultuda olmak üzere bu küçük projeler içinde de Yeldeğirmeni Projesi'nde geçerli olan temel ilke bir kamusal alan yaratmak, mahalle içinde bir canlandırma ve enerji yaratarak öngörölmüş olan süre sonunda ekiplerin mahalleden çıkması ile birlikte, semt sakinlerinin değişime devam ederek, süreci daha da ileriye götürebilmeleridir. Projeler dâhilinde, yerinde ve gereken oranda, en az ve gerekli düzeyde müdahale ile yenileme yapılmaktadır. Genel proje ilkeleri ile ters düşecek şekilde tepeden inme bir anlayış ile yürütölen bir çalışma yoktur. Yeldeğirmeni Projesi altında yürütölen çalışmaların listesi aşağıda verilmiştir:

- Ayrılık Çeşmesi Restorasyonu
- Altyapı Düzenlemeleri
- Cephe Düzenlemeleri
- İç Bahçeler Projesi
- İskele Sokak Kültür Alanı
- Karakolhane Caddesi Canlandırması
- Kültür Evi
- Ladikli Ahmet Ağa Çeşmesi Restorasyonu
- Meydan Düzenlemeleri
- Nüzhetefendi Aksında Park Projesi

- Mahalle Parkı⁸⁰

Bu çalışmalar aşağıda sıralanmış olan alt gruplar içinde inceleneceklerdir:

- Restorasyon Çalışmaları
- Altyapı Düzenlemeleri
- Cephe Düzenlemeleri
- Kentsel Düzenlemeler
- Kültürel Programlar
- Park Projeleri

8.1. Restorasyon Çalışmaları

Bu başlıkta toplanmış olan yenileme çalışmaları genel proje altında Ayrılık Çeşmesi Restorasyonu ve Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi Restorasyonu projeleri isimleriyle yer almaktadır. Bu projelerin amaçları Ayrılık Çeşmesi için; “Kadıköy’ün en eski eserlerinden olan ve günümüzde Marmaray metro hattı çalışmalarından dolayı yok olma tehlikesindeki Ayrılık Çeşmesi’nin, Marmaray Projesi de göz önünde bulundurularak korunması”⁸¹ şeklinde, Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi içinse; “Yeldeğirmeni’nin anıtsal özelliğe sahip yapılarından biri olan çeşmenin korunarak geleceği aktarılmasının yanı sıra, Rıhtım Caddesi aksının sonunda şu anda tanımsızlaşmış olan alanı kamusal mekân olarak yeniden tasarlayarak kentsel bir odak oluşturmak”⁸² olarak özetlenmiştir. Semtin kültürel

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi ve tanıtımlar için:

<http://www.yeldegirmeri.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2064> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011

⁸¹ <http://www.yeldegirmeri.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/ayr.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011

⁸² <http://www.yeldegirmeri.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/LADIKLI%20AHMET.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011

kimliğı için önemli yerlere sahip olan bu tarihi eserlerin onarımı ve yeniden hizmete kazandırılması ile bölge halkının semte olan aidiyetlik duygularında bir canlanma yaratılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda bu restorasyonlar ile tarihi ve kültürel miras değerleri yeniden kazanılacaktır. Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi konum olarak İskele Sokak’a yakın olduğundan, planlanan bu kültür aksına dâhil edilecektir. Çeşme yakınındaki metruk ahşap bina ise proje kapsamında yenilenecektir. Bu bina ÇEKÜL Vakfı tarafından kurulması düşünülen kent müzesine ev sahipliğı yapması için seçilmiştir. Mahalle Evi, kurulacak olan bu müze ve son olarak da İskele Sokak Kültür Alanı ile ilişkilendirilecek olan sanatçı atölyeleri, STK toplantıları, turistlere ve çocuklara yönelik aktiviteler ve son olarak mahalle toplantıları ile Yeldeğirmeni Projesi’nin temel amacı olan mahalle canlandırma ve kamusal alan yaratma işlevleri yerine getirilemeye çalışılacaktır.⁸³ İki proje içinde taraflar ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü ve KUDEB olarak belirlenmiştir.

8.2. Altyapı Düzenlemeleri

Rasimpaşa bölgesi, uzun bir süre boyunca en temel olan kent için altyapı çalışmalarının ulaşması konusunda sorunlar yaşamış bir bölgedir. Yeldeğirmeni Projesi’nin halka duyurulması anında tecrübe edilmiş olan olumsuz tepkinin önemli bir sebebi de semtin yaklaşık yirmi sene boyunca bu hizmetlerden yoksun kalmış olmasıdır.⁸⁴ Bu bağlamda düşünülen altyapı düzenlemeleri projesi mahallenin uzun süre göz ardı edilmiş olan altyapısını elden geçirmeyi ve mevcut

⁸³ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

⁸⁴ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

ihtiyaçlar doğrultusunda yenilemeyi öngörmektedir. Projenin amacı, “Yeldeğirmeni'nin fiziksel eskimeye maruz kalmış sokak ve caddelerinin, mahallenin tarihi kimliğine de saygı gösterilerek yenilenmesi, sokakların kamusal özelliğinin pekiştirilmesi, kentsel donatının mahalle hayatını olumlu yönde etkileyecek şekilde yapılandırılması.” olarak ifade edilmektedir.⁸⁵ Altyapı düzenlemeleri projesi, alan açısından düşünüldüğünde proje tüm mahalleye yayılmış olduğundan Yeldeğirmeni Projesi içindeki en geniş çaplı kentsel müdahalelerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmalar doğrultusunda Yeldeğirmeni bölgesindeki tüm sokakların döşeme taşlarının ve altyapılarının yenilenmesi, Yeldeğirmeni Projesi'nin genel amacı olan kamusal alan yaratacak düzenlemelerin yapılması ve tarihi doku ile çakışmayacak, kentsel doku ile uyumlu aydınlatma elemanları ve kent mobilyalarının sokaklara yerleştirilmesi ile bu konuda ilke kararlarının verilmesi çalışmaları eş zamanlı olarak yürütülmektedir.⁸⁶ Altyapı düzenlemeleri içinde; semt sakinleri, ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü, Kadıköy Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü ve KUDEB bu düzenlemelerin paydaşları olarak öne çıkmaktadırlar. Kapsadığı alan, ilke kararlarının alınmasını öngören yapısı ve projenin temel ilkesi olan kamusal alan yaratılması konusundaki değerlerinin tümünü kapsaması açısından altyapı düzenlemeleri Yeldeğirmeni Projesi içinde önemli bir konumda bulunmaktadır.

⁸⁵<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/ALT%20YAPI%20REHA BILITASYON.jpg> Erişim tarihi 17 Kasım 2011

⁸⁶<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/ALT%20YAPI%20REHA BILITASYON.jpg> Erişim tarihi 17 Kasım 2011

8.3. Cephe Düzenlemeleri

Rasimpaşa mahallesinde, Yeldeğirmeni sit alanı içerisinde kalan bölgede yer alan tüm yapıların kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda değerlendirilerek yenilenmesi; geçerli olan şehircilik, mimarlık ve kent estetiği değerleri bağlamında uyumlu bir görünüme kavuşturulması adına, bina cephe yenilemesi, ilan - reklam tabelaları ve tanıtım panolarının belirli standartlarda uygulanması ve her binaya uygun renk kodlaması yapılarak binaların karakterlerine aykırı cephe uygulamalarından kurtarılması, bu bağlamda ilke kararlarının verilmesi ve son aşamada kentsel bir cephe bütünlüğü sağlanması projenin temel amaçlarındandır.⁸⁷ Bu bağlamda mevcut kentsel doku içinde bölgenin açılma alanı ve aynı zamanda da vitrini olarak da görülen rıhtım bölgesi ile ilgili çevre düzenlemesi, kot farkından dolayı düzensiz bir şekilde oluşmuş olan kent cephesine yapılabilecek bir müdahale (renklendirme, cephe yenilemesi vs.) projenin odaklandığı ana alanlardır. Cephe düzenlemeleri çalışmaları için semt sakinleri, ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü, Marshall Boya ve KUDEB ilgili tarafları oluşturmaktadır. Proje şu anda planlama aşamasındadır. Kentsel cephe tasarımı ve ilke kararları alınması amacıyla Karakolhane Caddesi İlke Kararları, ilgili olduğu Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi'ne ek olarak aynı zamanda Cephe düzenlemeleri projesi kapsamında ele alınabilir.⁸⁸

⁸⁷ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/CEPHE%20REHABILITASYON.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011

⁸⁸ Karakolhane Caddesi İlke Kararları hakkında ayrıntılı bilgi için; <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/ILKE%20KARARLARI%20GORSELLER.pdf> Erişim Tarihi: 17 Kasım 2011

8.4. Kentsel Düzenlemeler

Bu başlıkta sırasıyla amaçları semt içinde eksikliği hissedilen kamusal alanları yaratmak olan İç Bahçeler, Karakolhane Caddesi Canlandırması ve Meydan Düzenlemeleri projeleri incelenecektir.

Kentsel dokunun gelişimi, planlama ilkeleri ve yapılanma sonucunda Yeldeğirmeni'ndeki yeşil alanların büyük bölümü bina parsellerinden oluşan adalar arasında kalan yeşil, iç avlular şeklindedir. İç Bahçeler projesinin amacı, kamusal alan yaratma temel fikri ışığında; “bu yeşil alanların ada içinde bulunan binalar tarafından kullanılacak ortak mekânlara dönüştürülmesi, bu sayede yaşayanlar için yarı kamusal bahçeler oluşturularak, sosyal paylaşım alanı olarak sağlayan, mahalle kimliğiyle örtüşen mekânlar yaratılmasıdır.”⁸⁹ Yoğun kent dokusu içinde atıl olarak kalmış olan yeşil dokunun, yarı kamusal alan olarak ada sakinlerinin hizmetine açılması amacını taşıyan proje, Yeldeğirmeni Projesi içindeki kamusal alan yaratma amacıyla en fazla doğrudan ilişkili ve sonuçları tüm mahalle genelinde gözlemlenebilecek olan ender projelerden birisidir. Aynı zamanda projenin temel duyarlılığı olan mahalle canlandırma ve kamusal alan yaratma açısından da önem taşıyan iç bahçeler çalışmaları, ada sakinleri ve proje ekibinin ortak çalışması sonucunda bir işbirliği ortamı da yaratılmış bulunmaktadır.

⁸⁹ <http://www.yeldegirmeri.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/9.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011



Şekil 6: Yeldeğirmeni bölgesi içinde kalan tüm yeşil alanlar(iç bahçeler, geniş çekme alanları, atıl alanlar ve Ayrılık Çeşme Mezarlığı)⁹⁰

⁹⁰ <http://www.yeldegrimeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/41.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011

Proje pilot uygulama haricinde halen geniş bir alana yayılmamıştır. Mevcut çerçeve dâhilinde semtin kuzeyinde yer alan beş binadan oluşan ve mahalle içindeki diğer adalara göre görece küçük bir adada, az yapı ve buna paralel olarak az sayıda katılımcıdan (projeye olan karşıtlık oranını azaltmak amacıyla) oluşan pilot proje yakın bir zamanda uygulamaya geçecektir. Proje dâhilinde yaratılacak olan yarı kamusal alanlarda hak sahiplerinin herhangi bir mülkiyet kaybı olmayacak, bahçe olarak düzenlenecek olan alanların mülkiyet hakkı, parsel üzerindeki adayı oluşturan binalarda kalmaya devam edecektir. Proje içinde katılımcı bir süreç işletilmesi amaçlanmaktadır. Permakültür Derneği ile yakın zamanda yapılan toplantı sonucunda, planlanan bahçelerin yeşillendirilmesi süresince kendi kendisine yeterli bahçeler tasarlanması kararlaştırılmıştır. Bu amaç için, yoğun bakıma gerek duymayan, çabuk gelişen ve yeşil dokuyu arttıracak olan bitkilerin seçilmesi yapılacaktır.⁹¹ Mahalle genelinde büyük ölçekli bir adet ya da küçük olarak birden fazla semt parkı inşa edilmesi; kent dokusu, yoğun yapılaşma ve bölgenin topografyası gibi sebeplerden dolayı imkânsız olduğundan, kamusal alan yaratılmasını amaçlayan Yeldeğirmeni Projesi mahalledeki canlanma için önemli bir adım olacaktır. Semt in oluşumu sırasında ortaya çıkmış olan ve günümüzde genellikle ada genelindeki zemin kat sahipleri tarafından kullanılan bu alanların, yarı kamusal alanlar olarak düzenlenerek kullanıma açılması mahalle genelinde eksikliği hissedilen kamusal alanların yaratılması açısından önemli bir aşama olarak öne çıkmaktadır.

Yeldeğirmeni içinde kuzey - güney aksı üzerinden Kadıköy'den Haydarpaşa İstasyonu'nun tren manevra alanlarının oluşturduğu kamuya kapalı alan üzerinde

⁹¹ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

meydana gelen kentsel dokudaki kesilmeye kadar uzanan Karakolhane Caddesi; semt içinde ekonomik aktivitelerin yürütüldüğü bir ana caddedir. Cadde, mahalle kültürü içinde önemli bir yer tutan küçük esnafa ait işyerlerinin bulunduğu ve semtin kentsel planlaması ile taşıdığı ekonomik önem sebepleriyle Yeldeğirmeni/Rasimpaşa bölgesi için omurga işlevi görmektedir. Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi; genel proje içinde; “Yeldeğirmeni'nin gerek ekonomik gerekse fiziksel anlamda ana omurgasını oluşturan Karakolhane Caddesi'nin bir canlandırma aksı olarak yeniden ele alınarak, kentsel sorunlarının Yeldeğirmeni'nin tarihi dokusu ve mahalle karakteri korunarak çözülmesi” şeklinde özetlenmiştir.⁹²

Projenin temel hedefleri ise; caddenin tüm kentsel altyapısının, kentsel koruma ilkeleri doğrultusunda yenilenmesi, anayol üzerindeki otopark ve trafik düzeni sisteminin değiştirilmesi, semt genelinde ekonominin can damarı olan cadde üzerinde esnaf örgütlenmesinin sağlanması ve dayanışmanın teşvik edilmesi, Karakolhane Caddesi'ni Kadıköy'e bağlayan Halitağa Caddesi ile bağlantının yeniden ele alınarak düzenlenmesi, cadde üzerinde kamusal alan yaratmak için nişler oluşturulması ve bu sayede caddenin kamusal karakterinin güçlendirilmesi ve son olarak cadde üzerinde cephe düzenlemeleri yapılarak kentsel dokuya aykırı unsurların ayıklanarak bir bütünlük sağlanması olarak özetlenebilir.⁹³

Yeldeğirmeni içinde, semt genelindeki temel ekonomik ilişkilerin ana merkezi olması Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi'ne büyük bir önem vermektedir. Ekonomik kalkınma olmadan bir dayanışmadan bahsetmek hatta bu

⁹² <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/5.jpg> Erişim tarihi: 24 Kasım 2011

⁹³ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/5.jpg> Erişim tarihi: 24 Kasım 2011

dayanışmanın temel taşlarını oluşturmak neredeyse imkânsız olduğundan, mahalle canlandırma eylemi içinde semt halkının öngörülen genel proje süresi olan on yıllık sürede arzu edilen dayanışma atmosferini yakalaması adına, semt içi ekonomiyi güçlendirecek bu tür çalışmaların yadsınamaz bir rolü bulunmaktadır. Karakolhane Caddesi, gerek semt içi ulaşım gerekse üzeri ve çevresinde gerçekleşen yoğun ekonomik aktiviteler sebebiyle Yeldeğirmeni Projesi başlayana kadar en basit anlatımla üzerinde karışıklığın hüküm sürdüğü bir cadde olmuştur. İki şeritten oluşan caddedeki yoğun taşıt trafiği, zaten dar olan kaldırımlara park etmekte olan araçlar sebebiyle içinden çıkılmaz bir hale dönüşen ve yayaların taşıt yolundan başka yürüyecek alan alternatifinin olmadığı bir ana arter olarak gelişmiştir. Mahalle canlandırma ilkeleri doğrultusunda alınan kararların başında caddedeki ekonomik aktiviteye paralel olarak yaya trafiğinin rahatlatılması ve cadde üzerinde daha yumuşak bir akış oluşturulması, buna paralel olarak da bu genel karışıklığın temel sorumlusu olan cadde üzerindeki yoğun trafik akışına ve park sorununa çözüm bulunulması planlanmıştır.⁹⁴ Beş aylık bir sürede geliştirilen proje 31 Mart 2011’de bir halk toplantısı ile tanıtılarak, semt sakinlerinin fikirleri alınmıştır. Esnaf cadde üzerindeki yoğun taşıt akışının aksatılması ve/veya azaltılması durumunda yaşayacakları müşteri kaybının kendilerini ekonomik olarak dara düşeceklerini belirtmiş ve bu bağlamda projenin Karakolhane Caddesi’nin daraltılması, trafik düzeninin değiştirilmesi ve park yasağı getirilmesi gibi çeşitli ilke kararlarına karşı çıkmıştır. İlke kararlarının uygulamaya konmasından sonra geçen süre zarfından Karakolhane Caddesi üzerinde meydana getirilen düzenlemeler sonucunda, artan yaya ve buna paralel olarak azalan taşıt

⁹⁴ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin’in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

trafiğine paralel olarak esnaf ekonomik olarak güçlenmeye başlamıştır. Projenin olumlu sonuçları alındıkça esnafın memnuniyeti artmıştır. Cadde üzerinde taşıt yoğunluğundan, yaya yoğunluğuna doğru değişen bu eğilim içinde, zaman zaman Proje Ofisi'ne yaya trafiğindeki artış hakkında şikâyetler de gelmeye başlamıştır.⁹⁵

Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi'nin başka önemli bir yanı ise, mahalle ölçeğinde büyük önem taşıyan bu ekonomik arterin, Yeldeğirmeni'nin yakın çevresinde bulunan Kadıköy Çarşı ve Nautilus Alışveriş Merkezi ile rekabet edebilecek duruma getirilmesidir. Esnafın bu rekabetçi ortam içinde tüm Karakolhane Caddesi'ni bir açık hava süpermarketi olarak düşünmesi ve bu fikrin semt halkı tarafından da benimsenmesi amaçlanmıştır.⁹⁶ “Niş stratejileri” de olarak anılan bu çalışmalar dâhilinde Karakolhane Caddesi sahip olduğu ekonomik değer de dikkate alınarak semt içinde bir alışveriş ve ekonomi alanı olarak öne çıkartılacaktır. Semt içindeki küçük esnafın, çevrede yer alan büyük market ve alışveriş merkezleri gibi daha donanımlı ticaret odakları karşısındaki rekabet gücünü arttırmayı amaçlayan bu planda, semt içindeki hâkim iş kolları belirlenir veya yaratılır. (Yeldeğirmeni genelinde, tarihi Yeldeğirmeni simidi ve bunun paralelinde fırıncılık önem taşımaktadır). Bu iş kollarının geliştirilmesine paralel yürütülen tanıtım ve pazarlama faaliyetleri ile birlikte, iş koluna bağlı özel bir bölge ya da niş yaratılmaya çalışılır. Nişlerin iyi işlemesi de başta servis sektörü olmak üzere, diğer tüm sektörleri de harekete geçirir ve ekonomik

⁹⁵ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

⁹⁶ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

canlanma sağlanmış olur.⁹⁷ Bu amaçla, Karakolhane Caddesi üzerindeki işyerleri için ortak işaretler, tente boyları ve renkleri, dış cephe düzenlemeleri gibi semtin tarihi dokusu ile çakışmadan, bu tarihi kimliği ön plana çıkartacak bir grup kentsel düzenleme için ilke kararları alınılmıştır.⁹⁸ Tamamlanması ile birlikte semt genelinde mahalle kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak varlığını devam ettiren küçük esnafın desteklenmesini ve mahalle içinde zaten var olan dayanışma ortamının daha da güçlendirilmesine imkân veren Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi, Yeldeğirmeni Projesi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yeldeğirmeni Projesi içinde tamamlanmış ve somut bir şekilde olumlu bir etki bırakan Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi, 10 yıllık sürenin daha başlangıcında ekonomik ve sosyal açıdan fayda gösteren bir yapı sunması sebebiyle de önemlidir.

Kentsel dokusu ve topografik yapısı sebebiyle geniş kent meydanları ve boş alanların gelişmesine fırsat olmayan Yeldeğirmeni içinde çeşitli odak noktaları oluşturarak parçalı bir doku izleyen kentsel alanın, tanımlı hale getirilmesi, genel amacı mahalle canlandırması sağlayarak kamusal alan yaratmak olan Yeldeğirmeni Projesi'nin temel amacıyla paralel yol almaktadır. Bu amaçla, Yeldeğirmeni içerisindeki önemli odak ve kesişim noktaları; Karakolhane ve Halit Ağa Caddesi üzerindeki odaklar ile İskele ve İzzettin Sokak üzerindeki mevcut dört meydan proje kapsamına alınmıştır.⁹⁹ Projenin ana hedefi, kamusal olarak

⁹⁷ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/mekansal%20gelisim%20stratejisi.pdf> Erişim tarihi: 1 Aralık 2011

⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için:

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/ILKE%20KARARLARI%20GORSELLER.pdf> Erişim tarihi: 25 Kasım 2011

⁹⁹ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/7.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011

tanımlı ve kentsel dokuya devamlılık sağlayacak odak noktaları yaratmayı amaçlamaktır. Buna ek olarak proje; Halit Ağa Caddesi - Karakolhane Caddesi kesişiminde trafik akışını düzenleyerek, Karakolhane Caddesi'nin yaya bağlantısını güçlendirecek bir meydan tasarlanması, Karakolhane Caddesi üzerinde ara odak noktaları yaratılması ve son olarak, İzzettin ve İskele Sokak üzerindeki dört meydanda mahalle içi kent mekânları oluşturulması da hedeflemektedir.¹⁰⁰ Kentsel yaşam içinde önemli bir yere sahip kamusal alanlar olan meydanların, Yeldeğirmeni'ndeki mevcut kent dokusu içindeki eksikliği projenin başarıyla tamamlanmasına paralel olarak yok olacak ve kent dokusu içinde devamlılık sağlayan bu kamusal alanlar yardımıyla Yeldeğirmeni Projesi'nin temel amaçlarından olan mahalle canlandırması ve kamusal alan yaratılmasına biraz daha yaklaşılmış olunacaktır.

Kentsel düzenleme başlığı altında verilmiş olan ve temel amaçları semt içinde kamusal alan yaratmak olan bu projelerin tarafları; ilgili ada sakinleri, ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü ile Kadıköy Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'dür. Ayrıca Karakolhane Caddesi Canlandırma Projesi için Marshall Boya lojistik destek vermektedir. Kentsel düzenleme çalışmaları, Yeldeğirmeni Projesi içinde tamamlanmış ya da ilerlemiş projeler olduklarından somut etki analizleri yapılabilen ve projenin amaçladığı mahalle canlandırma amacına halk ile beraber çalışarak hizmet eden özel örneklerdendir.

¹⁰⁰ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/7.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011

8.5. Kültürel Programlar

Kültürel Programlar, semtin sahip olduğu kültür mirasının aktif olarak kullanımı ve ileriki nesillere aktarılması amacını taşımaktadır. Bu bağlamda semt halkı ile çalışarak, ortak bir bilinç yaratmak, semte olan aidiyet duygusunu kuvvetlendirme ve bireylerin sürece taraf ve/veya paydaş olarak katılmaları ile semt genelinde bir canlandırma yapılması amaçlanmaktadır. Kültürel Programları içinde; İskele Sokak Kültür Alanı ve Kültür Evi Projeleri bulunmaktadır.

Yeldeğirmeni semtinin tarihi içinde Karakolhane Caddesi ekonomik, İskele Sokak ise kültürel açıdan öne çıkmıştır. Bu iki ana koridor içinde durum, günümüzde de Karakolhane Caddesi'nin mahalle içi küçük esnafın yoğunlaştığı ve ticari ilişkilerin yürütüldüğü kent içi bir aks olması ile devam etmektedir. Fakat zaman içinde İskele Sokak kültürel anlamdaki ağırlığın kaybetmiş ve semt içinde üzerinde geçmişin anıtsal kültürel izlerini taşıyan sıradan bir sokak haline gelmiştir. Günümüzde İskele Sokak Rasimpaşa/Yeldeğirmeni kentsel SİT alanı sınırları içinde yer almaktadır. Sokak üzerinde 37 adet kültürel değer olarak tescil edilmiş ve korunmakta olan yapı bulunmaktadır.(Tarkay, 2010, s. 70)

Yeldeğirmeni içinde İskele Sokak, mahallenin tarihini yansıtan ve üzerinde çeşitli türlerde anıtsal ve dini yapıların yer aldığı bir sokaktır. Tarihi öneme sahip apartmanlar dışında, Saint Euphémie Fransız Okulu (günümüzdeki adıyla Kemal Atatürk Lisesi), Eglisia N.D. du Rosaire Kilisesi, Alman Okulu (günümüzdeki adıyla Osmangazi İlkokulu) ve Rasimpaşa Camii İskele Sokak üzerinde yer alan önemli yapılar arasındadır. Aynı zamanda Hemdat İsrail Sinagogu ve Saint Louis İlkokulu (Öğrenci Yurdu) da İskele Sokak'a yakın mesafede yer almaktadırlar. (Tarkay, 2010, s. 63) İskele Sokak Kültür Aksı projesinin amacı,

“[ü]zerinde anıtsal yapılar, iki okul, bir öğrenci yurdu ve sivil toplum kuruluşu bulunduran, Yeldeğirmeni'nin karakteristik sokaklarından İskele Sokak'ın kamusal alan ve kültür ağırlıklı bir canlandırma aksı olarak ele alınması, sokakların kamusal karakterinin perçinlenmesi, bir mahalle parkı ve kültür merkezinin projelendirip mahalle ile bütünleştirilmesi”¹⁰¹ olarak özetlenebilir. Projenin ana hedefi İskele Sokak'ın gerekli canlandırma enerjisi ile birlikte zaman içinde önce mahalle içinde sonra da kent ölçeğinde kültürel bir ilgi odağı rolünü üstlenerek mahalle canlandırmaya hizmet etmesidir. Bu hedefe paralel olarak aynı zamanda, semt genelinde gözlemlenen alt yapı sorunlarının; İskele Sokak'ta, semtin ve sokağın tarihsel dokusuna saygı gösterilerek çözülmesi, Yeldeğirmeni için büyük bir sorun olan otopark ve semt içi trafik akışının düzenlenmesi, ilgili projeler dâhilinde cephe temizleme ve düzenlemelerinin yapılması, İskele Sokak üzerinde bulunan anıtsal yapılardan Fransız Kilisesi'nin restore edilerek bir kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesi, Rasimpaşa Camii'nin karşısında yer alan atıl alanın mahalle parkı olarak düzenlenmesi, Ladikli Ahmet Ağa Çeşmesi ve Ahmet Haşım Evi'nin restorasyonu ve kamulaştırılması hedefleri de proje içinde alt hedefler olarak belirlenmiştir.¹⁰² Tüm bu hedeflere ek olarak aynı zamanda İskele Sokak Kültür Alanı Projesi içinde tasarı aşamasında olan bir başka alt çalışma ise, Yeldeğirmeni hakkında bir sözlü tarih çalışması (semtin genel durumu, mevcut yapı, semtin geçmişi ve geleceğinin ne olacağı konularında) yapmaktır. ÇEKÜL'ün desteği ile kurulması planlanan Kent Müzesi de, sözlü tarih çalışması

¹⁰¹ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/4.jpg> Erişim Tarihi: 17 Kasım 2011

¹⁰² <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/4.jpg> Erişim Tarihi: 17 Kasım 2011

ile beraber yol alacaktır.¹⁰³ Projenin tarafları sokak sakinleri, ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü, Kadıköy Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü ve Kadıköy Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü'dür. Projenin tamamlanması ile birlikte, İstanbul içinde özellikle ilk aşamada kentin Anadolu yakasına, genel anlamda ve uzun vadede ise tüm kentin hizmetinde olacak bu kültürel alan sayesinde, mahalle genelinde semtin tarihi ile bütünleşmek ve kültürel mirasın korunması adına olumlu bir adım atılarak, korumanın temel amacı olan tarihi eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması prensibi; eserlerin yaşatılması ile devamlılık kazanacaktır.

Yeldeğirmeni semti içinde yer alan tescilli kültür varlıklarından birisi olan Eglise du Rosaire Katolik Kilisesi İskele Sokak üzerinde yer almaktadır. Rasimpaşa SİT alanı içinde yer alan bu yapı, semtin zengin tarihini ve kozmopolit kimliğini yansıtmaları açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Günümüzde kilise, Kemal Atatürk Ortaokulu'nun yanında yer almaktadır. Bina kilise olarak işlevini uzun bir süredir kaybetmiş bir haldedir ve yıllar boyu süren bakımsızlık ve doğal sebepler etkisiyle (depremler vs.) ağır bir fiziksel yıpranma içindedir. Bu bağlamda Kültür Evi Projesi; “[...] eski kilisenin, mahalle ölçeğinde bir kültür evi olarak Yeldeğirmeni'ne kazandırılması, Yeldeğirmeni'nin anıtsal binalarını korurken, kamusal mekân yaratmak”¹⁰⁴ olarak tanımlanırken; kendisine üç ana hedef koymuştur. Bunlar sırasıyla; kilisenin satın alınması ve yenilenmesi, açılacak olan Kültür Evi'nin semti etkileyen bir odak haline getirilmesi ve son olarak Yeldeğirmeni Projesi'nin temel hedefi olan mahalle canlandırma kapsamında

¹⁰³ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

¹⁰⁴ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/kulturevi.jpg> Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011

Kültür Evi'nin mahalle hayatını canlandıracak olan sosyal etkinlikler için kullanılmasıdır.¹⁰⁵ Kültür Evi Projesi'nin katılımcıları sırasıyla; mahalle halkı, ÇEKÜL Vakfı ve Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü'dür. Semt içinde tarihi önem taşıyan ve Yeldeğirmeni'nin kozmopolit geçmişini yansıtan Katolik Kilisesi'nin restore edilerek semt ve İstanbul halkına bir kültür merkezi olarak kazandırılması, bölgede eksikliği hissedilen ve İskele Sokak Kültür Alanı Projesi ile vurgulanan kültürel alandaki merkez ve çekim alanı eksikliğini giderecektir. Böyle bir merkez ve çekim alanı yaratılması aynı zamanda Yeldeğirmeni Projesi'nin genel amacı olan kamusal alan yaratılmasına da büyük bir destek verecektir. Buna paralel olarak, zaman içinde almış olduğu yoğun fiziksel yıpranma sonucu çökme tehlikesi altında kalan bu tarihsel yapının semt halkına kazandırılması da onların içinde bulundukları semt ile daha da bütünleşmelerini ve aidiyet duygusunun gelişmesine yol açacaktır. Kültür Evi projesinin ilk ayağı olan kilisenin Kadıköy Belediyesi tarafından satın alınması tamamlanmıştır. İlgili restorasyon projesi 17/11/2011 tarihinde koruma kurulunun onayına sunulmuştur.¹⁰⁶

8.6. Park Projeleri

Kentsel Düzenlemeler'e ek olarak, semt içinde kamusal alan yaratılmasını amaçlayan Park Projeleri başlığında Nüzhetefendi Aksında Park ve Mahalle Parkı projeleri işlenecektir.

¹⁰⁵ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/kulturevi.jpg> Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011

¹⁰⁶ <http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/HaberDetay.aspx?id=2204> Erişim tarihi: 6 Ekim 2012.

Topografik yapısı ve mevcut kent dokusu sebebiyle büyük bir semt parkının yapılmasının imkânsız olduğu Yeldeğirmeni içinde mevcut dokunun kullanılarak genel proje ilkeleri olan mahalle canlandırılması ve kamusal alan yaratılması amaçlarına ulaşmak hedeflenmektedir. Bu sebepten, semt içinde atıl olarak duran alanların değerlendirilmesine büyük önem verilmektedir. Günümüzde Söğütlü Çeşme Caddesi ve Nüzhet Efendi Sokak'ın çakıştığı noktada bulunan Osman Ağa Camii'nin karşısındaki yeşil atıl alan da bu bağlamda değerlendirilmeye alınmıştır. Bu bağlamda, tarihi çarşı ve Yeldeğirmeni bölgeleri arasındaki bağlantıyı sağlayan Nüzhet Efendi Sokak'ın girişinde bulunan, mevcut yeşil alan bu aksı vurgulayacak ve şu anda eksikliği hissedildiği üzere bir kentsel odak olacak şekilde yeniden düzenlenecek ve Söğütlü Çeşme Caddesi üzerinde kamusal bir yeşil niş alanının yaratılması projenin temel amacıdır.¹⁰⁷ ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü ve Kadıköy Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü projenin mevcut katılımcıları arasındadır. Nüzhet Efendi Aksında Park Projesi, semt içinde eksikliği hissedilen ve Yeldeğirmeni Projesi'nin temel amaçlarından olan kamusal alan yaratılması ve Yeldeğirmeni'nin Kadıköy'e bağlantısında yer alan ani kesintinin yumuşatılması konularında önem taşıyan bir projedir.

Yeldeğirmeni Projesi içinde, semt genelinde yeşil alan yaratılması ve mevcut atıl alanların kullanılmasına yönelik olan projelerden (İç Bahçeler ve Nüzhet Efendi Aksında Park Projeleri) sonuncusu, Mahalle Parkı Projesi olmaktadır. Bu proje ile İskele Sokak'ın sonunda Rasimpaşa Camii'nin karşısında yer alan ve mülkiyeti

¹⁰⁷ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/8.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011

Kadıköy Belediyesi'ne ait olan atıl alanın Yeldeğirmeni'ne kamusal alan olarak kazandırılması amaçlanmaktadır.¹⁰⁸ Proje kapsamında, halkın onayına sunulacak ve mahallelinin isteklerine cevap verecek olan bir projenin çizilmesi için katılımcı bir süreç oluşturulması ve tasarlanacak olan alanın mahalle hayatına yönelik kamusal etkinlikler için ev sahibi olacak şekilde düzenlenmesi de amaçlar arasındadır.¹⁰⁹ Katılımcıları Mahalle halkı, ÇEKÜL Vakfı, Kadıköy Belediyesi Plan ve Projeler Müdürlüğü ve Kadıköy Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü olan proje, İç Bahçeler ve Nüzhet Efendi Aksında Park Projeleri ile birlikte, Yeldeğirmeni genelinde eksikliği hissedilen; mahalle halkının kullanımında olacak olan yeşil kamusal alanların yaratılması adına büyük bir boşluğu dolduracaktır.

¹⁰⁸ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/MAHALLE%20PARKI.jpg> Erişim Tarihi: 27 Kasım 2011

¹⁰⁹ <http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/MAHALLE%20PARKI.jpg> Erişim Tarihi: 27 Kasım 2011

9. Sonuç ve Değerlendirme

Kültürel mirasın korunması alanlarında uluslararası düzlemde son yıllarda yaşanmış olan değişiklikler paralelinde ülkemizde de bazı önemli alanlarda değişim gözlemlenmiştir. Bunlar kısaca, devletin kültürel miras ve koruma alanlarındaki mutlak hâkimiyetini yavaş yavaş devretmesi, yerel yönetimlere daha fazla yetki ve ekonomik güç verilmesi, yerel ve merkezi yönetimler üzerindeki iş yükünün daha uzman olan kuruluşlarla paylaştırılması ve alan yönetimi gibi konulardaki gelişmeler olarak özetlenebilir. Fakat mevcut durumdaki olumlu değişim, hatalı uygulamalar ve Yenileme Yasası kullanılarak kamu yararına kamulaştırma aracı kullanılmakta ve yıkarak yenileme temel alınan projeler üretilmektedir. Bu durum kültürel mirasın korunması alanında uluslararası uygulamalara ters düşen sorunlu bir yapının ülkemizde yavaş yavaş yerleşmesine olanak sağlamaktadır. Adeta ısrarla, mahallelilerin görüşü ve onayı alınmadan, yeterli etki analizleri olmadan ve uygulama yapılan (yapılacak) bölgelerin sosyo – ekonomik ve kültürel değerleri düşünülmeden birbiri ardına gerçekleştirilmeye çalışılan projeler (Sulukule, Fener – Balat – Ayvansaray ve Tarlabası) ve bunlara karşı tepkiler (davalar ile) halen devam etmektedir. Kültürel mirasın korunmasını yıkarak yeniden inşa etmeye bağlı salt “fiziksel” dönüşüm gibi yorumlayan uygulamaların yarattığı sorunlar artarak devam etmektedir. Bu sorunlar arasında öne çıkanları; hızla tamamlanan projelerde, semtin tarihi ve kültürel dokusuna aykırı düşen yapılaşma sorunları (Sulukule) ile kiracı ve mal sahiplerinin yerlerinden edilmesi, bunun yarattığı sosyal şok ve düşük gelir grubundan insanlara getirilen ekonomik yük olarak sıralanabilir. Önceki bölümlerde detaylı olarak işlenmiş olan Sulukule, Fener – Balat – Ayvansaray Yenileme Programı ve

Tarlabaşı projeleri fiziksel dönüşüm ekseninde, proje mantığıyla tasarlanmış ve tüm itiraz ve yasal girişim ve aksini belirten mahkeme kararlarına rağmen hızla uygulamaya konulmuş ya da tamamlanmış ya da devam etmektedirler. Sulukule örneğinde bir semtin soyut ve somut tüm kültürel miras değerleri ile yok edilmesi, semt sakinlerinin hakları gözetilmeksizin bölgeden uzaklaştırılması, bireylerin yerleştirildikleri konutları satın almak için katlandıkları ekonomik ve sosyal problemler ve projeye karşı oluşan tepki ve direnişin hiçe sayılması sonucunda inşa edilen yeni konutların¹¹⁰ mülk sahiplerine ödenen bedellerin katlarca üzerinde satılmış, “kamu yararına olmadığı üç ayrı bilirkişi raporu tarafından tespit edilmesine rağmen proje durmamış”¹¹¹ ve günümüzde semtin tarihi ve kültürel yapısı tamamıyla değiştirilmiştir. Sulukule’yi takip eden dalga içinde projelendirilmiş olan Fener – Balat – Ayvansaray Yenileme Programı ise, AB – UNESCO ve Fatih Belediye’sinin gerçekleştirmiş olduğu Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Projesi ile taban tabana zıt bir çizgide yapılandırılmış, ilk proje kapsamında restorasyonu gerçekleştiren ve haklarında kiralama ve satma yasağı bulunan bazı mülklerin de projeye dahil edilmesi, tarihi Balat Çarşısı’nın yüksek gelir grubuna yönelik bir tüketim merkezi olarak yapılandırılmak istenmesi, halkın bölgeden uzaklaşması için kamu hizmetlerinin sekteye uğratılması gibi süreçlerden geçmiş ve mücadele yasal zemine taşınmıştır. Çalışma içinde İstanbul’daki kültür mirası alanlarında yürütülen proje örnekleri içinde son örnek olarak incelenen ve projelendirme, mimari yapı, semt dokusu ve kent içi konumları sebebiyle Yeldeğirmeni semti ile beraberlik taşıyan Tarlabaşı

¹¹⁰ <http://istanbuldesignguide.zero.eu/Sulukule-Osmanli-Villalari> Erişim tarihi: 2 Nisan 2013.

¹¹¹ <http://istanbuldesignguide.zero.eu/Sulukule-Osmanli-Villalari> Erişim tarihi: 2 Nisan 2013.

bölgesinde gene tüm itiraz, yasal süreç ve alternatif proje taslaklarına karşı yürütülen “yenileme” projesi; gerek semt sakinlerine karşı olan tutumu, gerekse tarihi konut stoğuna karşı olan ve semtin soylulaştırılarak sermayeye açılması ve semtin ikinci bir Sulukule olmasının önünü açacak yıkıcı bir yaklaşım göstermesi gibi sebeplerden eleştirilmektedir. İronik bir şekilde semtin bir çöküntü olmasına yol açan bulvarın kendisi, bugün soylulaştırmanın içine çekilip kurban edilmiştir.¹¹² Mevcut durum içinde gözlemlenen bu projeler ülkemizde, kültürel miras alanlarında yürütülen ya da planlanan yenileme projelerinin İstanbul içinde gözlemlenen genel dinamiği hakkında ipuçları vermektedir.

Bu sorunlar sadece ülkemizde değil, dünyanın çeşitli ülkelerindeki yenileme ve koruma çalışmalarında da geçtiğimiz yıllarda tecrübe edilmiş ve halen edilmektedir. Kazanılmış tecrübelerle dayanarak kentsel kültürel miras alanlarının dönüşümü ve yeniden yapılandırılması sırasında bu çalışmanın da özünü oluşturan, kültürel mirasın korunmasını, canlandırılarak yeniden işlevlendirilerek; kent ve toplum yaşamına yeniden kazandırılmasını katılımcı bir düzlem içinde ele alan proje yaklaşımı önem kazanmıştır. Bu gelişme sonucunda ortaya çıkan Faro Sözleşmesi, koruma alanının temel sorusu olan “miras alanlarını hangi yöntemle koruyabiliriz?” sorusunu “mirası kiminle korumayabiliriz?” olarak değiştirmektedir. Sözleşme aynı zamanda miras tanımını da değiştirerek mirası “[...]sürdürülebilir kaynak kullanım ilkelerine dayanan bir ekonomik kalkınma modelinin parçası, insan gelişimi için bir kaynak, kültürel çeşitliliğin vurgusu ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi” (Güngör, 2006, s. 68) aracı olarak tanımlamaktadır. Sözleşme kapsamında kültürel miras alanlarının korunması, içinde yaşayan insanlarla ve insanlar için korunmalı ve koruma

¹¹² <http://istanbuldesignguide.zero.eu/filter/public-spaces/Tarlaba-i-Bulvari> Erişim tarihi: 3 Nisan 2013.

(yenileme sürecinde bu bireylerin de söz hakkı olması yolu ile gerçekleştirilmelidir. Bu sayede meydana getirilen dinamik yapı içinde bireylerin sürece olan katkıları ile sürekli gelişebilen, katılımcı bir yapı yaratılması amaçlanmaktadır.

Kültürel miras ve korunması, günümüzde çeşitli disiplinlerin de etkisiyle geçmişteki kapsamını aşarak disiplinler arası bir alan haline gelmiştir. Andrea Bradley ve diğerlerinin belirttiği üzere; “kültürel miras, bağlı olduğu zaman dilimine ait olmadan bizleri geçmişle ilişki kurmaya yönlendirir. Fakat bu süreç dâhilinde, miras ile etkileşime girmiş kişilerin perspektifleri, anılar ve elde bulunan malzemelerin fazlalığı bizleri “miras ile ne yapılabilir?”, “nasıl anlaşılabilir ve keşfedilebilir?” ve “bireylerin ve toplulukların ihtiyaçlarına nasıl cevap verebilir?” gibi soruları sormaya yöneltmektedir.” (Bradley, 2008, s. 41) Bu bağlamda çalışmanın “*Kültürel Miras ve Değişen Koruma Anlayışı*” başlıklı üçüncü bölümünde değinilmiş olan Bologna, Tarihi Kent Merkezi ve Seattle, Pioneer Square örneklerini tekrar hatırlamak yerinde olacaktır. Bologna, Tarihi Kent Merkezi projesi örneği, hem Yeldeğirmeni Projesi için örnek alınan projelerden birisi olduğundan hem de kentsel düzeyde kültürel ve sosyal mirasın mevcut ilişkiler ve semt yapısı içinde nasıl korunması konusunda olumlu bir örnek oluşturması bakımından seçilmiştir. Seattle Pioneer Square örneği ise tarihsel bir miras alanının nasıl yeniden katılımcı bir süreçle kentin sosyal yaşamına dâhil edilmesi konusunda bir örnek oluşturması sebebiyle seçilmiş ve haklarında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu iki proje çalışmada temel alınmış olan katılımcı model algısına dayanan ve semt sakinlerinin sürece aktif katkılarının ve katılımlarının olduğu, kendilerinin sadece süreçten etkilenen

kişiler olarak kalmayıp, aynı zamanda paydaş olarak süreç içinde yer aldıkları projeler olmuşlardır.

Kültürel miras bölgeleri yapıları gereği, farklı kültür, din, sosyo – ekonomik yapı vb. pek çok kavramın bir araya gelmesi sonucu oluşmuş bir yapı içinde varlıklarını sürdürmektedirler. UNESCO’ya göre; “bu dinamik ve değişken yapı gereği, tüm miras alanları için geçerli olan tek bir çözümden bahsetmek ve bir yapıyı dayatmak imkânsız ve kullanışsız bir yöntemdir.” /UNESCO, 2008, s. 24) Geçerli tek bir çözümün dönüşüm uygulamalarında kullanılması imkânsız olsa da, bu uygulamalar içinde izlenmesi gerekli olan bazı belli başlı adımlar aşağıda sıralanmaya çalışılmıştır. Dönüşüm planının uygulamaya sokulmasından önce bölgenin gerekli analizinin yapılması, planlama sürecinde gerekli işbirliği ve karşılıklı etkileşime dayalı katılımcı bir modelleme içinde hareket edilmesi ve süreç dâhilinde semt sakinleri ve diğer aktörler ile etkileşime girerek çağdaş koruma prensiplerinin takip edildiği uygulamalar uluslararası disiplin içinde başarılı olarak kabul edilmektedir.

Kültürel miras konusunda değişen tanımlar ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının kültürel mirası oluşturan mekân, obje ya da soyut mirastan bağımsız olmadan, bir arada yürütülmesi de değişen kültürel miras tanımı ve koruma anlayışının bir yansımasıdır. Miras ve korunması alanlarında zaman içinde tek bir anıtsal yapıdan mekânsal boyuta geçen koruma anlayışı çağdaş koruma disiplinin doğrudan bir etkisidir. City University New York bünyesinde çalışmalarını devam eden Profesör Setha M. Low’a göre; “kültürel ekosistemler zaman ve mekân boyutunda yer alırlar: bir kültürel ekosistemin sürdürülebilmesi veya korunabilmesi için, mekân(lar)ın da korunması gereklidir.” (Low, 1987, s.

30) Başka bir deyişle “kültürel koruma ve sürdürülebilirlik, mekânın da korunmasını gerektirmektedir.” (Low, 2008, 393) Bu düzen içerisinde mekânsal stratejiler geliştirirken toplu ve köklü değişikliklere sebep olacak büyük çaplı bir plandan kaçınarak, yerinde müdahalelerle sürdürülebilir bir canlandırma yaratmaya çalışmak temel gereklilik olmalıdır. Borrup’un aktardığına göre; yazar ve aktivist Roberta Brandes Gratz, *The Living City* (1994) ve *Cities Back from the Edge* (1998) isimli eserlerinde bu yaklaşımı “büyük bir şekilde küçük düşünmek” olarak adlandırmış ve artık moda olan “resmin bütünü” ya da “büyük plan” gibi tanımlardan kaçınılmasını, zira bu yaklaşımın yukarıda belirtildiği üzere mekân üzerinde onarılmaz zararlara yol açabileceğini savunmuştur. (Borrup, 2006, s. 53) UNESCO, miras alanlarındaki yapılaşma ve dönüşüm projelerinde genellikle gözlemlenen sorunlardan birisi olan “geçmişten ders almama” ve projeleri yerel halkın istek ve gerekliliklerini dikkate almadan, arada bir işbirliği ya da diyalog başlatmadan uygulamaya sokmak bu alanların bir parçası olduğu kentlerdeki çok disiplinli gelişme ile çelişen bir yapı ortaya koymaktadır (UNESCO, 2008, s. 12) demektedir ki bu da Faro Sözleşmesi ile ters düşen bir durumdur. Gene bu çerçevede, UNESCO kentsel miras alanlarının korunması ve dönüştürülmesinin ilgili ekonomik ve sosyal politikalar ile uyumlu hale getirilerek, kentsel ve bölgesel gelişmenin her alanında iç yapılanmanın bir parçası olması gerekliliğinin altını çizmektedir. (UNESCO, 2008, s. 12)

Mekânsal koruma açısından günümüzde İstanbul içinde gördüğümüz uygulamalar, kültürel miras alanları içindeki yıpranmış fiziksel çevrenin yıkıldıktan sonra, sosyo – kültürel denge dikkate alınmaksızın planlanmış bazı değerlere göre (gözlemlendiği üzere kâr elde etmek, yüksek gelir grubunu bölgeye çekmek, ticari

çıkar sağlamak vb.) devam ettirilmesi üzerine yapılandırılmıştır. Bu çerçevede içinde kültürel miras alanı içindeki mevcut mahalle dokusunu koruyarak, semt genelinde temelden başlayan katılımı bir canlandırma yaratarak yenilemenin önüne açarak sürdürülebilir bir yapı yaratmayı amaçlayan Yeldeğirmeni Projesi olumlu bir uygulama olarak gözlemlenen diğer örnekler arasında farklı bir yer edinmektedir.

Hala gelişme aşamasında olan proje sürecinde istenilen diyalog ve dayanışma seviyesine tam olarak erişilememiş ya da ilk bakışta projenin bir kentsel tasarım projesi olması gibi bir algı oluşsa bile, Yeldeğirmeni Projesi İstanbul içindeki mevcut uygulamalar arasında, uluslararası eşdeğer uygulamalar ile kıyaslandığı zaman çağdaş koruma ve dönüşüm algısı içinde şekillenmiş denemelerden birisi olması sebebiyle öne çıkmaktadır. Proje tamamlandıktan sonra bile tabandan yapılan yerinde müdahale ve oluşturulan bir bilinç ile mahalle genelinde bir canlanmanın önünü açmayı amaçlayan süreç, uygulamaya geçildiği tarih olan Ağustos 2010'dan bu yana, mahalle içinde kayda değer bir gelişme göstermiştir (Karakolhane Caddesi düzenlemesi ile mahalle içinde artan ekonomik hareketlilik, İç Bahçeler Projesi ile mahalle içinde yeşil alan yaratılmaya başlanması, Semt Evi, Kreş, Kültür Merkezi, Atölye Çalışmaları, Altyapı Çalışmaları vb.). Tüm bu olumlu gelişme içinde semt halkı ile kurulmuş olan yapıcı ve evrimleşen ilişkinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Asıl amaç projenin gelişimi, yürütülmesi ve hedeflenen süre sonunda yaratılmış olan hareketlilik içinde uygulamaların evrimleşerek devamının sağlanması adına semt halkının sürece katılması ve paydaş olmaları olarak kurgulanmıştır. Kurulmuş olan bu ilişki sayesinde projenin semt halkının istek ve ihtiyaçlarına göre şekillenmesini sağlamak olmuştur.

Projenin temel amacı olan ortak bir hareketle (katılımcı bir düzlemde) mahalle canlandırma yaratılması ve sürecin organik bir şekilde devam etmesi isteği, projenin bir anlamda merkezi olabilen yapısı içinde çok öne çıkamamakta ve katılım düzeyi, ortak proje toplantılarına katılıp fikir belirtme ve görüş sunma şeklinde gerçekleşmiştir. Süreç genelinde asıl amaç olan katılım bir anlamda, mahallelinin proje geliştirme ve değerlendirme toplantılarına katılımı sonucunda fikrini beyan ettiği bir mekanizma haline gelmeye başlamış gibi durmaktadır. Eksiklikleri ve arzu edilenden uzak da olsa kurulmuş olan bu ortak yapı sayesinde, vatandaşlar ve semt halkının projeye aktif olarak katılması ve bir söz hakkı olmaları sağlanmıştır. Mevcut durum istenilen seviyede bir aktif katılım oluşmasına olanak sağlamamış olsa bile, projenin şu anki durumu bile ülkemizde gözlemlenen dönüşüm uygulamalarından ayrılmakta ve ayrı bir yerde durmasını sağlamaktadır.

Projenin değerlendirilmesi sırasında karşılaşılan en büyük sorun, semt halkı ile proje dâhilinde yapılmış olan görüşme ve anket sonuçlarına erişememe olmuştur. Bu sebepten projenin başarısı, semt halkının gözündeki duruşu ve bekleneni karşılama potansiyeli, çalışma süresi boyunca semte gerçekleştirilen ziyaretlerde görüşülen bireylerden alınmış bilgiye dayanmaktadır. Bu bağlamda projenin başlangıçtan bu yana semte olan etkisi hakkında kesin sonuçlar henüz elde edilememiştir. Proje hakkında tarafsız bir görüş elde etmeyi zorlaştıran bu durum değerlendirme yapmayı zorlaştırmakta ve sonuçların sadece gözleme dayalı olmasına sebep olmaktadır.

Çalışma süresince proje alanında ve yapı içinde gözlemlenen başka bir sorun ise; projenin işleyişinin ve amacının ekip ve semt halkı dışında maalesef pek fazla

bilinmiyor oluşudur. Mevcut kentsel yenileme ve kültürel mirasın dönüşümü uygulamaları içinde oldukça önemli bir yerde duran projeye dışarıdan yapılan ilk bakış, “yol yenileme”, “peyzaj düzenleme” ya da “bina güzelleştirme” yapılıyor olduğuna yönelik gerçekleşmektedir. Katılımcı ve gelişen bir altyapıya sahip olması kurgulanan, İstanbul’da mevcut yapı içinde bir ilklerden birisi kurgulanmış olan bu projeye karşı oluşan bu bakış, oluşacak olan etkiyi zayıflatmakta ve başarıyı gölgelemektedir. Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, proje sorumlusu Alp Arısoy’a göre ÇEKÜL vasıtasıyla Anadolu kentlerinde projenin gerek yapısı ve amacı karşısında yoğun bir ilgi vardır.¹¹³ Bu ilginin daha da canlandırılması ve doğru mecralarda tanıtılarak proje hakkındaki bazı önyargı ve olumsuz görüşlerin giderilmeye çalışılması projenin başarısı için büyük öneme sahiptir.

Çalışmanın amaçlarından birisi olan katılımcı modelleme üzerine kurulmuş olan bir uygulamanın önemi konusunda ise projede bazı eksiklikler gözlemlenmektedir. Yola çıkış amacı uygulamada demokratik ve katılımcı bir yapı yaratarak gelişen bir çalışma gerçekleştirmek olan proje bazı alanlarda mevcut mevzuat ve düzenlemelere takılmakta, bazı durumlarda proje alanının büyüklüğü sebebiyle tüm semt genelinde ortak bir fikir alınmasına sebep olacak olan toplantı ve görüşmelerin düzenlenmesi sekteye uğramaktadır. Online ortam üzerinden tüm halkın görüş ve önerilerini bildirerek, genel proje içinde uygulanan alt projelere yönelik fikirlerini belirttiği forum ortamı, mahalle evinde düzenlenen eğitim, sertifika ve seminerler sırasında alınan görüşler ve öneriler genel anlamda bir fikir alışverişinin önünü açmıştır. Fakat bu çabalar gerçekten çoksesli ve katılımcı bir

¹¹³ Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

yapının oluşması için halen başlangıç aşamasındaki çalışmalardır. Çoksesli ve katılımcı bu ortamın gelişmesi projenin başarısını ve doğal olarak bir örnek olarak değerini daha da arttıracaktır.

Sonuç olarak; İstanbul ve Türkiye genelindeki kentsel dönüşüm uygulamaları içinde, her geçen gün daha da zarar gören kültürel miras alanlarının korunması ve yaşatılması için önemli bir örnek olan Yeldeğirmeni Projesi, hâlihazırda devam eden iyi ilişkiler ve yetkili kurumların uyumlu çalışmaları sonucu, mahalle ve kent kültürüne saygılı, katılımcı ve en önemlisi de amacı olduğu üzere kültürel miras alanlarının korunması ve yaşatılmasına olanak verecek bir yapı yaratabilme amacıyla başlatılmıştır. Süreç içinde karşılaşılan bazı güçlükler, incelenen olumlu örnekler ile kıyaslandığında ortaya çıkan bazı eksikliklere rağmen proje mevcut uygulamalar içinde görece daha olumlu bir yaklaşım ve uygulama örneği olarak öne çıkmaktadır. Yeldeğirmeni Projesi, gerek Yenileme Yasası'na gerek duymayan, gerekse kültürel miras alanlarının yenilemesini fiziksel yenileme olarak ele almayan yapısı sebebiyle de farklı bir yerde durmaktadır. İstanbul içinde gözlemlenen ve kültürel miras alanlarında Yenileme Yasası çerçevesinde yürütülmüş olan diğer projelerde baskın olan görüşe zıt olarak, Yeldeğirmeni Projesi Faro Sözleşmesi'ne yakın bir duruşla, miras alanlarının yenilenmesinde katılımcı bir yaklaşımı benimsemiş ve bölgenin korunmasında temel eksenin, mirasın içinde yer alan bireylerle ve bireyler tarafından korunması gerektiğini kabul etmiştir. Bu açılardan proje, gelecekte kültürel miras alanlarında yürütülecek olan yenileme/dönüşüm çalışmaları için bir model olarak ele alınmalıdır.

10. KAYNAKÇA

Aksoy, Asu ve Deniz Ünsal., *Kültürel Miras Yönetimi..* Haz. Asu Aksoy ve Deniz Ünsal, sayfa 3, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.

Alanyurt, Uğur, “Türkiye’de Koruma ve Analiz Üzerine Analiz”, MASROP e-dergi, 4. Sayı, ss.19 – 55, Ağustos, 2009. (http://www.masrop.com/edergi/dsy_edergi/09_09_19_55.pdf)

Borrupt, Tom., *The Creative Community Builder’s Handbook: How to Transform Communities Using Local Assets, Art, and Culture.*, Fieldstone Alliance, Nashville, 2006.

Bradley, Andrea (et al) “Change and Creation Historic Landscape Character 1950 – 2000”, *The Heritage Reader*, Graham Fairclough (et al), London; New York, Routledge, 2008. Chapter 41, p. 563

Bravo, Luisa, “Area conservation as socialist standard-bearer:a plan for the historical centre of Bologna in 1969”, Decomomo E – Proceedings, December, 2009. [http://www.academia.edu/1333637/Area_conservation_as_socialist_standard-bearer_a_plan_for_the_historical_centre_of_Bologna_in_1969]

Bologna centro storico, Catalogo della mostra presso Pallazzo d’Accursio, Alfa, Bologna 1970

Daniel Patrick Moynihan, Huntington ve Harrison tarafından *Culture Matters*’da alıntılındığı üzere

Dinçer, İclal, (2011) Tarihi ve Kültürel Miras, Serhan Ada ve Osman Kavala (ed.) *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu* s. 76, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Doğan Kuban. İstanbul and Urban History: Byzantine, Constantinopolis, İstanbul. İstanbul: The Economic and Social History Foundation of Turkey, 1996. p. 397.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye ve Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt 4, 1994. s. 339.

Engin Eyüboğlu. Kentsel Sit Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Yöntem Araştırması ve Kadıköy - Yeldeğirmeni Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İTÜ, 1991. Pp: 43-44

Enlil, Zeynep Meray (1992) “Tarihi Bir Çevreyi Yaşatmak: Paris and Bologna’da Bütüncül Koruma Yaklaşımları,” (Türkçe Özet) A. Ökten vd. (der.) Yerleşim Yazıları, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, MF ŞBP 92.039/02, İstanbul, ss. 199 - 204.

Fairclough, Graham, (2012) Mirasın Gelecek için Değeri, Ayça İnce ve Deniz Ünsal (ed.) *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Yıllık 2012* s. 35 – 43, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Foggo, Hacer., The Sulukule affair: Roma against expropriation. *Roma Rights Quarterly*, 4, 41–47. 2007.

Güngör, Hasan Ferhat.”Avrupa Konseyi Toplum için Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi.” *Türk İdare Dergisi* 2: 4 (Haziran 2006): 67 – 88.

Huntington, Samuel P ve Lawrence E. Harrison (ed)., *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*, Basic Books, New York, 2000.

İclal Dinçer ve diğ., Tarihi ve Kültürel Miras *Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu* (ss. 75-85). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

İlyasoğlu, Aynur ve Soytemel, Ebru. Balat Semtinde Yerel Değişim ve Yenileşme Süreci İçinde Balatlılar: “Bizim Mahalle”ye Yeni Gelenler ve Farklı Stratejiler. Ed. David Behar ve Tolga İslam. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006 - s. 130 - 131

Karaman, Ozan., Urban pulse: (Re)making space for globalization in Istanbul. *Urban Geography*, 29(6), 518–525., 2008.

Kejanlı, D. Türkan, C. Tuncay AKIN, Aysel YILMAZ, “Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6. 19, 2007: 179–196.
(http://uyt.ulakbim.gov.tr/uyt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS%2CTHUK&c=google&ano=83685_74f512ae9c43edef6e7f3625a0100949)

Küçük, Asım Ahmet. Küreselleşme ve Tarihi Alanlarda Dönüşüm: İstanbul - Tarlabası Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. 2010.

Low, S. M. 1987. *A Cultural Landscape Mandate for Action*, CRM Bulletin (10(1):30 – 33.

Low, S. M. “Social Sustainability People, History and Values”, *The Heritage Reader*, Graham Fairclough (et al), London; New York, Routledge, 2008. Chapter 30, p. 393

Marsh, A. (2008). A brief history of gypsies in Turkey. In E. Uzpeder, S. Roussinova, S. Özçeli, & S. Gökçen (Eds.), *We are here: Discriminatory exclusion and struggle for rights of Roma in Turkey* (pp. 5–21).

Smith, Laurajane., *Uses of Heritage.*, Routledge, London, 2006.

Smith, Laurajene ve Emma Waterton., *Heritage, communities and archeology*, Duckworth, London, 2009.

Somersan, Semra., Swapping identities in Sulukule. In INTER: A European cultural studies conference in Sweden (pp. 721–732), Norrköping, 11–13 June 2007.

Tarkay, Guse. Bir Erken 20. Yüzyıl Kent Mahallesi için Kentsel Yenileşme Konularının Değerlendirilmesi: Kadıköy Yeldeğirmeni. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ. 2010.

UNESCO, (2008). Historic Districts for All, [Broşür], Veirier, Laure, et al.

Urry, John., *How societies remember the past*. In: S. Macdonald and G. Fyfe (eds), *Theorising museums*, s. 45 – 46, Blackwell, Oxford, 1996.

Uysal, Evrim Ülke, “An urban social movement challenging urban regeneration: The case of Sulukule, Istanbul” *Cities* Volume 29, Issue 1(February 2012)

Ünsal, Deniz, (2012) Burçin Altınsay Söyleşisi, Ayça İnce ve Deniz Ünsal (ed.) *Kültür Politikaları ve Yönetimi (KPY) Yıllık 2012* s. 26 – 34, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Walsh, Kevin., *The representation of the past: Museums and heritage in the post modern World.*, Routledge, London, 1992.

Waterton, Emma, Laurajane Smith ve Gary Campbell., *The utility of discourse analysis to heritage studies: The Burra Charter and social inclusion*, International Journal of Heritage Studies, 12 (4), s. 339 – 355, 2006.

Watson, Steve ve Emma Waterton (ed)., *Heritage and Community Development: Collaboration or Contestation?*, s.15., Routledge, London, 2011.

Yeldeğirmeni Rasimpaşa Mekansal Gelişim Stratejisi – s. 9 – 10.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2060> Erişim tarihi: 31 Mayıs 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/31.jpg> Erişim Tarihi: 14 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2061> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011.

<http://ekadikoy.tk/sayfalar.314.Cumhuriyet-devrive-gunumuzde-kadikoy.html> Erişim: 14 Kasım 2011.

<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=55925> Erişim Tarihi 14 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2061> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/11.jpg> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/21.jpg> Erişim tarihi: 14 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2064> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=943078&Date=01.07.2009&CategoryID=77> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=31440> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/ayr.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/ALT%20YAPI%20REHABILITASYON.jpg> Erişim tarihi 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/CEPHE%20REHABILITASYON.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/ILKE%20KARARLARI%20GORSALLER.pdf> Erişim Tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/9.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/41.jpg> Erişim tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/4.jpg> Erişim Tarihi: 17 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/5.jpg> Erişim tarihi: 24 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/ILKE%20KARARLARI%20GORS ELLER.pdf> Erişim tarihi: 25 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/kulturevi.jpg> Erişim Tarihi: 26 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/duzeltme/LADIKLI%20AHME T.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/MAHALLE%20PARKI.jpg> Erişim Tarihi: 27 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/7.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/projeler/8.jpg> Erişim tarihi: 27 Kasım 2011

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/File/MAHALLE%20PARKI.jpg> Erişim Tarihi: 27 Kasım 2011.

<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/Files/dokumanarsivi/mekansal%20gelisi m%20stratejisi.pdf> Erişim tarihi: 1 Aralık 2011.

<http://www.beyoglu.bel.tr/markalarimiz/default.aspx?SectionId=236> Erişim Tarihi: 29 Ocak 2012.

http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/50soruda.aspx Erişim tarihi: 29 Ocak 2012.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24547.html> Erişim tarihi: 30 Ocak 2012.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2863&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> Erişim tarihi: 30 Ocak 2012.

http://www.tarlabasiyenileniyor.com/proje_hakkinda/default.aspx?SectionId=1316

Erişim tarihi: 30 Ocak 2012.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html> Erişim tarihi: 30 Ocak 2012.

<http://www.icomos.org/en/component/content/article/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14270/silahli-bir-catisma-halinde-kultur-mallarinin-korunmasi-.html>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

<http://www.iflalc.org/guidance/ICOMOS-VeniceCharter-1964.pdf>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

<http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>, Erişim tarihi: 2 Ağustos 2012.

<http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43216/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim tarihi: 16 Ağustos 2012.

http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/culture/cultureMain/Instruments/European_Charter.pdf, Erişim tarihi: 16 Ağustos 2012.

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>, Erişim tarihi: 23 Ağustos 2012.

<http://www.europanostra-tr.org/files/file/Farokonvansiyonu.pdf>, Erişim tarihi: 24 Ağustos 2012.

http://www.tarlabasiyenileniyor.com/foto_galeri/default.aspx?SectionId=1320 Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim tarihi 2 Eylöl 2012.

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>, Erişim tarihi: 2 Eylöl 2012.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.508d2da54882e9.81231798, Erişim tarihi: 4 Eylöl 2012.

<http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/HaberDetay.aspx?id=2203> Erişim tarihi: 6 Eylül 2012.

http://www.seattle.gov/economicdevelopment/pdf_files/Pioneer%20Square%20Recommendations%20Final%201-25-2012.pdf, Erişim tarihi: 7 Eylül 2012.

<http://sulukulegunlugu.blogspot.com/2012/06/sulukule-projesine-iptal-karar-verildi.html> Erişim tarihi: 9 Eylül 2012.

<http://www.cekulvakfi.org.tr/gecmisten-bugune-bugunden-gelecege-uzanmak> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

ÇEKÜL Vakfı 2010 Yılı Çalışma Raporu, s. 48, 2010 Erişim için:
http://www.cekulvakfi.org.tr/files/dosyalar/cekul_2010_faaliyet_raporu.pdf
Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1155> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.
<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=1155> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1091790&CategoryID=77> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

<http://jonathanlewis.photoshelter.com/gallery-image/Demolition/G0000TfSitQrVif8/I0000rvD9sg6EuA> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

<http://jonathanlewis.photoshelter.com/gallery-image/Demolition/G0000TfSitQrVif8/I0000EKm3INKs3tc> Erişim tarihi: 10 Eylül 2012.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=926920&CategoryID=97> Erişim tarihi: 11 Eylül 2012.

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43101/mevzuat.html> Erişim tarihi: 20 Eylül 2012.

<http://birdirbir.org/tarlabasinda-sanat-yikima-dek-gorulebilir/> Erişim tarihi: 20 Eylül 2012.

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, Erişim tarihi: 24 Eylül 2012.

<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> Erişim tarihi: 24 Eylül 2012.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>, Erişim tarihi: 5 Ekim 2012.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>, Erişim tarihi: 6 Ekim 2012.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>, Erişim tarihi: 6 Ekim 2012.

<http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/HaberDetay.aspx?id=2204> Erişim tarihi: 6 Ekim 2012.

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=199&CM=8&DF=&CL=ENG> Erişim tarihi: 9 Ekim 2012.

<http://www.bianet.org/konu/halic-metro-koprusu> Erişim tarihi: 12 şubat 2013.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1108510&CategoryID=77> Erişim tarihi: 12 şubat 2013.

<http://t24.com.tr/haber/unesco-icin-hazirlanan-rapordan-halice-yapilan-metro-koprusu-yikilsin/218173> Erişim tarihi: 12 şubat 2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22034909.asp> Erişim tarihi: 13 şubat 2013.

<http://www.planning.org/pas/memo/2007/mar/pdf/JAPA35No4.pdf> Erişim tarihi: 25 Mart 2013.

<http://www.planning.org/pas/memo/2007/mar/pdf/JAPA35No4.pdf> Erişim tarihi: 25 Mart 2013.

<http://istanbuldesignguide.zero.eu/Sulukule-Osmanli-Villalari> Erişim tarihi: 2 Nisan 2013.

<http://istanbuldesignguide.zero.eu/Sulukule-Osmanli-Villalari> Erişim tarihi: 2 Nisan 2013.

<http://istanbuldesignguide.zero.eu/filter/public-spaces/Tarlaba-i-Bulvari> Erişim tarihi: 3 Nisan 2013.

DİĞER KAYNAKLAR

Arısoy, Alp. Adil Serhan Şahin'in kişisel söyleşisi. İstanbul, 10 Aralık 2011.

Arısoy, Alp. "Yeldeğirmeni Projesi için Görüşme Talebi" Yazara e-posta. 3 Ekim 2012.

Atina Tüzüğü'nün tam metni için:

<http://www.icomos.org/en/component/content/article/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

FARO Sözleşmesi'nin tam metin için:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm>, Erişim tarihi: 2 Eylül 2012.

Lahey Sözleşmesi'nin tam metni için:

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, Erişim tarihi: 1 Ağustos 2012.

Şahin, Çiğdem. Ders Konuşu. Museum Cultural Heritage and Citizenship. İstanbul Bilgi University, İstanbul, Turkey. 8 Mart 2011.

UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi'nin tam metni için:

<http://whc.unesco.org/archieve/convention-en.pdf>, Erişim tarihi: 15 Ağustos 2012.